

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA RESTAUROVÁNÍ

Ateliér restaurování nástěnné malby, sgrafita a mozaiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Restaurování sgrafita s výjevem "*Únos Heleny Trojské*" na zámku Litomyšl.

Činnost restaurátora Jiřího Jozefíka na Slovensku

Vypracovala: BcA. Alexandra Koryťáková

Vedoucí práce: MgA. Zuzana Wichterlová

Mgr. Zdeňka Míchalová, PhD.

Litomyšl 2025

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **BcA. Alexandra Koryťáková**
Osobní číslo: **R22004**
Studijní program: **N0222A310001 Restaurování a konzervace děl hmotného kulturního dědictví**
Specializace: **Nástěnná malba, sgrafito, mozaiky a polychromie omítek a kamene**
Téma práce: **Činnost restaurátora Jiřího Jozefíka na Slovensku. Restaurování sgrafita s výjevem "Únos Heleny Trojské" na zámku Litomyšl.**
Zadávající katedra: **Ateliér restaurování malby a sgrafita**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce je prací, ve které student dokládá, že je schopen samostatně a tvůrčím způsobem provést komplexní restaurátorský zásah a zároveň teoreticky prostudovat, invenčně a samostatně řešit dané teoretické téma.

Alexandře Koryťákové byla v rámci diplomové práce přidělena levá část výjevu "Únos Heleny Trojské", který se nachází ve třetím figurálním pásu severozápadní fasády II. nádvoří na zámku v Litomyšli. Úkolem studentky je nejprve provést restaurátorský průzkum, v jehož rámci bude prozkoumána původní technika, rozsah druhotných zásahů, stav výjevu a rozsah jeho degradace a poškození. Dále budou provedeny zkoušky postupů. Diplomantka vyhodnotí výsledky průzkumu, připraví návrh na restaurátorský zákrok a provede restaurování. Důležitým krokem bude injektáž omítkových vrstev, která musí být v exteriéru velmi důsledná. Vzhledem k tomu, že výjev je součástí celku, je při restaurování nutné přizpůsobit míru retuše okolním výjevům. Restaurátorská dokumentace přiděleného úseku musí obsahovat všechny nezbytné údaje a kapitoly, včetně kvalitní fotodokumentace a grafické dokumentace. Průběh prací bude konzultován jak s vedoucím práce, tak se zástupci PU.

Rozšířená část diplomové práce se bude věnovat působení významného restaurátora doc. ak. mal. Jiřího Jozefíka na Slovensku v období 1972–1989. Studentka zdokumentuje rozsáhlou činnost tohoto umělce, počínaje jeho prací v Státních restaurátorských ateliérech v Levoči v letech 1983-1888. Součástí práce bude kapitola, která systematicky eviduje restaurovaná díla s časovým uspořádáním. Dále bude představena jeho volná tvorba, účast na mezinárodních konferencích a bohatá publikační činnost. Zvláštní pozornost bude věnována uměleckohistorickému průzkumu gotických fresek v kostelích na Gemeri, jehož završením bylo několik přednášek osvětlujících danou tematiku a vydání knihy "Středověká nástěnná malba v Gemeri," na níž se J. Jozefík podílel svým odborným vhledem do problematiky z hlediska malířské techniky a restaurování. Výsledkem práce bude analýza a zhodnocení mnohvrstevnaté činnosti J. Josefíka nejen v restaurátorské praxi ale i v odborné činnosti.

Po formální stránce dodrží diplomantka pravidla psaní diplomových prací, stanovená na FR UPCE.

Textová podoba diplomové práce včetně všech fotografií, grafických zákresů a dalších vyobrazení bude vedoucímu práce předložena ke korektuře nejpozději tři týdny před oficiálním odevzdáním diplomové práce.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Bakalářské a diplomové práce FR UPa
- MARTIN, Bill; WOOD, Chris; HENRY, Alison a STEWART, John (ed.). Mortars, renders & plasters. Practical building conservation. Farnham, Surrey: Ashgate, 2011. ISBN 978-0-7546-4559-7.
- ALONZO, Rafael Ruiz. Esgrafiado. Materiales, técnicas y aplicaciones. 2015. ISBN 97884-86789-84-8.
- KROUPA, Jiří; BLÁHA, Jiří; FIDLER, Petr; KNOZ, Tomáš a VYDROVÁ, Zdeňka. Litomyšl: Zámecké návrší. Světové památky UNESCO. Praha: Foibos Books, 2017. ISBN 978-80-88258-01-8.
- WAISSER, Pavel (ed.). Sgrafita zámku v Litomyšli. Litomyšl [i.e. Pardubice]: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, 2011. ISBN 978-80-904097-9-8.
- SEIFERTOVÁ RACKOVÁ, Eliška. Zámek Litomyšl: malá kniha o velkém stavení. [Litomyšl]: město Litomyšl, 2021. ISBN 978-80-907947-4-0.
- ŘÍHOVÁ, Vladislava (ed.). Sgrafito 16.-20. století: výzkum a restaurování : příspěvky ze semináře Sgrafito 16.-20. století a workshopu Sgrafito Litomyšlského zámku, konaných 16. a 17. dubna 2009 v Kongresovém sále zámku Litomyšl. Pardubice: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-228-0.
- VOJTĚCHOVSKÝ, Jan (ed.). Sgraffito in Change: original realization vs. secondary interventions : second international conference. Pardubice: University of Pardubice, 2022. ISBN 978-80-7560-423-1.
- VÁLEK, Jan, Olga SKRUŽNÁ, Zuzana WICHTERLOVÁ, Jana WAISSEROVÁ, Jana MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ a Petr KOZLOVCEV. Podle starého vzoru: rekonstrukce malt, sgrafit a štuků. Praha: Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, 2021. ISBN 978-80-86246-95-6.
- TOGNER, Milan. Za doc. akad. mal. Jiřím Josefíkem. TOGNER, Milan. In: Zprávy památkové péče. Časopis státní památkové péče 67, č. 1, (2007) s. 68.
- TOGNER, Milan. Stredoveká nástenná maľba v Gemi. Bratislava: Tatran, 1989. ISBN 80-222-0027-1.
- BAUEROVÁ, Zuzana. Proti času: Konzervovanie-reštaurovanie v Československu 1918-1971. Praha: Vysoká škola umělecko průmyslová, 2015. ISBN 978-80-87989-05-0.
- TOGNER, Milan. Stredoveká nástenná mal'ba na Slovensku: súčasny stav poznania. Bratislava: Tatran, 1988. ISBN (brož.).
- HOFMAN, Ivan; JOSEFÍK, Jiří; NEŠPOR, Miro; PÉCHY, Štefan a FÁBIAN, Štefan, JASAŇ, Viktor (ed.). Oblastný reštaurátorský ateliér v Levoči 1983-1988: katalog. Bratislava: Reštaurátorské ateliéry.
- BLAŽEJ, Jiří; FRÖMLOVÁ-ZEZULÁKOVÁ, Věra; HLAVA, V. V.; HORKÝ, Jan a JOSEFÍK, Jiří. Výstava reštaurátorské skupiny r64. Praha: Artia, 1965.
- Prameny: Osobní fond Jiřího Josefíka uložený v archivu KHV FR v Litomyšli.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Zdeňka Míchalová, Ph.D.
Katedra humanitních věd FR

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2024**
Termín odevzdání diplomové práce: **21. května 2025**

L.S.

Mgr. BcA. Radomír Slovík
děkan

MgA. Zuzana Wichterlová
vedoucí ateliéru

V Litomyšli dne 25. dubna 2025

Prohlašuji:

Práci s názvem: Restaurování sgrafita s výjevem *"Únos Heleny Trojské"* na zámku Litomyšl. Činnost restaurátora Jiřího Jozefíka na Slovensku jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Litomyšli dne.....

.....

BcA. Alexandra Koryťáková, 2025

Poděkování

Za cenné rady a vedení během celé doby studia patří vřelé díky Mgr. Zuzaně Wichterlové. Velké poděkování náleží také Mgr. Zdeňce Míchalové, PhD., za odborné vedení a cenné rady během celého procesu psaní diplomové práce. Dále bych chtěla vyjádřit své díky všem přátelům a rodině, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

Název

Restaurování sgrafita s výjevem „*Únos Heleny Trojské*“ na zámku Litomyšl. Činnost restaurátora Jiřího Jozefíka na Slovensku.

Anotace

Diplomová práce se skládá ze dvou částí. V první části dokumentuje kompletní restaurátorský průzkum a zásah na levé části výjevu „*Únos Heleny Trojské*“. Výjev je součástí rozsáhlé sgrafitové výzdoby, která ve čtyřech horizontálních pásích pokrývá vrchní část severozápadní fasády druhého nádvoří zámku Litomyšl. Výzdoba vznikla v 16. století v renesančním slohu a byla v průběhu času několikrát restaurovaná, přesto se jedná o příklad výjimečně zachovalého renesančního sgrafita.

Druhá část práce se zabývá dokumentováním působení restaurátora Jiřího Jozefíka na Slovensku. V krátkém úvodu jsou uvedeny základní informace o jeho životě, studiích a následné praxi na Pražské akademii výtvarného umění a v podnicích Dílo ČFVU, SAGA a podnikem SFVU. Následující část práce se zaměřuje na působení Jiřího Jozefíka na východním Slovensku, konkrétně v oblasti Gemera, kde se podílel na průzkumech gotických kostelů a následně působil ve Státních restaurátorských ateliérech v Levoči. Kromě významné aktivity Jiřího Jozefíka tato část práce zahrnuje také podkapitoly věnované kontextu doby, jenž je nutný pro lepší pochopení politické a sociální situace. Ta významně ovlivňovala přístup k restaurování a památkové péči, stejně jako samotné restaurátory.

Klíčová slova

sgrafito, zámek Litomyšl, *Únos Heleny Trojské*, restaurování, Jiří Jozefík, Slovensko, Gemer, gotické kostely, památková péče

Title

Restoration of the sgraffito depicting “*The Abduction of Helen of Troy*” at Litomyšl Castle. The work of restorer Jiří Jozefík in Slovakia.

Annotation

The thesis consists of two parts. In the first part, a complete restoration survey and intervention on the left section of the “*Abduction of Helen of Troy*” scene is documented. This scene is part of an extensive sgraffito decoration that, in four horizontal bands, covers the upper section of the northwest facade of the second courtyard of Litomyšl Castle. The decoration was created in the 16th century in the Renaissance style and, despite having been restored several times over the years, represents an exceptionally well-preserved example of Renaissance sgraffito.

The second part of the thesis focuses on documenting the work of the restorer Jiří Josefík in Slovakia. It briefly presents basic information about his life, studies, and subsequent practice at the Prague Academy of Fine Arts as well as in the enterprises Dílo ČFVU, SAGA, and SFVU. The work then addresses Josefík’s activities in eastern Slovakia, specifically in the Gemer region, where he participated in surveys of Gothic churches and later worked at the State Restoration Studios in Levoča. In addition to Josefík’s significant professional contributions, this part also includes subchapters dedicated to the historical context necessary for a better understanding of the political and social circumstances of the time. These circumstances had a substantial impact on the approach to restoration and cultural heritage protection, as well as on the restorers themselves.

Key words

sgraffito, Litomyšl castle, The abduction of Helen of Troy, restoration, restorer Jiří Josefík, Slovakia, Gemer, gothic churches, cultural heritage protection

Obsah

1 Úvod.....	14
2. PRVNÍ ČÁST.....	16
2.1.1 Lokalizace památky	17
2.1.2 Údaje o památce.....	17
2.1.3 Údaje o akci	18
2.1.4 Údaje o dokumentaci.....	19
2.2 Průzkum	20
2.3.1 Uměleckohistorický průzkum	20
2.3.1.1 Popis objektu.....	20
2.3.1.2 Historie objektu.....	20
2.3.1.3 Popis díla.....	23
2.3.1.4 Předlohy a analogie díla	24
2.3.1.5 Ikonografie	25
2.3.1.6 Autor a datace.....	26
2.3.1.7 Předchozí restaurátorské zásahy a průzkumy.....	26
2.3.2 Restaurátorský průzkum.....	29
2.3.2.1 Vizuelní průzkum v rozptýleném denním světle	29
2.3.2.2 Perkusní průzkum (poklepem)	30
2.3.3 Komplexní vyhodnocení průzkumu.....	31
2.3.3.1 Popis a historický vývoj objektu	31
2.3.3.2 Popis díla a jeho námět (ikonografie)	32
2.3.3.3 Historický vývoj díla.....	32
2.3.3.5 Stav díla (poškození a jeho příčiny).....	34
2.4 Zkoušky technologií a materiálů.....	36
2.4.1 Zkoušky čištění	36
2.4.2 Zkoušky tmelů.....	36
2.5 Návrh restaurátorského zásahu	38

2.5.1 Návrh koncepce restaurování.....	38
2.5.2 Návrh postupu restaurátorských prací.....	39
2.6 Dokumentace restaurátorského zásahu	41
2.6.1 Postup restaurátorských prací	41
2.6.1.1 Injektáž.....	41
2.6.1.2 Čištění	41
2.6.1.4 Barevné retuše.....	42
2.6.2 Použité materiály.....	43
2.6.3 Doporučený režim památky	44
3.1 Jiří Josefík	46
3.1.2 V kontextu doby.....	46
3.1.3 Působení na akademické půdě 1953–1971.....	50
Restaurátorské práce ve školském kolektivu profesora Slánského	50
3.1.4 Působení v zahraničí	51
Účast na mezinárodních konferencích	52
3.1.5 Konec působení na AVU	52
3.1.6 Restaurátorská skupina R64.....	53
3.1.7 V kontextu doby 1950-1970.....	55
3.2 Činnost v letech 1969–1975.....	59
Práce pro Dílo ČFVU a SAGA	59
3.2.1 Práce na abstraktech.....	60
3.2.2 Volná tvorba	63
3.2.3 Třetí výstava skupiny R64 (1972).....	63
3.2.4 V kontextu doby 1970–1976.....	64
3.3 Kompletní uměleckohistorické průzkumy na gotických kostelech na Gemeru 1976–1978	66
3.3.1 Průzkumy	67
3.3.1.1 Šivetice, Rotunda sv. Markéty Antiochijské (první polovina 13. století).....	67
3.3.1.2 Ochtiná, evangelický kostel (první polovina 13. století).....	68
3.3.1.3 Koceřovce, evangelický kostel (počátek 14. století).....	69

3.3.1.4 Rákoš, kostel Nejsvětější Trojice (polovina 13. století).....	70
3.3.1.5 Roštár, evangelický kostel (polovina 13. století)	71
3.3.1.6 Rotunda Prihradzany (14. století).....	72
3.3.1.7 Kameňany, kostel evangelické církve a. v. (polovina 13. století)	73
3.3.1.8 Plešivec, kostel reformované církve (počátek 14. století).....	74
3.3.1.9 Kraskovo, ev. a v. kostel (polovina 14. století)	76
3.3.2 Vliv provedených průzkumů na budoucnost gotické malby na Gemeri	77
3.4 Působení na Slovensku i v Čechách v letech 1978–1988	78
3.5 Působení v státních restaurátorských ateliérech ŠRA Levoča 1983–1988.....	81
3.5.1 V kontextu doby 1980–1989.....	82
3.6 Publikační činnost	85
4 Závěr	88
5 Seznam literatury, pramenů a zdrojů.....	90
5.1 Seznam literatury a pramenů.....	90
5.1.1 Seznam literatury	90
5.1.2 Seznam pramenů	92
5.1.3 Seznam internetových zdrojů.....	93
5.1.4 Seznam použitých databází.....	95
5.1.5 Seznam použitých symbolů a zkratk	95
5.1.6 Seznam tabulek	96
5.1.7 Seznam obrazových a grafických příloh	97
5.1.8 Seznam příloh	100
6 Fotografická a obrazová dokumentace.....	101
7 Grafická dokumentace	132
8 Přílohy.....	136

1 Úvod

Tato diplomová práce se věnuje dokumentaci komplexního restaurátorského průzkumu a zásahu na části výjevu „*Únos Heleny Trojské*“, která je součástí sgrafitové výzdoby, fasády druhého nádvoří zámku Litomyšl. Výjev se nachází v druhém poli (zleva), třetího pásu sgrafitové výzdoby, severozápadní stěny nádvoří a zobrazuje moment, kdy vojáci unášejí z člunu Helenu Trojskou. Restaurátorský zákrok, o kterém pojednává tato práce, se vztahuje konkrétně na levou část výjevu, která je graficky znázorněna níže. Zásah probíhal současně i na zbylých výjevech zdobících severozápadní fasádu nádvoří. Pracím předcházela průzkum, který byl proveden Fakultou restaurování, Univerzity Pardubice v roce 2023,¹ a na který tato práce svým obsahem navazuje. V rámci průzkumu k následujícímu restaurátorskému zákroku bylo provedeno rozšířené uměleckohistorické a restaurátorské šetření.

Jednotlivé kroky restaurátorského průzkumu a zásahu jsou podrobně fotograficky a graficky zdokumentovány (viz kapitola 6 *Fotografická dokumentace*, 7 *Grafická dokumentace*).

Druhá část práce se bude tematicky věnovat působení restaurátora a malíře Jiřího Josefika na Slovensku. V úvodu bude krátce představena jeho osobnost, akademické úspěchy a působení na Akademii výtvarných umění. Následně bude čtenář uveden do období počátků jeho restaurátorské činnosti. Ústřední část práce se bude věnovat období Josefikova působení na Slovensku a bude sestávat z několika částí. První část se zaměří na jeho kontroverzní odchod z AVU a následnou spolupráci s Dílem, Podnikem ČFVU a SAGA, Podnikem SFVU, skrze které mu byla zprostředkována práce v zahraničí, převážně v Německu. Druhá část bude navazovat jeho práci na východním Slovensku, v oblasti Gemera. Zde se zpočátku Josefík věnoval průzkumu nástěnných maleb v šesti gotických kostelech a následně působil ve Státních restaurátorských ateliérech v nedaleké Levoči. V této kapitole bude podrobněji rozebrána jeho práce a přínos pro gotickou a románskou malbu v zmiňované lokalitě. Další kapitola se už bude věnovat činnosti J. Josefika v období, kdy byl zaměstnán ve Státních restaurátorských ateliérech v Levoči. Součástí této kapitoly bude také stručné vysvětlení důvodů vzniku zmíněné instituce. Závěrečná část poskytne shrnutí Josefikovy publikační činnosti a vyhodnocení práce a jejího přínosu.

Jiří Josefík byl významnou osobností, která se aktivně podílela na formování restaurátorského oboru. K jeho rozvoji přispěl nejen propagací československého restaurování na několika mezinárodních konferencích. Osobně se také zasadil o vznik skupiny R64 a zhotovil mnohé překlady zahraničních článků, skrze které dále rozšiřoval znalosti také mezi své kolegy. Na základě jeho vlastních počinů a osobních i profesních strastí, je zřejmé, že politické a společenské podmínky výrazně ovlivnily jeho život. Z toho důvodu je vhodné nahlížet na jeho činnost v souvislosti s kontextem doby. Vzhledem k úzkému propojení jeho života s restaurováním a památkovou péčí je zároveň nutné ukázat, jak se

¹ KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

proměnlivá situace doby odrazila ve vývoji přístupů k těmto oblastem. Z uvedených důvodů bude součástí každé kapitoly krátké shrnutí vývoje restaurátorského oboru a památkové ochrany na pozadí politického dění.

Součástí práce je také příloha obsahující částečný seznam děl restaurovaných Jiřím Josefíkem (viz *Příloha č. 1*).

2. PRVNÍ ČÁST

Restaurování levé části výjevu „Únos Heleny Trojské“, který je součástí třetího pásu sgrafitové výzdoby, na severozápadní fasádě II. nádvoří, zámku Litomyšl

2.1 Úvodní údaje

2.1.1 Lokalizace památky

Kraj: Pardubický

Adresa: Jiráskova 93, 570 01 Litomyšl

GPS souřadnice: 49°52'24,38" s. š., 16°18'45,54" v. d.

Objekt: Státní zámek Litomyšl

Bližší určení místa popisem: severozápadní fasáda II. nádvoří, třetí pás výzdoby, druhý výjev zleva

2.1.2 Údaje o památce

Název díla: výjev „*Únos Heleny Trojské*“, třetí pás sgrafitové výzdoby severozápadní fasády, II. nádvoří státního zámku Litomyšl, levá část

Klasifikace památky: památka UNESCO

Rejstříkové číslo objektu v ÚSKP: 11786/6-4176

Autor (okruh): renesanční fáze (dříve uváděno Šimon Vlach s dílnou)

Sloh, datace: renesance 1571–1580²

Materiál, technika: sgrafito, vápenná omítka

Zkoumaná část: sgrafitová výzdoba severozápadní fasády na II. nádvoří zámku, výjev „*Únos Heleny Trojské*“, levá část

Rozměry zkoumaného díla (části): výška – 284,5 cm

šířka dolů – 245,5 cm

šířka nahoru – 210 cm

Předchozí známé restaurátorské zásahy na díle:

- 1830 Opravy omítkových vrstev
- 1883
- 1907–1909 Hans Viertelberger
- 1920 Jindřich Čapek
- 1935 Antonín Pochobradský (údržba)
- 1943 Miroslav Böswart
- 1973 Václav Hlavatý, Miroslav Vajchr, Aloisie Viškovská, Petr Vítvar
- 1984-8 Olbram Zoubek, Václav Boštík, Stanislav Podhrázský, Zdeněk Palcr
- 2012 Jan Vojtěchovský, Fakulta restaurování UPCE (konzervační zásah)

² VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, stavebně historický průzkum 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982, s.33,69

Předchozí známé restaurátorské průzkumy:

- 1984-87 - Dokumentace restaurátorských zásahů a průzkumů, které jsou v databázi NPÚ lze dohledat na portálu <https://iispp.npu.cz>
- 2012 - Průzkum a zajištění figurální sgrafitové výzdoby jihovýchodní fasády 2. nádvoří zámku v Litomyšli, Ateliér restaurování nástěnné malby a sgrafita, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, Litomyšl 2012
- 2023 - Průzkum sgrafit, Státní zámek Litomyšl – 2. nádvoří, Ateliér restaurování nástěnné malby a sgrafita, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, Litomyšl 2023

2.1.3 Údaje o akci

Objednatel: ARCHATT, s.r.o., Branky 16, 664 49 Ostopovice

Odborný památkový dozor: GNŘ NPU Ing. arch. Miloš Solař, Ph.D. Mgr. Anežka Mikulcová, Ph.D., Mgr. Jan Fírt, Ph.D., Mgr. Lukáš Veverka

Restaurátorský záměr – návrh na restaurování:

Restaurování sgrafitové výzdoby, kamenných částí a souvisejících prvků vnějšího pláště zámku Litomyšl, Fakulta restaurování Univerzity Pardubice, D. Hvězda, P. Lesniaková, E. Racková, J. Vojtěchovský, 2015

Závazné stanovisko: Rozhodnutí KÚ Pardubického kraje, č. j. KUPA-16646/2024-6 OKSCR OKPP ze dne 30.09.2024

Zhotovitel: Fakulta restaurování Univerzity Pardubice, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, email: dekanat.fr@upce.cz

Odborný pedagogický dozor: MgA. Zuzana Wichterlová

Restaurovala: BcA. Alexandra Koryťáková

Odborná spolupráce:

- MgA. Kateřina Krhánková
- MgA. et Mgr. Jana Waisserová
- Mgr. Vladislava Říhová, Ph.D.
- Mgr. Zdeňka Míchalová, Ph.D.
- Ing. Karol Bayer
- Ing. Petra Lesniaková, Ph.D.
- Mgr. Pavel Waisser, Ph.D.
- Ing. Arch. Eliška Seifertová Racková

Termín započetí a ukončení akce: květen–červen 2024

2.1.4 Údaje o dokumentaci

Dokumentaci vypracovala: BcA. Alexandra Koryťáková

Grafická dokumentace: ARCHMENU s.r.o., Zahořany 49, 252 10 Zahořany, IČO:19903944 kreslila:
BcA. Silvia Havlíková a BcA. Alexandra Koryťáková

Fotografie pořídili: BcA. Alexandra Koryťáková

Ing. Jiří Vidman

Ing. Pavel Hlavenka

Počet stran textu dokumentace: 100

Počet obrázků v textu dokumentace: 2

Počet vyobrazení ve fotografické a grafické dokumentaci: 59

Počet příloh: 3

Místa uložení dokumentace ve fyzické či digitální podobě:

- Univerzita Pardubice, archiv Fakulty restaurování, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

2.2 Průzkum

2.3.1 Uměleckohistorický průzkum

2.3.1.1 Popis objektu

Renesanční zámek v Litomyšli je dvoupatrovou stavbou s pravidelným čtvercovým půdorysem, která je doplněna nárožní osmibokou schodišťovou věžicí a dvěma vnitřními dvory.³ Vnitřní nádvoří zámku je ohraničeno ze tří stran dvoupatrovou arkádou nesenou v přízemí na pilířích a v patře na sloupech. Řešení sloupů je založeno na základě suprapozice architektonických řádů.

V přízemí se nachází bosované pilíře a v patrech následně toskánské a iónské arkády.⁴

Čtvrtá, severozápadní zeď, která je v přímé ose s hlavním vstupem, je tvořena plnou zdí a zdobena ve spodním patře rustikou a ve vrchní části čtyřmi pásy figurálního sgrafita. Nádvoří utváří tzv. *teatro*, tedy architektonické ohnisko, ke kterému se měl obracet zrak návštěvníků, ale také prostor pro dvorní hry a slavnosti.⁵ Takovéto uspořádání je běžné pro druhou polovinu 16. století.⁶

2.3.1.2 Historie objektu

Uměleckohistorický průzkum čerpá z několika zdrojů. Především se jedná o archivní materiály získané na základě rešerše⁷ provedené Mgr. Vladislavou Říhovou, Ph.D. a Mgr. Zdeňkou Míchalovou, Ph.D., která byla součástí restaurátorského průzkumu v roce 2023.⁸

Dále průzkum čerpal z několika publikací, jež se tematicky zabývají historií Litomyšlského zámku a sgrafitovou výzdobou jeho fasád.

Jedná se o publikace a prameny:

Emanuel Poche – Umělecké *památky Čech 2*⁹

Jiří Bláha et al. *Litomyšl – Zámecké návrší*,¹⁰

Michal Konečný et al. - *Zámek Litomyšl*,¹¹

³NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Památkový katalog*. [online]. [cit. 2024-06-04]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/zamek-15270662>

⁴ POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 2*. Praha: Academia, 1978. ISBN 403-22-858. s. s.42

⁵ Ibidem s.43

⁶ Ibidem

⁷ MÍCHALOVÁ Zdeňka, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Litomyšl – sgrafito na II. nádvoří – archivní rešerše*, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2023.

⁸KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

⁹ POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 2*. Praha: Academia, 1978. ISBN 403-22-858.

¹⁰ BLÁHA, Jiří, Petr FIDLER, Tomáš KNOZ a Zdeňka VYDROVÁ, KROUPA, Jiří, ed. *Litomyšl – Zámecké návrší*. FOIBOS BOOKS, 2017. ISBN 978-80-88258-01-8.

¹¹ KONEČNÝ, Michal, Zdeňka KALOVÁ, Eliška RACKOVÁ a Jiří BLÁHA. *Zámek Litomyšl*. Litomyšl: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově. ISBN 978-80-905555-8-7.

Helena Hančová – *Litomyšl: zámek v Litomyšli*¹²,

Pavel Waisser a Eliška Seifertová Racková – *Sgrafita zámku v Litomyšli*¹³,

Eliška Seifertová Racková – *Zámek Litomyšl – malá kniha o velkém stavení*¹⁴

*Příspěvky ze semináře Sgrafito 16. – 20. století a workshopu Sgrafito Litomyšlského zámku, které byly publikovány ve sborníku Sgrafito 16. – 20. století: výzkum a restaurování.*¹⁵

Mojmír Horyna a Milada Vilímková – *Stavebně historický průzkum zámku Litomyšl.*¹⁶

Litomyšlský zámek byl zbudován tehdejším majitelem panství, kancléřem Vratislavem z Pernštejna, v letech 1568–1581.¹⁷ Zámek byl postaven na návrší, kde původně stál hrad a posléze také biskupova rezidence.¹⁸ Poněvadž účelem stavby byla zejména reprezentativnost, na její tvorbě se podíleli renomovaní architekti a stavba samotná nesla na objednávku zadavatele mnoho „prvků s formou vznešenosti“. Tyto prvky je možné pozorovat v podobě arkádového nádvoří a zámeckého portálu s portrétními bustami.¹⁹

Hlavním stavitelem Litomyšlského zámku byl Jan Battista Avostalis (Aostalis)²⁰ de Sala, avšak již od začátku se na stavbě aktivně podílel také jeho bratr Ulrico Avostalis de Sala,²¹ který posléze po smrti Jana Battisty stavbu převzal.²² Dalšími řemeslníky, kteří se na její tvorbě podíleli, byli na základě účtů z roku 1570 tesař Mistr Andres Altman, kameník Giovanni Battista²³ a políři Hans a Jakub Vlach.²⁴

Podle záznamů byla stavba zastřešena před koncem roku 1570²⁵ a již z roku 1571 máme první záznamy o „*rejšování*“ třinácti štítů (sgrafitová výzdoba).²⁶ Hlavní obytná část zámku byla dokončena v roce 1581.²⁷

¹² HANČOVÁ, Helena. *Litomyšl: zámek v Litomyšli*. [Hradec Králové]: Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1960

¹³ WAISSER, Pavel (ed.). *Sgrafita zámku v Litomyšli*. Litomyšl [i.e. Pardubice]: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, 2011. ISBN 978-80-904097-9-8.

¹⁴ SEIFERTOVÁ RACKOVÁ, Eliška. *Zámek Litomyšl: malá kniha o velkém stavení*. [Litomyšl]: město Litomyšl, 2021. ISBN 978-80-907947-4-0.

¹⁵ ŘÍHOVÁ, Vladislava (ed.). *Sgrafito 16. – 20. století: výzkum a restaurování: [příspěvky ze semináře Sgrafito 16. – 20. století a workshopu Sgrafito Litomyšlského zámku, konaných 16. a 17. dubna 2009 v Kongresové síle zámku Litomyšl ...* Pardubice: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-228-0

¹⁶ HORYNA Mojmír, VILÍMKOVÁ Milada, *Stavebně historický průzkum – Zámek Litomyšl*, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, 1982

¹⁷ VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, stavebně historický průzkum 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982, s.33,69

¹⁸ HANČOVÁ, Helena. *Litomyšl: zámek v Litomyšli*. [Hradec Králové]: Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1960

¹⁹ BLÁHA, Jiří, Petr FIDLER, Tomáš KNOZ a Zdeňka VYDROVÁ, KROUPA, Jiří, ed. *Litomyšl – Zámecké návrší*. FOIBOS BOOKS, 2017. ISBN 978-80-88258-01-8. s.32

²⁰ Ibidem

²¹ VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, stavebně historický průzkum, 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982, s.58

²² BLÁHA, Jiří, Petr FIDLER, Tomáš KNOZ a Zdeňka VYDROVÁ, KROUPA, Jiří, ed. *Litomyšl – Zámecké návrší*. FOIBOS BOOKS, 2017. ISBN 978-80-88258-01-8.s.36

²³ Ibidem s.32

²⁴ VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, stavebně historický průzkum, 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982, s.36

²⁵ Ibidem s.35

²⁶ Ibidem s.57

²⁷ Ibidem s.69

V roce 1635 došlo ve městě k velkému požáru, který poškodil také zámek a pivovar.²⁸ V důsledku toho fasády ztratily své lunetové římsy. Odhalená plocha byla pojednána sgrafitovými psaníčky, která však byla provedena méně precizně umělci bez dostatečných zkušeností s touto technikou.²⁹ Zámek byl ještě téhož roku opraven.³⁰ V roce 1644 umřela A. Frebonie, poslední dědička Pernštejnů, a panství zdědil k doživotnímu užívání Václav kníže Lobkovicz, který ho vzápětí odprodal hraběti Maximiliánovi Trauttmansdorffovi.³¹

Příchod Trauttmansdorffského rodu předznamenal začátek barokního období ve vývoji zámku. V roce 1753 umřel poslední vlastník z rodu Trauttmansdorffů, František Václav. Majetky zdědila jeho dcera Josefa, provdaná za Františka Josefa Jiřího z Valdštejna, čímž se zámek dostal do vlastnictví rodu Valdštejnů.³² V roce 1775 došlo v Litomyšli k dalšímu požáru, který zničil celou střechu zámku. Následná přestavba trvala až do roku 1789.³³ Po dalším ničivém požáru koncem 18. století se uvažovalo o odstranění původní sgrafitové výzdoby fasády. Nakonec se ale v roce 1791³⁴ přistoupilo pouze k jejímu překrytí hladkou bílou omítkou.³⁵

V tomto období se panstvo dostalo do hospodářských problémů kvůli zadlužení. Tato krize vedla až k uvalení sekvestru,³⁶ v důsledku čehož bylo panství nabídnuto k prodeji v dražbě, kde ho v roce 1856 odkoupil Maximilian kníže Thurn-Taxis.³⁷ V následujících letech došlo na zámku pouze k menším opravám omítek (1830–33,³⁸ 1861–62 a 1890–91).³⁹

V roce 1906 nabídl Vilém Vondřejc tehdejšímu majiteli zámku restaurování sgrafitové výzdoby.⁴⁰ Práce, které provedl na zkušebním poli, však Vídeňská Centrální komise vyhodnotila jako nedostatečné. Restaurování bylo proto posléze zadáno Hansovi Viertelbergerovi, který je provedl v roce 1909.⁴¹ Další restaurátorské zásahy na sgrafitové výzdobě zámku proběhly v letech 1920 (Jindřich

²⁸ VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, stavebně historický průzkum, 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982. s.71–72

²⁹ KONEČNÝ, Michal, Zdeňka KALOVÁ, Eliška RACKOVÁ a Jiří BLÁHA. *Zámek Litomyšl*. Litomyšl: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově. ISBN 978-80-905555-8-7. s.71

³⁰ VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982, s.72

³¹ Ibidem s.73–74

³² Ibidem s.84

³³ Ibidem s.95

³⁴ FEDORČÁKOVÁ ŤOPKOVÁ Vendula, *Návrh na restaurování severní fasády renesančního zámku v Litomyšli*, 191–198, In: ŘÍHOVÁ, Vladislava (ed.). *Sgrafito 16. – 20. století: výzkum a restaurování: [příspěvky ze semináře Sgrafito 16. – 20. století a workshopu Sgrafito Litomyšlského zámku, konaných 16. a 17. dubna 2009 v Kongresové síle zámku Litomyšl ...* Pardubice: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-228-0. s.192

³⁵ KONEČNÝ, Michal, Zdeňka KALOVÁ, Eliška RACKOVÁ a Jiří BLÁHA. *Zámek Litomyšl*. Litomyšl: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově. ISBN 978-80-905555-8-7. s.74

³⁶ Vnucená úřední správa majetku.

³⁷ VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, stavebně historický průzkum, 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982, s.115

³⁸ FEDORČÁKOVÁ ŤOPKOVÁ Vendula, *Návrh na restaurování severní fasády renesančního zámku v Litomyšli*, 191–198, In: ŘÍHOVÁ, Vladislava (ed.). *Sgrafito 16. – 20. století: výzkum a restaurování: [příspěvky ze semináře Sgrafito 16. – 20. století a workshopu Sgrafito Litomyšlského zámku, konaných 16. a 17. dubna 2009 v Kongresové síle zámku Litomyšl ...* Pardubice: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-228-0. s.192

³⁹ VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982, s.116–117

⁴⁰ Ibidem s.117

⁴¹ Ibidem s.118

Čapek),⁴² 1935 (A. Pochobradský),⁴³ 1943 (Miroslav Böswart),⁴⁴ 1973 (Václav Hlavatý, Miroslav Vajchr, Aloisie Viškovská, Petr Vitvar)⁴⁵ a mezi lety 1984 až 1988 (Olbram Zoubek, Václav Boštík, Stanislav Podhrázský, Zdeněk Palcr).⁴⁶ Bližší informace k proběhlým restaurátorským pracím jsou uvedeny v kapitole 3.1.7 *Předchozí restaurátorské zásahy a průzkumy*.

V roce 1945 došlo na základě Benešových dekretů ke konfiskaci objektu, který o dva roky později převzala do správy Národní kulturní komise.⁴⁷ Litomyšlský zámek se tak stal prvním zámekem v republice, který byl předán veřejnosti k užívání pro kulturní účely.⁴⁸ Od roku 1949 jsou prostory zámku využívány pro potřeby muzea a kulturní akce.⁴⁹ V roce 1999 byl zámek zapsán na Seznam světového dědictví UNESCO.⁵⁰

2.3.1.3 Popis díla

Restaurovaný úsek se nachází na severozápadní fasádě druhého nádvoří, ve druhém poli (zleva), třetího pásu sgrafitové výzdoby (Obr.č.5). Jedná se o vysoce kvalitní renesanční sgrafito v barvě písku.

Výjev je z obou stran lemován okny s kamenným ostěním, na které volně navazuje iluzivními pilíři. Pilíře jsou shora ukončeny navazující kamennou hlavicí nesoucí horní okenní římsu. V dolní části je výjev ukončen parapetem. V horní části je zakončen a zároveň oddělen od vrchního pásu výzdoby iluzivní římsou provedenou ve sgrafitu.

Dílo zobrazuje únos Heleny Trojské. Tato práce se zabývá restaurováním levé části výjevu, na níž lze pozorovat dvě plavidla na moři, spolu s jejich posádkou (Obr.č.6). V levé části výjevu se nachází větší plavidlo se třemi muži na jeho palubě. V zadní části je zobrazena postava muže stahujícího plachtu (Obr.č.8). Postava je otočena zády k divákovi. Vedle něho se nachází druhá postava muže, který se sklání a pokládá břemeno – náklad (Obr.č.7). V přední části loď stojí muž zobrazený do půl pasu, který je zachycený při vykládání nákladu z loď. Z druhé strany přebírá náklad další postava stojící v člunu plujícím vedle lodí. Na dně člunu se nachází již naložený náklad v podobě svázaných balíků. V levé části člunu stojí muž s plnovousem a rozevlátými dlouhými vlasy, jenž se pomocí pádla snaží přirazit člun ke břehu. Ve střední části člunu sedí v podřepu, zády k divákovi voják s kopím naměřeným k nepříteli na břehu.

⁴² VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, stavebně historický průzkum, 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982, s.118–119

⁴³ Ibidem s.120

⁴⁴ Ibidem s.121–122

⁴⁵ Zápis o prohlídce restaurovaného díla ze dne 6.11.1973. [rukopis] P1014307. Národní archiv podniku Českého fondu výtvarných umění Dílo. Praha.

⁴⁶ FEDORČÁKOVÁ ŤOPKOVÁ Vendula, *Návrh na restaurování severní fasády renesančního zámku v Litomyšli*, 191–198, In: ŘÍHOVÁ, Vladislava (ed.). *Sgrafito 16. – 20. století: výzkum a restaurování: [příspěvky ze semináře Sgrafito 16. – 20. století a workshopu Sgrafito Litomyšlského zámku, konaných 16. a 17. dubna 2009 v Kongresové síle zámku Litomyšl ...* Pardubice: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-228-0. s.192

⁴⁷ KONEČNÝ, Michal, Zdeňka KALOVÁ, Eliška RACKOVÁ a Jiří BLÁHA. *Zámek Litomyšl*. Litomyšl: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově. ISBN 978-80-905555-8-7. S.63

⁴⁸ Ibidem

⁴⁹ Ibidem

⁵⁰ Ibidem s.65

V pravém plánu výjevu, jehož restaurování není součástí této práce, děj pokračuje zobrazením postavy druhého vojáka, jenž se zezadu pokouší zachytit Helenu unášenou z člunu. Helena je vytahována z lodě vojákem stojícím na souši. Tato postava je od zbylé skupiny odlišena chocholem na přilbici, a rukojetí meče ve tvaru orlí hlavy, kterou má za pasem. Je možné, že se jedná o zobrazení Parida. V pravé části výjevu jsou dále zachyceny tři bojující mužské postavy. Čtvrtá postava vojáka leží na zemi, pravděpodobně již mrtvá.

Proškrábaná část pozadí je pojednána monochromaticky a nacházejí se v ní hluboce proryté vlnité linie, naznačující zřejmě vlny moře.

2.3.1.4 Předlohy a analogie díla

Jednotlivé výjevy figurální výzdoby fasády spojuje jeden ústřední motiv, a to oslava odvahy a statečnosti křesťanských bojovníků v boji proti bezvěrcům. Tato tematika se dostala do popředí dlouho po křížáckých válkách, a to v důsledku historických událostí (bitva u Moháče 1526, tažení proti Sulejmanovi II. Nádhernému 1566).⁵¹

Dílo bylo pravděpodobně vytvořeno na základě rytin Gerarda von Groeningena.⁵² Grafiky antverpské provenience byly často reprodukce, jejichž předlohou bývaly často kresby známých manýristických umělců.⁵³ V tomto případě šlo o kresbu Petra Furnia.⁵⁴

Výjev zobrazuje únos Heleny Trojské a je součástí grafického cyklu, který celý pojednává o trojské válce, o níž vypráví Homérov epos *Ilias*.⁵⁵

Na zhotovení sgrafita byl použit pouze výřez z předního plánu původní grafické předlohy. (Obr.č.4). Zadní část byla proškrábaná, přičemž bylo ale zachováno hlubší prorytí, které bylo již pravděpodobně součástí původní výzdoby ve formě vln.

Restaurátorský zásah dále vycházel z fotografických záznamů z předchozích etap restaurování a také z historických fotografií dokumentujících vývoj sgrafitové výzdoby v průběhu času.

⁵¹ KONEČNÝ, Michal, Zdeňka KALOVÁ, Eliška RACKOVÁ a Jiří BLÁHA. *Zámek Litomyšl*. Litomyšl: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově. ISBN 978-80-905555-8-7. s.73

⁵² WAISSER Pavel, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Předlohy pro sgrafito litomyšlského zámku*, 199–224. In: ŘÍHOVÁ, Vladislava (ed.). *Sgrafito 16. – 20. století: výzkum a restaurování: [příspěvky ze semináře Sgrafito 16. – 20. století a workshopu Sgrafito Litomyšlského zámku, konaných 16. a 17. dubna 2009 v Kongresové síle zámku Litomyšl ...* Pardubice: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-228-0. s.199

⁵³ Ibidem

⁵⁴ WAISSER, Pavel, ed. *Sgrafita zámku v Litomyšli*. Pardubice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, 2011. ISBN 978-80-904097-9-8. s.43

⁵⁵ Ibidem

2.3.1.5 Ikonografie

Homérov epos *Ilias* vypovídá o zatraceném trojském princovi Parisovi, kterému bylo po narození věštěno, že zapříčiní pád Troje. Měl být usmrcen, ale z lítosti byl místo toho pohozen v lese, kde se ho ujala medvědice, a posléze byl nalezen a vychován pastýřem. Ve sváru tří bohyň byl pak vybrán jako soudce, jenž měl rozhodnout, která z nich je tou nejkrásnější. Každá bohyně mu dala nabídku, co mohl získat, pokud zvolí ji. Nakonec Paris vybral Afroditu, která mu přislíbila srdce nejkrásnější z žen. Bohyně pak zařídila, aby se Paris dostal do Troje, kde byl uznán princem a záhy na to se vydal do Sparty, kde měly být prý nejkrásnější ženy v Řecku. Král Menelaos se svou manželkou Helenou přijali Parise se všemi počtami. Paris se do Heleny zamiloval a během Menelaovy nepřítomnosti spolu utekli do Troje.⁵⁶ Rozzlobený Menelaos se spolu se svým bratrem Agamemnonem vydal s vojskem do Troje, kterou po deseti letech dobil a Helenu si odvezl zpátky do Sparty.⁵⁷

Restaurovaný úsek zachycuje scénu únosu Heleny Trojské Paridem. Zobrazení mytologických výjevů s únosy mladých a krásných žen je velice časté. Mezi známé příklady patří Únos Sabine, Únos Evropy, nebo Únos Deianeiry.⁵⁸ Výjevy tohoto typu poukazují na násilí a mocenské nerovnosti, které jsou přítomné v celé historii lidstva.

Osoba Heleny byla v průběhu let chápána mnoha způsoby. Často byla považována za odsouzenihodnou původkyni války, ale také za nešťastnou ženu unesenou z její domoviny Trojským princem,⁵⁹ či dokonce téměř zbožšťována (odkaz její pokrevní linie sahal až do dávných hrdinských věků).⁶⁰ Její zobrazování se měnilo v závislosti na době i kultuře. Vždy se však jednalo o mladou a nadpozemsky krásnou ženu. Ve starověkém Řecku bylo v oblibě zobrazovat „únos“ Heleny spíše jako dobrovolný odchod. Na mnoha výjevech (častý výskyt na vázách či jiné keramice) je zobrazována, jak odchází ruku v ruce s Paridem.⁶¹ Naopak v západní kultuře bylo mnohem obvyklejší zachycovat tento výjev dramatičtěji a agresivněji, tedy v podobě násilného odvléčení.⁶²

Kompozičně je výjev budován ve stoupající diagonále, jejímž klíčovým bodem je tělo Heleny. Zobrazení dvou kotvících plavidel a jejich posádky, odehrávající se v prvním plánu výjevu, je vyváženo skupinou zápasících bojovníků v jeho druhé části.⁶³

⁵⁶ Není však jisté, zda Helena s Paridem uprchla dobrovolně, nebo byla unesena.

⁵⁷ WIKIPEDIA. *Helen of Troy* [online]. [cit. 2024-06-04]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Helen_of_Troy

⁵⁸ HAVLÍKOVÁ, Ivana. *Významové roviny antického mýtu. Antická mytologická témata v českém umění třicátých let 20. století.: Meanings of myth. Themes of classical mythology in Czech fine arts of the 1930 s.* Praha, 2014. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. s.154

⁵⁹ WIKIPEDIA. *Helen of Troy* [online]. [cit. 2024-06-04]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Helen_of_Troy

⁶⁰ HUGHES, Bettany. *Helen of Troy. Goddess, Princess, Whore.* New York: Alfred A. Knopf, 2005. ISBN 1-4000-4178-3, s.181

⁶¹ Ibidem

⁶² WIKIPEDIA. *Helen of Troy* [online]. [cit. 2024-06-04]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Helen_of_Troy

⁶³ WAISSER, Pavel, ed. *Sgrafita zámku v Litomyšli.* Pardubice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, 2011. ISBN 978-80-904097-9-8. s.43

2.3.1.6 Autor a datace

Jelikož na každé fasádě je možné nalézt charakteristické motivy, lze předpokládat, že výzdoba vznikla za účasti několika sgrafitových umělců. Jedním z doložených řemeslníků pracujících na sgrafitové výzdobě je Šimon Vlach⁶⁴ (dokladuje to podpis a stylizovaná podobizna na jednom z psaníček sgrafitové výzdoby). Další dochovaná signatura se nachází na komíně v prostoru třetího nádvoří. Jedná se o podpis řemeslníka Jana Maivalda, který je doprovázen datací 1580.⁶⁵

Z korespondence z roku 1580 mezi Vratislavem z Pernštejna a hejtmánem Václavem Hobergkem, který dohlížel na stavbu zámku, vyplývá, že základní konstrukce nádvoří byla již dokončena a probíhala jednání o podobě a způsobu zdobení fasády.⁶⁶ Záznamy dále uvádějí, že stavba byla dokončena v roce 1581, načež práce pokračovaly na výstavbě „příhrádků“ a dalších částí zámeckého areálu.⁶⁷ Na základě těchto informací lze předpokládat, že sgrafitová výzdoba zámku vznikla v letech 1580 až 1581.⁶⁸

V roce 1635 došlo na zámku k velkému požáru, kdy byly odstraněny lunetové a korunní římsy. Odkrytá plocha byla poté opatřena sgrafitovou výzdobou, která se tak řadí do barokní fáze výzdoby.⁶⁹

2.3.1.7 Předchozí restaurátorské zásahy a průzkumy

Na sgrafitové výzdobě zámku Litomyšl proběhlo v minulých letech několik restaurátorských průzkumů a zásahů. Nejstarší záznamy dokumentují dílčí zásahy z 19. století (1830–1833,⁷⁰ 1883⁷¹). Jednalo se však pouze o drobné opravy, jejichž charakter není blíže specifikován. Jelikož většina záznamů o restaurování sgrafitové výzdoby popisuje zákrok všeobecně, je obtížné přesně určit, nakolik se předešlé restaurátorské zásahy týkaly přímo restaurovaného úseku.

První podrobněji dokumentovaný restaurátorský zásah se uskutečnil v roce 1909 (Obr.č.1), kdy restaurátor Hans Viertelberger provedl injektaže puchýřů sádrovou maltou.⁷²

⁶⁴BLÁHA, Jiří, Petr FIDLER, Tomáš KNOZ a Zdeňka VYDROVÁ, KROUPA, Jiří, ed. *Litomyšl – Zámecké návrší*. FOIBOS BOOKS, 2017. ISBN 978-80-88258-01-8, s.48

⁶⁵KONEČNÝ, Michal, Zdeňka KALOVÁ, Eliška RACKOVÁ a Jiří BLÁHA. *Zámek Litomyšl*. Litomyšl: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově. ISBN 978-80-905555-8-7. s.71

⁶⁶VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, stavebně historický průzkum, 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982, s.66

⁶⁷Ibidem s.69

⁶⁸Ibidem s.66

⁶⁹NOVOTNÝ, Jiří. *Proměny sgrafitové výzdoby zámku v Litomyšli (Několik poznámek k prohlídce výzdoby)* In: *Sgrafito 16. - 20. století Výzkum a restaurování*. Litomyšl: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-228-0. s.185–186

⁷⁰FEDORČÁKOVÁ ŤOPKOVÁ Vendula, *Návrh na restaurování severní fasády renesančního zámku v Litomyšli*, 191–198, In: ŘÍHOVÁ, Vladislava (ed.). *Sgrafito 16. – 20. století: výzkum a restaurování: [příspěvky ze semináře Sgrafito 16. – 20. století a workshopu Sgrafito Litomyšlského zámku, konaných 16. a 17. dubna 2009 v Kongresové síle zámku Litomyšl ...* Pardubice: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-228-0. s.192

⁷¹VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, stavebně historický průzkum, 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982, s.117

⁷². Národní archiv, Památkový úřad Vídeň P6212245 a _6, Dopis od restaurátora H. Viertelbergera ze dne 24. 5. 1909. Citováno dle MÍCHALOVÁ Zdeňka, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Litomyšl – sgrafito na II. nádvoří – archivní rešerše*, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2023

V roce 1920 následoval zásah Jindřicha Čapka, který kritizoval Viertelbergerovo použití sádrové malty, jež vlivem vlhkosti bobtnala.⁷³ Tuto maltu proto nahradil vhodnějším vápenným materiálem a povrch následně konsolidoval Kesslerovými magánovými fluáty ve třech zředěních.⁷⁴ Čapek podobně jako již Viertelberger ve své zprávě uváděl, že pozadí sgrafit bylo probarveno: „*Pozadí obrazů bylo později vybarveno, a i do stínovacích rýh byla barva nanesena. Fermežovým nátěrem bylo vybarvení pevně fixováno a do dnes se porušené zachovalo.*“⁷⁵

Další zásah byl proveden v roce 1943, kdy restaurátor Miroslav Böswart provedl čištění a tmelení povrchu a jeho konsolidaci kalkkaseinem.⁷⁶

V roce 1973 byla sgrafitová výzdoba restaurována skupinou restaurátorů pod vedením Václava Hlavatého.⁷⁷ V rámci tohoto zásahu byl upraven sklon okenních říms a provedena opětovná injektáž dutin. Dále byly omítkové vrstvy zpevněny pomocí 4% akrylátové disperze *Disapol MI* s přídavkem 15 % technického lihu. Při tomto zásahu pravděpodobně vznikly také tmely ve spodní části restaurovaného úseku. Toto zjištění lze podložit fotografií z roku 1972 (Obr.č.2), na které je patrné poškození ve spodní části, odpovídající popisu uvedenému v restaurátorské zprávě.⁷⁸

V letech 1980–1984 vedl Olbram Zoubek restaurátorský zásah s cílem odstranit předchozí zásahy a navrátit dílu originální vzhled⁷⁹ (Obr.č.3). Doplnky bílé vápenné vrstvy byly zhotoveny vtíráním vápna s příměsí 5 % lněné fermeže⁸⁰ do povrchu, přičemž barevnost proškraabaných ploch byla upravena pomocí přírodního pigmentu pojeného akrylátovou disperzí *Disapol*.⁸¹ V závěru byl opakovaně proveden protivegetační postřik prostředkem *Lastanox* v koncentraci 2 % a následně fixáž akrylátovou disperzí *Disapol* s vodou a lihem v poměru 1:30, v pěti cyklech.⁸²

Poslední zásah byl realizován v roce 2012 Fakultou restaurování Univerzity Pardubice.⁸³ Jednalo se o konzervační zásah, který zahrnoval konsolidaci ohrožených částí pomocí organokřemičitého prostředku pro vápnité materiály *KSE 300 HV*⁸⁴ a současně také injektáž dutin injektážním prostředkem na vápenné bázi *Ledan TBI*.⁸⁵

⁷³ Národní archiv, Státní památková správa, kart. č. 316. Dopis od Jindřicha Čapka ze dne 31.7.1920, Popis stavu sgrafit v nádvoří. Citováno dle MÍCHALOVÁ Zdeňka, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Litomyšl – sgrafito na II. nádvoří – archivní rešerše*, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2023

⁷⁴ Ibidem

⁷⁵ Ibidem

⁷⁶ Národní archiv, Státní památková správa, kart. č. 316. Zápis z prohlídky sgrafit ze dne 26. 8. 1943. Citováno dle MÍCHALOVÁ Zdeňka, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Litomyšl – sgrafito na II. nádvoří – archivní rešerše*, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2023.

⁷⁷ Národní archiv, ČFVU Dílo – Praha (neutříděný fond). Rest. zpráva - I. etapa restaurování renesančního figurálního sgrafita na severním nádvoří zámku (Hlavatý, Viškovská, Vajchr, Vitvar).

⁷⁸ Ibidem

⁷⁹ Archiv dokumentace, spisů a restaurátorských zpráv, Národní památkový ústav, územní odborní pracoviště v Pardubicích, fasc. č. 32, BOŠTÍK, Václav, PALCR, Zdeněk, PODHRÁDZSKÝ, Stanislav, ZOUBEK, Olbram. *Zpráva o restaurátorských pracích. Státní zámek Litomyšl, druhé nádvoří, druhý figurální pás – šest obrazů a pět okenních ostění*, 1985, s. 5

⁸⁰ Ibidem s. 5-6

⁸¹ Ibidem

⁸² Ibidem

⁸³ VOJTĚCHOVSKÝ, Jan, VEDRAL, Michal. Průzkum a zajištění figurální sgrafitové výzdoby jihovýchodní fasády 2. nádvoří zámku v Litomyšli, Ateliér restaurování nástěnné malby a sgrafita, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, Litomyšl 2012

⁸⁴ Ibidem

⁸⁵ Ibidem

Restaurátorský průzkum zhotovený v roce 2023⁸⁶ předcházel současnému zákroku, jehož součástí je i tento zásah. Průzkum zahrnoval uměleckohistorické, restaurátorské a chemickotechnologické šetření. Cílem chemickotechnologického průzkumu bylo zkoumat stratigrafii a složení omítkových vrstev,⁸⁷ lokalizovat druhotné zásahy, zjistit obsah vodorozpustných solí, vyhodnotit nasákavost povrchu a ověřit účinnost konsolidantů.⁸⁸ Výsledky výše zmíněného chemickotechnologického průzkumu, budou shrnuty v kapitole 2.3.3 *Komplexní vyhodnocení*.

⁸⁶ KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

⁸⁷ LESNIAKOVÁ, Petra. *Zámek Litomyšl, sgrafitová výzdoba 2. nádvoří*, Chemickotechnologický průzkum, Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2023, s.2 In: KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

⁸⁸ *Ibidem*

2.3. 2 Restaurátorský průzkum

2.3.2.1 Vizualní průzkum v rozptýleném denním světle

Výjev se nachází ve druhém poli (zleva) třetího pásu sgrafitové výzdoby na severozápadní fasádě druhého zámeckého nádvoří. Úsek je z obou stran ohraničený sdruženými okny s kamenným ostěním a ve spodní části dosedá na římsu s měděným oplechováním.

Intonaco colorato bylo zhotoveno z jemnozrnného písku, přičemž jeho barevnost (okrově hnědá) určuje odstín použitého písku. Bílá vápenná vrstva byla nanášena na povrch *intonaca* v tenké vrstvě natíráním. Později byla několikrát retušována, proto je možné na výjevu pozorovat několik typů bílých vápenných vrstev.

Denní díl je po stranách vymezen dvojicí sdružených oken a ze spodní části římsou. Jeho horní ukončení je zřetelně vymezeno třemi bílými pásy, které vizuálně oddělují tento motiv od horního pásu sgrafitové výzdoby viz *Grafická dokumentace* (Obr.č.57). Motiv byl pravděpodobně přenesen na povrch za použití rozkresovací sítě, což lze usuzovat na základě lokálně se vyskytujících fragmentů krátkých rovných linií (Obr.č.9,10), jež byly nalezeny v různých částech výjevu viz *Grafická dokumentace* (Obr.č.57). Samotná kresba je velmi detailní a propracovaná, přičemž je proškřábání možné dělit do tří skupin. Nejhrubší ryté linie určují základní kompozici a rozložení postav a objektů, přičemž o něco jemnější a mělčí prorytí bylo použito na konkretizaci jednotlivých tvarů a budování základní modelace. Nejjemnější ryté linie použité na měkkou modelaci a stínování, byly zhotoveny v podobě téměř grafické šrafury a často dosahovaly hloubky pouze několika milimetrů (Obr.č.11).

Druhotné zásahy na tomto výjevu nejsou tak rozsáhlé jako v okolních částech výzdoby a dílo tak do velké míry prezentuje originální renesanční sgrafito. Sekundární doplňky jsou pozorovatelné především v podobě retuše bílé vápenné vrstvy a proškřábaného pozadí a ve tmelech provedených v *intonaco colorato*. Tmely se vyskytují zejména ve spodní části výjevu, nad římsou a v horní části kolem okenního ostění viz *Grafická dokumentace* (Obr.č.57). K nalezení jsou dva typy tmelů. První z nich je světlejší s našedlou barevností (Obr.č.14). Druhý nese teplejší nahnědlou barevnost (Obr.č.13). Tmely jsou zhotoveny z jemnozrnných písků s občasným výskytem hrubších tmavších zrn a v obou případech vykazují výrazně větší tvrdost než původní omítkové vrstvy. Tato skutečnost by mohla naznačovat, že se v tmelících maltách nachází příměs cementu. V oblastech druhotných tmelů se vyskytuje také viditelně mělčí prorytí linií, které ubírá dílu na plasticitě. Retuše provedené na bílé vápenné vrstvě byly místy aplikované i přes jemnou šrafuru, jejímž zalitím došlo k dalšímu zploštění a snížení čitelnosti výjevu (Obr.č.12).

Průzkum díla v denním světle poukázal zejména na částečnou ztrátu, případně ztenčení bílé vápenné vrstvy na povrchu výjevu. Dalším fenoménem poškození je oddělování svrchní části *intonaco colorata* od podkladu. Toto poškození je lokalizováno zejména na hranách výzdoby, v blízkosti hlubokého prorytí (Obr.č.18,19). Ztráta *intonaco colorata* je velmi malá. Objevuje se jenom lokálně zejména na hranách s nejvyšší plasticitou (Obr.č.15, 17). Ve spodní části výjevu, v místech přímého

kontaktu vápenné vrstvy s měděným oplechováním parapetu (římsy) se nachází znečištění v podobě zelených skvrn (Obr.č.19). V nejhlubších rytých liniích se nachází tmavě hnědé až černé depozity, které mohou být pozůstatkem předchozí barevné úpravy (Obr.č.22). Zčernalá vrstva je pozorovatelná také na povrchu proškrábaného *intonaca colorata*, v oblasti stěžně s lany v levém rohu výjevu a v prasklinách v horní polovině díla.

Celý povrch výjevu nese také stopy znečištění ptačími exkrementy, hmyzími depozity (zbytky vosího hnízda v levém rohu) a druhotnou okrovou barvou, která se uvolňovala z retuší prorytého, kolorovaného pozadí (Obr.č.20,21).

2.3.2.2 Perkusní průzkum (poklepem)

Perkusní průzkum odhalil výskyt dutin zejména ve spodní části výjevu, kde docházelo k největšímu kontaktu s dešťovou vodou. Další výskyt dutin byl lokalizován v oblasti, kde se omítka napojovala na kamenné okenní ostění. Rozsah a umístění dutin je dále dokumentován graficky v kapitole *Grafické zákresy* (Obr.č.58).

2.3.2.3 Chemickotechnologický průzkum⁸⁹

Chemickotechnologický průzkum byl proveden jako součást Restaurátorského průzkumu sgrafita, provedeného Fakultou restaurování Univerzity Pardubice v roce 2023.⁹⁰ Výsledky byly vyhodnoceny a zpracovány zaměstnanci Katedry chemickotechnologické.⁹¹

Na základě chemickotechnologického průzkumu lze usuzovat, že nejstarší (původní) bílá vápenná vrstva byla již z povrchu zcela vymytá, nebo se na něm nalézají pouze ve fragmentech.⁹² Bílé vrstvy sestávají zejména z bílého vzdušného vápna s občasným výskytem drobných zrn plniva uhličitanu vápenatého.⁹³ Na povrchu jednotlivých vápenných vrstev se často vyskytuje zvýšený obsah sádrovce. Použití sádry jako příměsi přímo do nanesených vrstev se ale nepředpokládá.⁹⁴ Pravděpodobně je tedy zdroj sádrovce druhotný (sulfatizace, migrace solí).⁹⁵

Některé z vrstev vykazují také obsah fluátů, jejichž použití bylo dokumentováno při restaurátorském zásahu J. Čapka v roce 1920.⁹⁶

⁸⁹ KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

⁹⁰ Ibidem

⁹¹ Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, Jiráskova 3, Litomyšl

⁹² LESNIAKOVÁ, Petra. *Zámek Litomyšl, sgrafitová výzdoba 2. nádvoří*, Chemickotechnologický průzkum, Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2023, s.33 In: KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

⁹³ Ibidem s.14

⁹⁴ Ibidem s.33

⁹⁵ Ibidem

⁹⁶ Národní archiv, Státní památková správa, kart. č. 316. Dopis od Jindřicha Čapka ze dne 31.7.1920, Popis stavu sgrafit v nádvoří. Citováno dle MÍCHALOVÁ Zdeňka, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Litomyšl – sgrafito na II. nádvoří – archivní rešerše*, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2023.

Povrch proškrábaných částí výzdoby nese několik různých úprav v odlišném stavu dochování. Výzkum se věnoval konkrétně studování hnědých úprav ve vzorku z omítkových vrstev vzniklých v roce 1580.⁹⁷ Na vzorku byla pozorována šedá vrstva, hnědočervená vrstva (místy přecházející do tmavého tónu) a okrově žlutá vrstva.⁹⁸ Šedá vrstva obsahuje stopy fluátů,⁹⁹ na základě čehož je možné předpokládat, že vznikla před rokem 1920 (kdy J. Čapek provedl konsolidaci fluáty).¹⁰⁰ Hnědočervená vrstva vznikla již zřejmě jako pozdější zásah.¹⁰¹ Vrchní žlutá vrstva vznikla pravděpodobně až při restaurátorském zásahu z let 1984-1987, kdy byla aplikována jako sjednocující nátěr, jenž měl potlačit předchozí červenošedou barevnost.¹⁰² Vrstvy povrchové úpravy rovněž vykazují přítomnost sádrovce.¹⁰³

2.3.3 Komplexní vyhodnocení průzkumu

2.3.3.1 Popis a historický vývoj objektu

Zámek byl zbudován jako reprezentativní sídlo Vratislava z Pernštejna v letech 1568–1581.¹⁰⁴ Samotná výzdoba vznikala postupně po dokončení základní stavby v letech 1571–1581. Vznik výzdoby na druhém nádvoří se datuje spíše ke konci tohoto období (1580–1581). V následujících letech byl objekt několikrát poškozen požárem a následně rekonstruován. Při požáru v roce 1635 přišly fasády o své lunetové římsy a odhalená plocha byla pojednána novou sgrafitovou výzdobou. Sgrafitová výzdoba druhého nádvoří nebyla jako jediná nikdy překryta omítkovými vrstvami a představuje nejlépe dochovanou, renesanční podobu výzdoby.

V průběhu staletí zámek přešel do vlastnictví mnoha významných rodů od Pernštejnů, přes Valdštejny, Trauttmansdorffové až k Thurn-Taxisům, kteří zámek vlastnili až do roku 1945, kdy byl na

⁹⁷ LESNIAKOVÁ, Petra. *Zámek Litomyšl, sgrafitová výzdoba 2. nádvoří*, Chemickotechnologický průzkum, Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2023, s.33 In: KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

⁹⁸ Ibidem s.17

⁹⁹ Ibidem

¹⁰⁰ Národní archiv, Státní památková správa, kart. č. 316. Dopis od Jindřicha Čapka ze dne 31.7.1920, Popis stavu sgrafit v nádvoří. Citováno dle MÍČHALOVÁ Zdeňka, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Litomyšl – sgrafito na II. nádvoří – archivní rešerše*, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2023.

¹⁰¹ LESNIAKOVÁ, Petra. *Zámek Litomyšl, sgrafitová výzdoba 2. nádvoří*, Chemickotechnologický průzkum, Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2023, s.33 In: KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

¹⁰² KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023. s.28

¹⁰³ LESNIAKOVÁ, Petra. *Zámek Litomyšl, sgrafitová výzdoba 2. nádvoří*, Chemickotechnologický průzkum, Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2023, s.33 In: KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

¹⁰⁴ VILÍMKOVÁ, M. *Zámek Litomyšl, stavebně historický průzkum, 1. svazek*. Praha, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze 1982, s.33,69

základě Benešových dekretů zkonfiskován.¹⁰⁵ Od roku 1999 patří mezi památky zapsané na seznam UNESCO.¹⁰⁶

2.3.3.2 Popis díla a jeho námět (ikonografie)

Dílo zobrazuje výjev „*Únos Heleny Trojské*“. Tato práce se zabývá restaurováním levé části výjevu, na které jsou zobrazeny dvě plavidla (lod' a člun) s posádkou. V pravém plánu, mimo rámec této práce, pokračuje děj únosem Heleny, která se brání pokusu o vytáhnutí z lodi za pomoci vojáka v člunu, zatímco na břehu zuří boj. Pozadí je monochromatické, s rytými liniemi znázorňujícími mořské vlny.

Předlohou pro zobrazení byla zřejmě grafika od Gerarda von Groeningena,¹⁰⁷ zhotovená na základě kresby Petra Furnia.¹⁰⁸ Výjev je součástí grafického cyklu, který celý pojednává o Trojské válce.¹⁰⁹

Pro zhotovení sgrafita byl použit pouze výřez z předního plánu grafické předlohy. Zadní část byla proškrábána.¹¹⁰

2.3.3.3 Historický vývoj díla

Původní technika

Intonaco colorato bylo zhotoveno omítkou na bázi vzdušného vápna (nejde ale vyloučit hydraulické vlastnosti) s plnivem z křemičitého písku, ve kterém jsou pozorovatelná okrová, šedá a béžová zrna.¹¹¹ Jednalo se o neprobarvené *intonaco colorato*, jehož barvu určovalo použité plnivo. Povrch omítky byl po nanesení uhlazen a opatřen tenkou, bílou, vápennou vrstvou pomocí natírání. Motiv byl na plochu přenesen zřejmě za použití rozkreslovací sítě, vtlačené do povrchu zavadlé vápenné vrstvy. Fragmenty linií jsou pozorovatelné v různých částech výjevu (viz *Grafické zákresy*). Základní rozkresba byla zhotovena velmi hrubým a hlubokým prorytím, přičemž jemnější modelace

¹⁰⁵ KONEČNÝ, Michal, Zdeňka KALOVÁ, Eliška RACKOVÁ a Jiří BLÁHA. *Zámek Litomyšl*. Litomyšl: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově. ISBN 978-80-905555-8-7. s.63

¹⁰⁶ Ibidem s.65

¹⁰⁷ WAISSER Pavel, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Předlohy pro sgrafito litomyšlského zámku*, 199–224. In: ŘÍHOVÁ, Vladislava (ed.). *Sgrafito 16. – 20. století: výzkum a restaurování: [příspěvky ze semináře Sgrafito 16. – 20. století a workshopu Sgrafito Litomyšlského zámku, konaných 16. a 17. dubna 2009 v Kongresové síle zámku Litomyšl ...* Pardubice: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-228-0. s.199

¹⁰⁸ WAISSER, Pavel, ed. *Sgrafita zámku v Litomyšli*. Pardubice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, 2011. ISBN 978-80-904097-9-8. S.43

¹⁰⁹ Ibidem

¹¹⁰ Archiv dokumentace, spisů a restaurátorských zpráv, Národní památkový ústav, územní odborní pracoviště v Pardubicích fasc. č. 31. BOŠTÍK, Václav, PALCR, Zdeněk, PODHRÁDZSKÝ, Stanislav, ZOUBEK, Olbram. Zpráva o restaurátorských pracích. Státní zámek Litomyšl, 2. nádvoří, 1. pás figurálního sgrafita s loveckým výjevem a lunetami včetně podokapní římsy, 1984, s. 4

¹¹¹ LESNIAKOVÁ, Petra. *Zámek Litomyšl, sgrafitová výzdoba 2. nádvoří*, Chemickotechnologický průzkum, Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2023, s.32 In: KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

postav a plavidel byla zhotovena lehčími rytými liniemi. Celková plasticita zhotovená kontrastem bílých ploch a proškrábaných částí byla doplněna v závěru pouze jemným vtačeným rytím, které sloužilo jako měkké stínování.

Dle archivních záznamů se někteří restaurátoři domnívali, že součástí původní techniky provedení bylo rovněž konturování tvarů. V případě těchto úprav povrchu, spolu s kolorováním proškrábaných pozadí výjevů, se pravděpodobně jedná pouze o interpretaci pozdějšího zásahu, a ne o součást původní techniky. V současnosti lze v hloubkách proškrábání stále pozorovat zbytky zčernalého povlaku. V některých případech je však tento povlak tvořen síranovou krustou, která vznikla na povrchu v důsledku sulfatizace.

Druhotné zásahy

Sgrafitová výzdoba byla v průběhu 19. a 20. století několikrát restaurována. Jelikož většina zpráv dokumentuje zásah komplexně, je těžko určit, jestli byly všechny zmiňované zákroky uplatněny také na restaurovaném úseku, jenž je předmětem téhle práce. S jistotou je ale možné říct, že se jedná o jeden z méně poškozených úseků fasády, s nižším rozsahem sekundárních doplňků.

V průběhu 20. století došlo zejména k upevňování oddělených částí omítkových vrstev od podkladu (v podobě puchýřů), čištění povrchu a jeho konsolidaci. Výplně dutin a puchýřů byly zprvu zhotoveny sádrovou maltou (Viertelberger 1909),¹¹² a posléze z důvodu nevhodnosti použitého materiálu odstraněny a nahrazeny maltou na vápenné bázi (Čapek 1920).¹¹³ Povrch sgrafit byl dále čištěn a konsolidován napuštěním fluáty (Čapek 1920).¹¹⁴

Opětovné čištění a konsolidace povrchu byly provedeny v roce 1943 (Böswart).¹¹⁵ Rozsáhlejší restaurátorský zásah proběhl o 30 let později, v roce 1973–1974 (Václav Hlavatý, Miroslav Vajchr, Aloisie Viškovská, Petr Vitvar).¹¹⁶ Součástí restaurování byla konsolidace rozdrolených omítkových vrstev napuštěním akrylátovou disperzí *Disapol MI* s přídavkem 15 % technického lihu, injektáž, retuš pozadí (v tónu umbry) a také lokální retuš bílé vápenné vrstvy.¹¹⁷

Již v letech 1984–1986 došlo k dalšímu restaurátorskému zásahu (Olbram Zoubek, Václav Boštík, Stanislav Podhrázký, Zdeněk Palcr).¹¹⁸ Zásah opět spočíval zejména v očištění povrchu,

¹¹² Národní archiv, Památkový úřad Vídeň, kart. č. 45. Dopis od restaurátora H. Viertelbergera ze dne 24. 5. 1909. Citováno dle MÍCHALOVÁ Zdeňka, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Litomyšl – sgrafito na II. nádvoří – archivní rešerše*, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2023.

¹¹³ Národní archiv, Státní památková správa, kart. č. 316. Dopis od Jindřicha Čapka ze dne 31.7.1920, Popis stavu sgrafit v nádvoří. Citováno dle MÍCHALOVÁ Zdeňka, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Litomyšl – sgrafito na II. nádvoří – archivní rešerše*, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2023.

¹¹⁴ *Ibidem*

¹¹⁵ Národní archiv, Státní památková správa, kart. č. 316. Rozpočet Miroslava Böswarta na opravu sgrafit na nádvoří zámku ze dne 17.7.1943. Citováno dle MÍCHALOVÁ Zdeňka, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Litomyšl – sgrafito na II. nádvoří – archivní rešerše*, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2023.

¹¹⁶ Národní archiv, ČFVU Dílo – Praha (neutříděný fond). Rest. zpráva - I. etapa restaurování renesančního figurálního sgrafita na severním nádvoří zámku (Hlavatý, Viškovská, Vajchr, Vitvar),

¹¹⁷ *Ibidem*

¹¹⁸ Archiv dokumentace, spisů a restaurátorských zpráv, Národní památkový ústav, územní odborní pracoviště v Pardubicích., fasc. č. 32. BOŠTÍK, Václav, PALCR, Zdeněk, PODHRÁDZSKÝ, Stanislav, ZOUBEK, Olbram. Zpráva o restaurátorských pracích. Státní zámek Litomyšl, druhé nádvoří, druhý figurální pás – šest obrazů a pět okenních ostění, 1985.

konsolidaci povrchu nástřikem vápennou vodou a lokální retuši aplikované filcováním vápenné vrstvy plstí.¹¹⁹

V roce 2012 byl zhotoven kompletní restaurátorský průzkum, jehož cílem bylo vyhodnocení stavu sgrafitové výzdoby a také provedení základních zajišťovacích (konzervačních) prací.¹²⁰ Povrch byl při tomto zásahu konsolidován napuštěním organokřemičitým prostředkem pro vápenec *KSE 300 HV* a dále injektován prostředkem na vápenné bázi *LEDAN® TBI*¹²¹

2.3.3.5 Stav díla (poškození a jeho příčiny)

Dílo je v porovnání s jinými výjevy vyskytujícími se na fasádě ve velmi dobrém stavu. Mezi jeho nejvýraznější poškození lze zařadit výskyt dutin, lokální oddělování části omítkových vrstev *intonaca colorata* a ztráta, nebo ztenčení bílé vápenné vrstvy. Výskyt dutin byl zaznamenán především v dolní části výjevu, kde docházelo k nejintenzivnějšímu kontaktu s dešťovou vodou. Římsy s měděným oplechováním byly zhotoveny s nedostatečným sklonem, což zapříčiňovalo odstřík vody. Výskyt obdobných poškození v těchto částech byl zaznamenán již v minulosti (Obr.č.2). Další dutiny se vyskytovaly v omítkových vrstvách navazujících na kamenné ostění oken a v prasklinách v horní části výjevu. Bližší lokalizace, viz *Grafické zákresy*.

Oddělování částí omítkových vrstev *intonaca colorata* bylo mimo spodní část výjevu zaznamenáno výhradně v místech s nejhlubší rytou kresbou, a to zejména na hranách v blízkosti hlubokých prorytí. Tyto oblasti podléhaly nejvýraznějšímu namáhání působením dešťové vody a docházelo zde tak k praskání povrchu a jeho částečnému, nebo úplnému oddělování. Úplná ztráta *intonaca colorata* se vyskytuje jenom zřídka, a to v podobě menších ztrát na hranách prorytí.

Původní bílá vápenná vrstva se zachovala pouze fragmentárně.¹²² Ztráta nebo ztenčení původní vrstvy bylo primárně způsobeno vlivem dešťové vody. Většina viditelné bílé vrstvy tedy pochází z pozdějších zásahů. Snížení čitelnosti kresby a případná dezinterpretace některých tvarů byly způsobeny především aplikací příliš silné vrstvy bílého vápenného nátěru,¹²³ jenž zalil jemnější šrafury a potlačil tak plasticitu výjevu. Další deformace vznikly v důsledku mělkého prorytí v dodatečně provedených doplňcích, které často tvarově nenavazovaly na původní kresbu.

¹¹⁹ Archiv dokumentace, spisů a restaurátorských zpráv, Národní památkový ústav, územní odborní pracoviště v Pardubicích., fasc. č. 32. BOŠTÍK, Václav, PALCR, Zdeněk, PODHRÁDZSKÝ, Stanislav, ZOUBEK, Olbram. Zpráva o restaurátorských pracích. Státní zámek Litomyšl, druhé nádvoří, druhý figurální pás – šest obrazů a pět okenních ostění, 1985. s.5–6

¹²⁰ VOJTĚCHOVSKÝ, Jan, VEDRAL, Michal. Průzkum a zajištění figurální sgrafitové výzdoby jihovýchodní fasády 2. nádvoří zámku v Litomyšli, Ateliér restaurování nástěnné malby a sgrafita, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, Litomyšl 2012

¹²¹ Ibidem s.8

¹²² LESNIAKOVÁ, Petra. *Zámek Litomyšl, sgrafitová výzdoba 2. nádvoří*, Chemickotechnologický průzkum, Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2023, s.33 In: KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

¹²³ Ibidem

Degradace materiálu je patrná také na doplňcích z restaurátorského zásahu provedeného v letech 1980–1984.¹²⁴ Bílá vápenná vrstva místy popraskala nebo se od povrchu odděluje v podobě šupin.

Povrch sgrafita nese také znečištění několika typy nečistot. Mezi základní nečistoty patří ptačí exkrementy, hmyzí depozity (vosí hnízdo) a zabarvení bílé vápenné vrstvy stékající degradovanou druhotnou okrovou vrstvou. Tónování odhaleného *intonaca colorata* vzniklo také jako součást předešlého restaurátorského zásahu a mělo za úlohu sjednotit povrch výjevu.¹²⁵ Průběžnou degradací pojiva však došlo k jeho rozpuštění a distribuci skrze dešťovou vodu do zbylých částí výjevu.

Ve spodních částech výjevu, kde omítkové vrstvy přišly do přímého kontaktu s měděným oplechováním, došlo k lokálnímu zabarvení bílé vápenné vrstvy depozity vzniklými korozi mědi (oxidací). Dalším typem nečistot je zčernalý povlak nacházející se v nejhlubších částech proškrábání a na povrchu omítkových vrstev v levém rohu výjevu. V případě rytých hloubek se může částečně jednat o zbytky předešlé barevné úpravy, zhotovené pro zvýšení kontrastu. V oblasti omítkových vrstev levého rohu, ve srážkovém stínu okenní římsy, jde zřejmě o znečištění způsobené sulfatizací na povrchu omítkových vrstev. Obsah sádrovce byl prokázán chemickotechnologickým průzkumem také na povrchu omítkových a bílých vápenných vrstev. Jeho výskyt lze vysvětlit sulfatizací anebo migrací solí.¹²⁶

¹²⁴ Archiv dokumentace, spisů a restaurátorských zpráv, Národní památkový ústav, územní odborní pracoviště v Pardubicích, fasc. č. 32, BOŠTÍK, Václav, PALCR, Zdeněk, PODHRÁDZSKÝ, Stanislav, ZOUBEK, Olbram. *Zpráva o restaurátorských pracích. Státní zámek Litomyšl, druhé nádvoří, druhý figurální pás – šest obrazů a pět okenních ostění*, 1985

¹²⁵ LESNIAKOVÁ, Petra. *Zámek Litomyšl, sgrafitová výzdoba 2. nádvoří*, Chemickotechnologický průzkum, Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2023, s.33 In: KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023. s.17

¹²⁶ *Ibidem* s.33

2.4 Zkoušky technologií a materiálů

2.4.1 Zkoušky čištění

Zkoušky čištění v oblastech s výskytem černé sádrovcové krusty byly nejprve provedeny pomocí iontoměniče *Powdex GX 113 (B2)*. Práškový iontoměnič byl rozmíchán v demineralizované vodě a vzniklá kaše byla aplikována přes japonský papír na předvlhčený povrch. Následně byl iontoměnič překryt vrstvou buničiny *Arbocel BC 200* v demineralizované vodě a ponechán působit po dobu 15 minut. Po sejmutí zábalu byl povrch dočištěn horkou párou, vodou a čistícím štětcem. Výsledky však nebyly uspokojivé, neboť křusta zůstala téměř neporušená. Stejný postup byl zopakován bez použití separační vrstvy z japonského papíru. Přesto byl dosažený efekt jen minimální.

Jelikož se iontoměnič neosvědčil jako vhodný materiál pro čištění křust, přistoupilo se k provedení zkoušek čištění pomocí uhličitanu amonného v koncentraci 20 % (hm.), aplikovaného v buničinovém zábalu (*Arbocel BC 200*). Zábal byl ponechán k působení po dobu 30 až 45 minut. Rezidua byla následně odstraněna třemi zábalami *Arbocelu BC 200* v demineralizované vodě. Odsolovací zábal byly aplikovány s přesahem 15 cm a ponechány na povrchu až do úplného vyschnutí. Poté byl povrch dočištěn čistícími štětci a vodní párou (Obr.č.23, 24).

Nejlepší výsledky byly dosaženy při aplikaci zábalu po dobu 45 minut. Jelikož tloušťka křusty nebyla rovnoměrná, bylo nutné přistoupit k lokálnímu dočištění povrchu aplikací zábalu v zkrácené době (30 minut).

V průběhu čištění byly v horní části výjevu lokalizovány černé depozity, které nebylo možné odstranit pomocí uhličitanu amonného. Při bližším zkoumání tyto depozity disponovaly jemně zrnitou strukturou. Na základě předpokladu, že se jednalo o jednu z předchozích barevných úprav povrchu, se rozhodlo o jejich odstranění. Zkoušky čištění byly provedeny v tomto případě pomocí peroxidu vodíku v koncentraci 10 % a 15 % (hm.), který byl aplikován v buničinovém zábalu (*Arbocel BC 200*) po dobu 15 a 30 minut. Aplikací 15 % (hm.) zábalu po dobu 30 minut bylo dosaženo pouze naměkčení depozitů, které ale umožnilo jejich odstranění mechanicky, pomocí skalpelu (Obr.č.25, 26).

2.4.2 Zkoušky tmelů

V případě zkoušek tmelů byla věnována snaha nalezení vhodného plniva, které by odpovídalo barevností a zrnitostí původním omítkovým vrstvám. Na zhotovení zkoušek byly vybrány dva typy plniva: písek z Písníku Kinský – Kostelec nad Orlicí 0–2 mm a písek z Pískovny Dolany 0–2 mm. ze kterých byly zhotoveny malty v poměru 1 : 1, 1,5 : 1, a 2 : 1 s vápenným hydrátem. Pomocí granulometrické analýzy byl u obou písků vyhodnocen podíl jednotlivých frakcí.

Písek z Dolan vykazoval spíše hrubší zrnitost, zatímco písek z Kostelce nad Orlicí obsahoval vyšší podíl jílovitých částic. Z vybraných plniv byly poté zhotoveny malty v poměru 1 : 1, 1,5 : 1, a 2 : 1 s vápenným hydrátem.

Z každé malty byly zhotoveny dva vzorky, které byly aplikovány na nasákavou podložku (cihla). Vzorky se lišily úpravou povrchu. Povrch prvního vzorku byl utážen, přičemž povrch druhého byl proškrábán nebo vymyt (Obr.č.27, 28). Po úplném zaschnutí vzorků byla zkoumána barva, zrnitost a pevnost vzniklých malt. Tmel vyrobený z písku z Dolan vykazoval dobrou pevnost, avšak odlišoval se od původních omítek našedlou barevností. Naproti tomu tmel z písku z Kostelce nad Orlicí lépe odpovídal původnímu zbarvení, avšak postrádal hrubší frakce, což vedlo k vizuálnímu nesouladu s původními omítkami a také k nižší pevnosti. Z důvodu neuspokojivých výsledků byly dále vyhotoveny ještě vzorky ze směsí obou písků, v poměru Kostelec nad Orlicí 0–2 mm 1 : 3 Dolany 0–2 mm. Vzorky byly opět zhotoveny v poměru 1 : 1, 1,5 : 1, a 2 : 1 s vápenným hydrátem. Na základě výsledků byla nakonec zvolena směs vápenného hydrátu se směsí písků (Kostelec nad Orlicí 0–2 mm 1 : 3 Dolany 0–2 mm) v poměru 1,5 : 1.

2.5 Návrh restaurátorského zásahu

2.5.1 Návrh koncepce restaurování

Koncepce restaurování byla vypracována na základě informací získaných z průzkumu provedeného v roce 2023,¹²⁷ na jehož základě byl schválen restaurátorský záměr. Dále pak koncepce vycházela z vlastního uměleckohistorického a restaurátorského průzkumu a také z vědomostí shromážděných v průběhu samotného restaurování.

Prvním krokem zásahu byla prevence opakovaného poškození sgrafitové výzdoby, tedy odstranění příčin těchto poškození. Jelikož jedním z hlavních problémů byl odstřík dešťové vody od okenních říms s nevhodným sklonem, přistoupilo se k rekonstrukci omítkových klínů na římsách a k úpravě jejich sklonu. Současně proběhla kontrola a revize okapových svodů. Druhým významným problémem bylo trvalé znečišťování povrchu sgrafit ptáčími exkrementy. Ptáci (zejména poštolky a holubi), kteří osídlovali části fasády, byli od dalšího hnízdění a dosedání odrazeni instalací hrotových zábran.

Druhou fází byla samotná stabilizace sgrafitových omítek. V první řadě se přistoupilo ke strukturální konsolidaci sgrafitových omítek injektáží dutin. V případě, že došlo k oddělení omítkových vrstev od podkladu, nebo ke vzniku vyboulenin, přistoupilo se k vyplnění dutin a jejich následnému přitlačení k podkladu pomocí tlakovací konstrukce. Dalším krokem bylo očištění povrchu od nečistot a revize sekundárních doplňků. Z průzkumu bylo zjištěno, že dnešní vzhled fasády je zcela determinován posledním restaurátorským zásahem z 80. let 20. století, během něhož byla rekonstruována také velká část sgrafitové výzdoby na vnějších fasádách objektu. V rámci tohoto zásahu byla také stanovena současná míra kontrastu sgrafitové výzdoby. Jelikož byl tento zásah po technologické stránce shledán kvalitním, bylo rozhodnuto jej respektovat. Redukovány tak byly pouze ty zásahy, které byly z hlediska technického stavu nebo výtvarného pojetí nevhodné.

V případě tmelů bylo nutné kriticky zhodnotit způsob provedení rekonstrukcí ve spodní části výjevu zobrazujícího vlny moře. Tmely v těchto místech neodpovídaly původnímu vzhledu výjevu, jak vyplývá z dostupné grafické předlohy. Přestože se tyto doplňky odchylovaly od původní kompozice, jejich vizuální působení při pohledu z dálky, pro který je dílo určeno, nebylo rušivé. Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto, že intervence v tomto případě není nezbytná a doplňky mohou být ponechány.

V případě bílé vápenné vrstvy se jednalo zejména o místa, kde došlo k zalití jemné šrafury, kterou byl zhotoven měkký polostín. V minulosti bylo sgrafito velmi plasticky modelováno za pomoci jemné prokletované ryté kresby. Zalitím těchto detailů došlo ke zhoršení čitelnosti a snížení plasticity výjevu. Z tohoto důvodu se přistoupilo k lokální redukci vápenných nátěrů a k pročištění zalité šrafury.

Sulfatací povrchu došlo také k lokálnímu vzniku černých sádrovcových krust, které místy

¹²⁷ KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

vizuálně podporovaly plasticitu výjevu a prohlubovaly jeho ráz. Ve případech, kdy se tyto krusty nacházely i v hrubších vrstvách, však mohly v delším časovém horizontu negativně ovlivnit soudržnost omítkových vrstev. Z tohoto důvodu byla provedena jejich lokální redukce.

Po dočištění povrchu se přistoupilo k celkové povrchové konsolidaci za účelem zajištění soudržnosti omítkové vrstvy.

Jelikož byly omítkové vrstvy v dobrém stavu, byly zhotoveny pouze drobné lokální tmely na vápenné bázi, přizpůsobené barevností a zrnitostí původním omítkovým vrstvám. Retuše byly provedeny pomocí směsi na vápenné bázi, která byla jemně kolorována práškovými pigmenty. Součástí směsi byly rovněž pigmenty se specifickými optickými a fyzikálně-chemickými vlastnostmi. Použita byla zinková běloba, která při expozici UV záření vykazuje luminiscenci. Tento jev umožňuje následně přesnější identifikaci a lokalizaci provedeného zásahu. Dále byla do směsi přidána nanozinková běloba, využitá pro své fotokatalytické vlastnosti s potenciálem snížení rizika mikrobiologického napadení.

Nanášení bylo prováděno lokálně, evokací štětcem, přičemž se dbalo na podpoření ztracené plasticity výjevu. Samotné retuši předcházelo studium grafických předloh a příprava kresebných studií pro lepší pochopení způsobu budování celkové kompozice.

Důležitým faktorem, který bylo nutné zohlednit, byla skutečnost, že výjev je součástí širšího celku, a proto bylo při restaurování nutné přizpůsobit míru retuše okolním výjevům.

2.5.2 Návrh postupu restaurátorských prací

Návrh postupu restaurátorských prací byl sestaven na základě průzkumů a zkoušek, předem provedených na restaurovaném díle (viz kapitola 3 *Restaurátorský průzkum* a 4 *Zkoušky materiálů a technologií*).

1. Výjev bude nejprve strukturálně konsolidován pomocí injektážní směsi na vápenné bázi. Pokud by při manipulaci hrozilo odpadnutí části omítkových vrstev, nebo nátěru, přistoupí se k přelepu ohrožených míst japonským papírem za pomoci éteru celulózy. Po injektáži, případně během ní (pokud to bude situace vyžadovat) se injektovaná oblast přitlačí pomocí tlakovací konstrukce k povrchu, aby se zabránilo vzniku vyboulenin.
2. Zpevněný povrch bude posléze čištěn. Nejprve pomocí měkkých kartáčů a vody a poté horkou párou. Během čištění dojde také k částečné redukci bílé vápenné vrstvy a pročištění částí šrafury, které byly dříve zalité.
3. V případě lokálně se vyskytujících zčernalých, sádrovcových krust se přistoupí k jejich redukci pomocí zábalu z uhlíčitanu amonného.
4. Po úplném dočištění bude výjev v celé ploše povrchově konsolidován zpevňovačem na organokřemičité bázi. Následně bude přestříkán vápennou nanosuspencí v poměru 1 : 8 obj. s lihem, aby se zkrátila doba, kdy bude povrch po aplikaci organokřemičitanů hydrofobní.

5. Výjev bude následně vytmelen tmelem na vápenné bázi s plnivem z křemičitého písku. Povrch tmeľů bude jemně vymyt, aby se odhalila jednotlivá zrna a tím se vizuálně připodobnil originálním omítkovým vrstvám.
6. Retuš bílé vápenné vrstvy bude provedena směsí na vápenné bázi, tónovanou práškovými přírodními pigmenty. Barva bude aplikována lokálně, evokací štětcem, s důrazem na podpoření plasticity díla.
7. Retuš proškrábané části pozadí bude provedena pomocí práškových pigmentů pojených akrylátovou disperzí v koncentraci 1,6 % (hm.).

2.6 Dokumentace restaurátorského zásahu

2.6.1 Postup restaurátorských prací

2.6.1.1 Injektáž

Prvním krokem byla samotná konsolidace povrchu. Oblasti se ztrátou koheze, které se při dotyku oddělovaly, byly zpevněny aplikací vápenné nanosuspenze *CaLoSil® E25* míchané v poměru (1:1 obj.) s lihem. Části omítkové vrstvy na hranách přerytí, které se oddělovaly od povrchu byly také nejprve konsolidovány aplikací nanosuspenze *CaLoSil® E25* míchané v poměru (1:1 obj.) s lihem a poté upevněny pomocí velmi řídké injektážní směsi na bázi hydraulického vápna *LEDAN® RI.STAT A*, aplikované zakapáváním směsi injekční stříkačkou.

Hloubková konsolidace omítkových vrstev byla provedena injektážní směsí na bázi hydraulického vápna *LEDAN® RI.STAT A a B a LEDAN® TBI* aplikovanou injekční stříkačkou. Oblasti vpichu byly vybrány na základě předchozího perkusního průzkumu a samotné vrtání bylo provedeno skrze přelepy japonským papírem a *Klucelem M*. Přelepy byly aplikovány z důvodu zabezpečení okolí vrtu proti ulomení. Místa, která po aplikaci injektážní směsi vykazovala náchylnost k tvorbě vyboulenin, nebo odpadu omítkových vrstev, byla podle potřeby během injektáže, nebo po jejím dokončení přitlačena tlakovací konstrukcí k povrchu (Obr.č.29, 30).

2.6.1.2 Čištění

Na povrchu výjevu bylo možné nalézt několik různých typů nečistot, které vyžadovaly specifický přístup. Pro čištění prachových depozitů, ptačích exkrementů, biologického znečištění (vosí hnízdo) a zateklin rozpuštěné okrové barvy bylo zvoleno mokré čištění pomocí měkkých kartáčů, které se prokázalo jako dostatečné (Obr.č.35–36). Dočištění povrchu od depozitů barvy, měděných korozních produktů ve spodní části výjevu a nažloutlých fleků, které vznikly louhováním během injektáže (Obr.č.39, 40), bylo provedeno pomocí vodní páry a čisticích štětců a hub (Obr.č.31, 32).

V případě černých sádrovcových krust bylo čištění provedeno pomocí uhličitanu amonného v koncentraci 20 % (hm.), aplikovaného formou zábalu v buničině po dobu 45 minut. Po této době byl povrch dočištěn čisticím štětcem a vodní párou. Následně byly aplikovány tři cykly obkladů *Arbocelem BC 200* s demineralizovanou vodou, které byly ponechány na povrchu až do úplného vyschnutí.

Černé depozity (zřejmě zbytky sekundárních barevných úprav povrchu), které nebylo možné odstranit pomocí zábalu s uhličitane amonným, byly čištěny aplikací peroxidu vodíku. Peroxid byl nanesen na povrch v koncentraci 15 % (hm.), v buničinovém zábalu, a ponechán působit po dobu 30 minut. Naměkčený povrch depozitů byl posléze odstraněn mechanicky, skalpelem.

Součástí čištění byla také redukce nevhodných druhotných tmelů (viz *Grafická dokumentace*) a bílé vápenné vrstvy, která vznikla během posledního restaurátorského zásahu v 80. letech 20. století (Obr.č.37). Jelikož nátěr aplikovaný během tohoto zásahu zalil jemnou šrafuru na výjevu, došlo k jeho částečnému odstranění a vyčištění zalitých šrafur. Na čištění byla použita vodní pára a jehla na prorytí rytých linií.

2.6.1.3 Povrchová konsolidace

Po dočištění povrchu se přistoupilo k celoplošné povrchové konsolidaci výjevu zpevňovačem kamene na bázi organokřemičitanů *KSE 100*. Konsolidant byl aplikován nátěrem ve dvou vrstvách v oblastech s přeškrábaným povrchem a v jedné vrstvě v oblastech s bílou vápennou vrstvou. Povrch byl následně (po cca 8 hodinách) opatřen postříkem vápenné nanosuspenze *CaLoSil® E25* v poměru (1 : 8 obj.) s lihem. Aplikace *CaLoSil® E25* zkrátila dobu, kdy je povrch po aplikaci organokřemičitanů hydrofobní.

2.6.1.3 Tmelení

Na základě provedených zkoušek byl zhotoven tmel složený z vápenného hydrátu s plnivem ze směsi dvou písků (Kostelec nad Orlicí 0–2 mm 1 : 3 Dolany 0–2 mm) v obj. poměru (1,5 : 1). Povrch tmelů byl po aplikaci jemně vymyt tak, aby došlo k obnažení zrn plniva a tím pádem napodobení současného vzhledu původních omítkových vrstev (Obr.č.33, 34, 38).

Způsob míchání tmelů byl následně pro ostatní výjevy na fasádě II. nádvoří mírně modifikován.

2.6.1.4 Barevné retuše

Retuše byly zhotoveny na základě předešlého studia grafických předloh (Obr.č.4) a s využitím připravených návrhů. Jelikož je dílo součástí širšího celku, bylo nutné zohlednit také tuto skutečnost a přizpůsobit míru retuše celé fasádě.

Na základě zkoušek provedených studenty FR UPCE, byl zvolen postup pro zhotovení retuší bílé vápenné vrstvy. Zvolená směs se skládala z jednoho dílu vápenného hydrátu, jednoho dílu *NHL 3,5*, 2 % (hm.), běloby v poměru (1:1 obj.) zinková běloba a nanozinková běloba, a záměsové vody z akrylátové disperze *Disperze K9* v koncentraci 5 % (hm.). Využití zinkové běloby je zdůvodněno její luminiscencí při expozici UV záření, což může v budoucnu napomoci k přesnějšímu určení rozsahu a lokalizace retuší provedených během tohoto zásahu. Nanozinková běloba byla použita kvůli svým fotokatalytickým vlastnostem, které by měly zajistit snížené riziko biologického napadení. Aplikace retuše byla provedena evokací štětcem tak, aby byla co nejvíce podpořena plasticita celkového výjevu. (Obr.č.41–46).

Retuš proškrábaného pozadí byla provedena pomocí práškových pigmentů, pojených akrylátovou disperzí *Disperze K9* v koncentraci 1,6 % (hm.). Nanesením retuše (stínů) do hlubších částí prorytí se zajistila podpora plasticity ve výjevu a lepší modelace jednotlivých postav.

Způsob míchání retušovací směsi byl následně pro ostatní výjevy na fasádě II. nádvoří mírně modifikován.

Celkový zásah je graficky zdokumentován viz *Grafická dokumentace* (Obr.č.57–59).

2.6.2 Použité materiály

Zkoušky čištění

- demineralizovaná voda
- iontoměnič *Powdex GX 113 (B2)*, výrobce: Graver Technologies, LLC, USA
- *Arbocel BC 200*, buničina, výrobce: J. RETTENMAIER & SÖHNE GMBH & CO KG, Německo
- uhličitán amonný v koncentraci 15 %
- peroxid vodíku v koncentraci 15 %, výrobce: Ing. Petr Švec – PENTA s.r.o

Zkoušky tmelení

- kopaný křemičitý písek z Pískovny Dolany 0–2 mm a z Písníku Kostelec nad Orlicí 0–2 mm
- vápenný hydrát

Injektáž

- injektážní směs na bázi hydraulického vápna *LEDAN® RI.STAT A a B a LEDAN® TBI*, výrobce: Tecno Edile Toscana
- technický líh, ethanol 96 %, výrobce: Severochema
- japonský papír, Kashmir 11 g
- Klucel M, hydroxypropylcelulóza, distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo
- voda z vodovodního řádu

Čištění

- demineralizovaná voda
- voda z vodovodního řádu
- čisticí štětce, kartáče
- čisticí houby
- *Arbocel BC 200*, buničina, výrobce: J. RETTENMAIER & SÖHNE GMBH & CO KG, Německo
- uhličitán amonný v koncentraci 15 %
- peroxid vodíku v koncentraci 15 %, výrobce: Ing. Petr Švec – PENTA s.r.o

Tmelení

- směs kopaných křemičitých písků (Kostelec nad Orlicí 0–2 mm 1 : 3 Dolany 0–2 mm), ve směsi s vápenným hydrátem v obj. poměru (1,5 : 1).

Povrchová konsolidace

- KSE 100, zpevňovač kamene na organokřemičité bázi, výrobce: Remmers GmbH, Německo

Retuše

- práškové minerální pigmenty, distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo

- *Disperze K9*, vodní akrylátová disperze v koncentraci 5 %, výrobce: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo

- NHL 3,5 CALCIDUR, přirozeně hydraulické vápno, výrobce: ZEMENT – UND KALKWERKE OTTERBEIN GMBH & CO. KG, Německo

- vápenný hydrát

2.6.3 Doporučený režim památky

Cílem doporučeného režimu je v co největší míře zpomalit degradaci díla, a jeho dodržení je tedy zásadní pro zachování jeho dobrého stavu.

Z provedeného průzkumu vyplynulo, že nejrozsáhlejší poškození bylo způsobeno nevhodným sklonem okenních říms a poruchami okapních svodů. Přestože byl tento problém aktuálně vyřešen jejich opravou, je nezbytné stav těchto prvků nadále pravidelně monitorovat a případná nová poškození včas řešit.

Rovněž se doporučuje všechny plánované zásahy na památce, anebo zásahy, které by ji mohly jakkoli ovlivnit, konzultovat s pracovníky památkového úřadu a každých pět let podrobit restaurované dílo odborné prohlídce restaurátorem s příslušným povolením MK ČR.¹²⁸

¹²⁸ Ministerstvo kultury České republiky

3. DRUHÁ ČÁST

Restaurátor Jiří Josefík a jeho působení na Slovensku

Zdroj: ŘÍHOVÁ Vladislava, MEDOVÁ Dominika, FUJDIAKOVÁ Ivana, *Pozůstalost restaurátora Jiřího Josefíka – zpráva o pořádání osobního fondu*. In: *Restaurování – retrospekce, Sborník textů na téma historie konzervování a restaurování v českých zemích*, ARTE-FAKT Sdružení pro ochranu památek 2020. ISBN 978-80-905924-4-5, s.103.

3.1 Jiří Josefík

3.1.1 Mládí a období studia 1920–1953

Jiří Josefík se narodil 29. 7. 1920 v České Třebové v rodině dělmistra státních drah Tomáše Josefíka.¹²⁹ Po absolvování obecné školy pokračoval ve svých studiích na reálném gymnáziu v České Třebové, které úspěšně ukončil maturitou v roce 1939.¹³⁰ V letech 1940–1941 absolvoval abiturientský kurz na Obchodní akademii v Chocni.¹³¹ Během války se vyučil svářečem kovů v dílnách ČSD v České Třebové. Později, v letech 1940–1941 působil jako praktikant v ČS Spořitelně v České Třebové. Od roku 1942–1943 byl zaměstnán jako účetní v textilní továrně Emila Frankeho.¹³² V letech 1943–1945 působil jako svářeč kovů v dílnách ČSD.¹³³

Hned po vojně v roce 1945 se Josefík přihlásil ke studiu na Akademii výtvarných umění v Praze (dále jen AVU), kde byl přijat nejprve do přípravy prof. K. Mináře¹³⁴ a posléze do ateliéru monumentální malby prof. V. Sychry. Průběžně studoval také na pedagogické fakultě Univerzity Karlova, kde byl přijat na obor Dějiny umění a plnil zkoušky pro učitelskou způsobilost pro mateřské, obecné a měšťanské školy.¹³⁵ V roce 1950 studium na AVU i na Univerzitě Karlova náležitě ukončil a po akceptaci jeho přihlášky profesorským sborem posléze pokračoval ve studiu na nově založené restaurátorské speciálce u prof. Bohuslava Slánského.¹³⁶ Studium ukončil v roce 1953.

3.1.2 V kontextu doby

Ačkoli dějiny památkové péče se v našich zemích začaly psát již za Rakousko-Uherska,¹³⁷ pro naplnění cílů této práce není podstatné zacházet až tak daleko do minulosti. Vznik moderního, vlastního památkového orgánu pro Československo je možné datovat do roku 1918 a tedy do doby vzniku samostatného státu. Stěžejní rok 1918 přinesl spolu s euforií i mnoho praktických problémů ve formě nutnosti vypořádat se s organizační složkou státní správy.¹³⁸ Navzdory mnohým problémům, se kterými bylo nutné se potýkat, vznikly ústřední orgány státní moci díky entuziasmu zainteresované skupiny

¹²⁹ FUJDIÁKOVÁ, BcA. Ivana. *Kompletní průzkum a restaurování dvou barokních podobizen Marie Antonie z Questenberku a Duchovního v černé paruce ze sbírek zámku Jaroměřice nad Rokytnou: Jiří Josefík – život a restaurování*. Litomyšl, 2020. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování. s. 160

¹³⁰ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, [rukopis] Životopis J. Josefíka, neutříděný fond.

¹³¹ Ibidem

¹³² Ibidem

¹³³ Ibidem

¹³⁴ Archiv Akademie výtvarných umění Praha, NAD4 – Studentská složka – Josefík Jiří.

¹³⁵ FUJDIÁKOVÁ, BcA. Ivana. *Kompletní průzkum a restaurování dvou barokních podobizen Marie Antonie z Questenberku a Duchovního v černé paruce ze sbírek zámku Jaroměřice nad Rokytnou: Jiří Josefík – život a restaurování*. Litomyšl, 2020. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování. s.162

¹³⁶ SKALICKÝ, Jan. Českotřebovské kalendárium na červenec 2020. *Českotřebovský denník* [online]. 2020 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2020/Kalend7_20.htm.

¹³⁷ PAVEL, Jakub. Dějiny památkové péče v českých zemích v 19. století. (Od osvícenství do první světové války). Jakub Pavel. In: Sborník archivních prací. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČSR Roč. 25, č. 1 (1975), s. 143–296.

¹³⁸ BAUEROVÁ, Zuzana. *Proti času: Konzervovanie- reštaurovanie v Československu 1918-1971*. Praha: Vysoká škola umělecko průmyslová, 2015. ISBN 978-80-87989-05-0. s.31

„takřka přes noc.“¹³⁹ Do vedoucích pozic kulturních institucí zřízených na ochranu a evidenci památek nastoupil v Čechách Zdeněk Wirth a o něco později na Slovensku Jan Ješek-Hoffman.¹⁴⁰

První dvě dekády ale nebyly pro památkovou ochranu nijak idylické. Ačkoli byla zřízena základní struktura, úlohy, které nová situace kladla, byly příliš obsáhlé a pracovníci se potýkali s mnohými výzvami. Mezi ty patřila zejména důkladná inventarizace památek, snaha o zabránění vývozu památek za hranice státu (v Čechách zejména do Německa, na Slovensku naopak do Maďarska) a úsilí o vydání komplexního památkového zákona.¹⁴¹

Samotná institucionální organizace památkové péče a její ideové pojetí v teorii a praxi vycházely zpočátku z principů, které přetrvaly ještě z dob monarchistického zřízení. V tomto kontextu měl významnou roli představitel Vídeňské školy dějin umění a hlavní konzervátor Centrální komise, Alois Riegl.

Riegl ve svém teoretickém díle posléze představil nový, antidogmatický a evoluční přístup k hodnocení památek,¹⁴² který později převzaly i vedoucí postavy československé památkové péče, jako Zdeněk Wirth či Vincenc Kramář.¹⁴³

Průkopnický charakter tohoto pojetí spočíval především ve změně dosavadního přístupu k opravám památek, a to hlavně kladením důrazu na zachování autentické, nezměněné podoby uměleckého díla.¹⁴⁴ Po Rieglově předčasném úmrtí formulovali jeho následovníci základní zásady péče o památku vycházející z jeho teorie. Tyto zásady zahrnovaly:

- důkladný průzkum a vědecké poznání vzniku i uměleckého vývoje památky,
- respektování všech fází jejího historického a uměleckého vývoje,
- odmítání puristického sjednocování slohů, důraz na zachování originální materiální podstaty díla a nepřijatelnost doplňování či dotváření památky v historizujících formách.¹⁴⁵

V Rieglově práci pokračoval jeho žák Max Dvořák, který nové zásady konzervační etiky a teorie promítl do praxe.¹⁴⁶ Postupem času se však nepochopením a dezinterpretací Rieglových myšlenek vyvinula z konzervační metody tzv. analytická metoda, jejíž praktické nedostatky vyšly najevo až později.¹⁴⁷

¹³⁹ BAUEROVÁ, Zuzana. *Proti času: Konzervovanie- reštaurovanie v Československu 1918-1971*. Praha: Vysoká škola umělecko průmyslová, 2015. ISBN 978-80-87989-05-0. s.33

¹⁴⁰ Ibidem s.32-33

¹⁴¹ Ibidem. s.38

¹⁴² ŠTULC, Josef. *Vývoj památkové péče* [online]. Praha, 2010 [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: <http://duoppa.ff.cuni.cz/shared/files/Pamatkova%20pece/doc.%20Stulc%20Vyvoj%20PP%2009%2011%202010.pdf>. Studijní materiál. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. s.10

¹⁴³ BAUEROVÁ, Zuzana. *Proti času: Konzervovanie- reštaurovanie v Československu 1918-1971*. Praha: Vysoká škola umělecko průmyslová, 2015. ISBN 978-80-87989-05-0. s.26-27

¹⁴⁴ ŠTULC, Josef. *Vývoj památkové péče* [online]. Praha, 2010 [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: <http://duoppa.ff.cuni.cz/shared/files/Pamatkova%20pece/doc.%20Stulc%20Vyvoj%20PP%2009%2011%202010.pdf>. Studijní materiál. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. s.10

¹⁴⁵ Ibidem

¹⁴⁶ Ibidem s.11

¹⁴⁷ Chybnost této metody dobře vystihuje kritika památkáře Břetislava Štorma: *"Důsledné rozvíjení zásad konzervace překročilo často meze petrifikace dochovaného stavu památky. Svůdná možnost rozsáhlých objevů, která se naskývala po*

V 20. – 30. letech se přístup k restaurování a památkové péči značně proměnil. V první polovině 20. století nastal rozmach přírodovědných disciplín, který se také projevil v přístupu k památkám. Postupně se ve všech významných evropských kulturních centrech (Berlín, Paříž, Řím, Londýn) vytvořila specializovaná pracoviště s vědeckými laboratořemi, která měla přispět k rychlému rozvoji nových metod restaurování památek.¹⁴⁸ Objektivní, experimentálně ověřené poznání nahradilo subjektivní úsudky.¹⁴⁹

Československá památková péče mezinárodní dění pečlivě sledovala a obratem na ně reagovala. To se u nás projevilo postupným přijímáním zahraničních impulzů, ať už teoretických (Viedeňská škola dějin umění), anebo praktických (orientování se na materiálovou podstatu díla – implementování přírodovědeckého přístupu k restaurování a konzervování).¹⁵⁰ Tyto počiny modernizace byly v Čechách spojeny zejména s jmény Vincenta Kramáře¹⁵¹ a Bohuslava Slánského.¹⁵²

V průběhu 30. – 40. let byla, do té doby zaužívaná konzervační (později analytická) metoda, konfrontována syntetickou metodou Václava Wagnera.¹⁵³ Wagnerova teze¹⁵⁴ tvrdí, že památka není pouze statický historický dokument, ale trvale živé umělecké dílo. Je nezbytné zkoumat, hodnotit a chránit strukturu a řád, který do ní vložili její tvůrci, stejně pečlivě jako originální hmotnou substanci. Pro zachování umělecké struktury může dle něj památkář v některých případech využít i nápodoby nebo volné adaptace zaniklých historických forem.¹⁵⁵

Po druhé světové válce se vyvlastněním (znárodněním) soukromého majetku rozsah úkolů, kterým se památková péče měla věnovat značně rozšířil.¹⁵⁶ V průběhu několika let se stát stal vlastníkem většiny nemovitých i movitých památek, které vyžadovaly důslednou inventarizaci, dokumentaci a náležitou péči. Nová situace si žádala mnoho organizačních změn. Samotný režim měl významnou roli v nastavení ideologického narativu týkajícího se památkové péče a přístupu

otevření stavby, vedla nejenom k nezdravému, jednostrannému uplatňování zájmů umělekohistorických, a tak se stávalo, že analýza byla cílem konservačního zásahu a nikoli záchrana památky. Konzervační technikou pak bylo petrifikováno vše, co bylo nalezeno. Památka ztratila charakter uměleckého díla a stala se spíše vzorkovnicí svého vlastního rozvoje, mnohdy pozbyla i veškeré stavební logiky a stala se monstrem, jemuž byla ponechána jen sporná funkce dokumentu.“ Zdroj: ŠTORM, Břetislav. Péče o památky architektury a cesty její myšlenkové koncepce. *Zprávy památkové péče* =: *Journal of Historical Heritage Preservation* : časopis státní památkové péče. Praha: Státní nakladatelství, 1959(3-4), 57-68. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:06902b10-6cda-11e5-bd61-005056825209>. s. 63

¹⁴⁸ BAUEROVÁ, Zuzana. *Proti času: Konzervovanie- reštaurovanie v Československu 1918-1971*. Praha: Vysoká škola umělecko průmyslová, 2015. ISBN 978-80-87989-05-0. s.48

¹⁴⁹ *Ibidem* s.47

¹⁵⁰ *Ibidem* s.51

¹⁵¹ *Ibidem* s.61

¹⁵² *Ibidem* s.92

¹⁵³ ŠTULC, Josef. *Vývoj památkové péče* [online]. Praha, 2010 [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: <http://duoppa.ff.cuni.cz/shared/files/Pamatkova%20pece/doc.%20Stulc%20Vyvoj%20PP%2009%2011%202010.pdf>. Studijní materiál. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. s.14

¹⁵⁴ K Wagnerovi viz také: WAGNER, Václav. Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana. Vyd. 2., V Národním památkovém ústavu I. Praha: Národní památkový ústav, 2005. ISBN 80-86234-72-X.

¹⁵⁵ ŠTULC, Josef. *Vývoj památkové péče* [online]. Praha, 2010 [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: <http://duoppa.ff.cuni.cz/shared/files/Pamatkova%20pece/doc.%20Stulc%20Vyvoj%20PP%2009%2011%202010.pdf>. Studijní materiál. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. s.14-15

¹⁵⁶ UHLÍKOVÁ, Kristína a Michal SKLENÁŘ. Instrumentalizace památkové péče v českých zemích v druhé polovině 40. a v 50. letech 20. století. *Zprávy památkové péče*. 2022, **82**(1), 14. s.4

k památkám jako takovým.¹⁵⁷ Idea historické kontinuity, nastavená původním zřízením, byla odmítnuta jako „buržoazní“.¹⁵⁸ Cílem vlády byla převýchova společnosti v duchu marxisticko-leninských ideálů¹⁵⁹ a umění a kultura se staly jedním z nástrojů, jak tohoto cíle dosáhnout. Režim systematicky odmítal vše, co bylo považováno za ideologicky nevhodné, nebo zastaralé. Současně však reinterpretoval vybrané prvky z minulosti, které bylo možné využít jako základ pro vytvoření „nového a správného“ pojetí umění a dějin v duchu socialismu.¹⁶⁰

Tento přístup se projevil i v oblasti péče o kulturní dědictví. Na jedné straně bylo prosazováno zachování památek jako připomínek tvořivosti předchozích generací. Na straně druhé byly památky kategorizovány podle jejich ideologické relevance, přičemž přednost měly ty, které nejvíce souvisely s výkladem dějin podmíněným komunistickou ideologií. Tak se stalo, že středověká sakrální stavba stála z hlediska důležitosti níže než klasicistní městský dům U Kaštana, ve kterém byla založená Československá sociálně demokratická strana.¹⁶¹

Snaha o popularizaci kulturního dědictví byla zahájena již krátce po vzniku první republiky, s cílem podnítit obyvatelstvo k ochraně památek, prezentovaných jako doklad československých národních dějin.¹⁶² Tento úkol byl ztížen skutečností, že se často jednalo o objekty a předměty odkazující na minulost země v područí monarchistického státního zřízení. Osvětová činnost státních orgánů se projevovala především v publikaci národně orientovaných článků, které se stále častěji objevovaly ve veřejném tisku. Významnou roli sehrávala také podpora různých dobrovolných spolků a organizací, jejichž činnost byla zaměřena na ochranu památek.¹⁶³

Jak již bylo zmíněno, po druhé světové válce se s nástupem nového režimu změnil také pohled na vnímání umění a kultury. Důležitým milníkem ve vývoji přístupu k památkám byl vznik samostatného akademického oboru pro vysokoškolskou výuku konzervátorů – restaurátorů, jako specializovaných praktických odborníků ve specifické oblasti ochrany památek (1945).¹⁶⁴ Speciální škola pro malířské techniky a restaurování obrazů, známá později jako „restaurátorská speciálka“ byla založena restaurátorem a blízkým spolupracovníkem V. Kramáře, Bohuslavem Slánským.¹⁶⁵ Na Slovensku vznikla obdoba tohoto oboru o něco později, v roce 1949,¹⁶⁶ pod vedením Karla Veselého.

¹⁵⁷ UHLÍKOVÁ, Kristína a Michal SKLENÁŘ. Instrumentalizace památkové péče v českých zemích v druhé polovině 40. a v 50. letech 20. století. *Zprávy památkové péče*. 2022, **82**(1), 14. s.5

¹⁵⁸ DOLEJSKÁ, Bc. Pavlína. *Vývoj teorie a praxe státní památkové péče mezi lety 1945-1989: -popsaný na vybraných zámeckých objektech Znojemska-*. Pardubice, 2013. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta.s.14

¹⁵⁹ *Ibidem* s.24

¹⁶⁰ UHLÍKOVÁ, Kristína a Michal SKLENÁŘ. Instrumentalizace památkové péče v českých zemích v druhé polovině 40. a v 50. letech 20. století. *Zprávy památkové péče*. 2022, **82**(1), 14. s.5

¹⁶¹ *Ibidem* s.6

¹⁶² BAUEROVÁ, Zuzana. *Proti času: Konzervovanie- reštaurovanie v Československu 1918-1971*. Praha: Vysoká škola umělecko průmyslová, 2015. ISBN 978-80-87989-05-0. s. 32

¹⁶³ *Ibidem*

¹⁶⁴ *Ibidem* s.186

¹⁶⁵ *Ibidem* s.194-201

¹⁶⁶ *Ibidem* s. 229

Založením erudovaných učilišť, zejména speciálky na pražské AVU, dosáhlo konzervování – restaurování také v Československu přiznaný statut umělecké profese.¹⁶⁷ Sám J. Josefík se k důležitosti tohoto období a k problematice, která vyvstala v oboru restaurování, vyjadřuje později v jedné ze svých přednášek: „Zprvu bylo zapotřebí překonat jisté obtíže, aby tito absolventi, jako restaurátoři, byli uznáni ve svém oboru rovnocennými ostatním výtvarníkům. Bylo nutné dokázat, že restaurátorská činnost je činností uměleckou, že nepatří na okraj činnosti řemeslné, že je to závažný obor, spojující v sobě několik faktorů, z nichž umělecká činnost stojí na prvním místě. Že k restaurátorské činnosti je třeba lidí s vysokým výtvarným cítěním, se znalostí a přístupem k jednotlivým oborům vědeckým, současně ale i se zručností řemeslnou.“¹⁶⁸

3.1.3 Působení na akademické půdě 1953–1971

V letech 1952–63 působil J. Josefík jako asistent profesora V. Sychry,¹⁶⁹ v pozdějších letech (od 1. 11. 1958) jako odborný asistent.¹⁷⁰ V této pozici vedl technickou dílnu monumentální malby, přičemž také vyučoval budoucí restaurátory II. a III. ročníku.¹⁷¹ Později, po Sychrově smrti, přebral vedení ateliéru a na AVU dále působil až do roku 1971, již pod vedením profesora Arnošta Paderlíka.¹⁷²

V období svého působení na AVU se věnoval také několika restaurátorským zásahům v kolektivu B. Slánského, které jsou níže jmenovány. Jestliže není uvedeno jinak, výpis restaurátorských akcí čerpá ze Seznamu prací zpracovaných J. Josefíkem.¹⁷³

Restaurátorské práce ve školském kolektivu profesora Slánského

- Zkoumání rukopisu Královédvorského a Zelenohorského (1967–1968)¹⁷⁴
- Liběchov, restaurování Navrátilových maleb v Čínském salónku a Zimní jídelně, kde působil jako vedoucí kolektivu (1953).
- Restaurování Navrátilových maleb v Alpském pokoji v obci Jirny (1953).¹⁷⁵

¹⁶⁷ BAUEROVÁ, Zuzana. *Proti času: Konzervovanie- reštaurovanie v Československu 1918-1971*. Praha: Vysoká škola umělecko průmyslová, 2015. ISBN 978-80-87989-05-0. s. 201

¹⁶⁸ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, [Rukopis] J. JOSEFÍK: Restaurátorský obor od r. 1945 do r. 1965, neutříděný fond.

¹⁶⁹ ARCHIV VÝTVARNÉHO UMĚNÍ. Jiří Josefík. ARCHIV VÝTVARNÉHO UMĚNÍ. *ABART* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/8501>

¹⁷⁰ NAD 4 – Akademie výtvarných umění Praha, Aspirantská složka – Josefík Jiří, Protokol k habilitačnímu řízení ze dne 16.1.1969 – Pedagogická a politickovýchovná činnost.

¹⁷¹ FUJDIKOVÁ, BcA. Ivana. *Kompletní průzkum a restaurování dvou barokních podobizen Marie Antonie z Questenberku a Duchovního v černé paruce ze sbírek zámku Jaroměřice nad Rokytnou: Jiří Josefík – život a restaurování*. Litomyšl, 2020. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování. s. 161

¹⁷² NAD 4 – Akademie výtvarných umění Praha, Aspirantská složka – Josefík Jiří, Protokol k habilitačnímu řízení ze dne 16.1.1969 - Pedagogická a politickovýchovná činnost.

¹⁷³ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, [Rukopis] Seznam prací, neutříděný fond.

¹⁷⁴ IVANOV, Miroslav. *Tajemství RKZ*. Praha: Mladá fronta, 1969. s.642

¹⁷⁵ *Ibidem* s. 162

- Nelahozeves – restaurování 80 obrazů pro první instalaci Roudnické obrazárny (1953).¹⁷⁶
- Muzeum v Mostě – restaurování 15 obrazů – N. Grund a Fragonard (1953).¹⁷⁷
- Restaurování nástěnných maleb – Zemské desky na Pražském hradě (1954).
- Restaurování fresek v hledišti Karlínského divadla (1955).
- Hlavní nádraží Praha – přijímací salon – 5 velkých obrazů (Janza a 4 obrazy na chodbě) (1956).¹⁷⁸
- Restaurování fresek v hledišti Smetanova divadla (1966).

3.1.4 Působení v zahraničí

V roce 1969 se Josefík stal členem IIC,¹⁷⁹ a to za tehdejších podmínek velmi vysoký členský poplatek ve výši 500 dolarů.¹⁸⁰ Tento krok znamenal počátek jeho aktivního působení na mezinárodní restaurátorské scéně jako reprezentanta Československa na několika konferencích ICC¹⁸¹ a ICOM.¹⁸² Tato iniciativa významně přispěla k celkovému vývoji restaurátorského oboru, jelikož nejenže posilovala povědomí o českých restaurátorech ve světě, ale také umožnila Josefíkovi přinášet aktuální poznatky z dění v restaurátorském oboru na domácí půdu.

O rok později, v roce 1970, se stal členem pracovní skupiny ICOM zaměřené na estetiku retuše.¹⁸³ Tato skupina, založená na kongresu UNESCO ICOM v Amsterdamu, kam byl vyslán Akademií, se měla scházet dvakrát ročně a řešit problematiku retuší v rámci restaurátorských prací.¹⁸⁴ Díky svému zapojení do této skupiny se Josefík zúčastnil konferencí ICOM a IIC v Madridu a Lisabonu, kde přednesl referát¹⁸⁵ zaměřený na srovnání současných retuší s retušemi z 19. století.¹⁸⁶

¹⁷⁶ FUJDIÁKOVÁ, BcA. Ivana. *Kompletní průzkum a restaurování dvou barokních podobizen Marie Antonie z Questenberku a Duchovního v černé paruce ze sbírek zámku Jaroměřice nad Rokytnou: Jiří Josefík – život a restaurování*. Litomyšl, 2020. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování. s.162

¹⁷⁷ Ibidem

¹⁷⁸ Ibidem

¹⁷⁹ International Institute for Conservation of Historic and Artistic works – Mezinárodní institut pro konzervaci historických a uměleckých děl

¹⁸⁰ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, [rukopis] Soukromé zápisky J. Josefíka, neutříděný fond

¹⁸¹ International Committee for Conservation

¹⁸² International council of museums – Mezinárodní rada muzeí

¹⁸³ NAD 4 – Akademie výtvarných umění Praha, Aspirantská složka – Josefík Jiří, Dopis od prorektora ze dne 30.6.1970.

¹⁸⁴ NAD 4 – Akademie výtvarných umění Praha, Aspirantská složka – Josefík Jiří, Dopis od Jiřího Josefíka Umělecké radě akademii ze dne 21.7.1970.

¹⁸⁵ JOSEFÍK, Jiří, *Beitrag Zu Der Aesthetik Der Retusche*, International Council of Museums, Paris, 1972. Dostupné z: Getty Conservation Institute; International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC) *AATA Online* [online database] Los Angeles, USA. [cit. 2025-05-02]. Dostupné z: <https://aata.getty.edu/primo-explore/search?vid=AATA>

¹⁸⁶ NAD 4 – Akademie výtvarných umění Praha, Zaměstnanecká složka – Josefík Jiří, Dopis od J. Josefíka Umělecké radě, ze dne 21.6.1970.

Účast na mezinárodních konferencích¹⁸⁷

1969 Amsterdam IIC – Přednáška o „Rukopisu zelenohorském“ (nepublikováno).

7.-12.7.1971-New York conference 1970 – Conservation of stone and wooden objects

1972 ICOM Madrid, IIC Lisabon – Přednášky o „Způsobu organizace restaurování v ČSSR (nepublikováno).

1975 IIC Benátky (pouze publikování připravených přednášek – výjezd z ČSSR nepovoleno).

1993,1994 a 1995 EURO CARE (Rakousko, Itálie, ČR – spoluorganizátor).

3.1.5 Konec působení na AVU

V roce 1969 Josefík obhájil po značných komplikacích svou docenturu na AVU.¹⁸⁸ Z důvodu různých průtahů mu však titul v tomto roce nebyl plně přiznán. Následujícího roku přerušil své působení na AVU kvůli pracovnímu pobytu ve Schweinfurtu, kde se podílel na rozsáhlém restaurátorském zásahu zahrnujícím více než tři sta obrazů. Po jeho návratu, v roce 1971, byl z ideologických důvodů označen za pravicového oportunistu a z akademie okamžitě propuštěn.¹⁸⁹ Josefík byl důsledky této události mimořádně zdrcen. V soukromé korespondenci s dr. Ledvinkou označil sám sebe za „vyřízeného a mrtvého člověka.“¹⁹⁰ Tento psychický stav se také odrazil na jeho zdraví. Od počátku 70. let trpěl vážnějším onemocněním, a po jeho odchodu z AVU byl delší dobu práceneschopný. To vedlo až k jeho uvedení do částečné invalidity, a v roce 1975 posléze k uznání plného invalidního důchodu.¹⁹¹

Z jeho korespondence s dr. Ledvinkou¹⁹² a dr. Langem,¹⁹³ vyplývá, že se i po svém vyhození usiloval o zvrácení téhle situace a pokoušel se prostřednictvím výše zmíněných konexí ucházet znova o pozici profesora. Jednalo se o místo, které se uvolnilo na AVU po odchodu profesora Karla Veselého na Slovensko. Z další dopisů s dr. Jaromírem Langem vyplývá, že Josefík byl přesvědčen, že jeho habilitace na docenta je záměrně prodlužována AVU, aby mu zabránili ucházet se o tuto pozici. V jednom z dopisů žádá doktora Langa o pomoc – intervenci.¹⁹⁴ Jak je již z následujících událostí známe, zmíněnou pozici nedosáhl. Habilitace J. Josefíka byla také opětovně odložena. Další vývoj situace přibližuje dopis od Akademie výtvarných umění (AVU), která poskytla vyjádření k odvolání

¹⁸⁷ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, [Rukopis] Životopis, neutříděný fond.

¹⁸⁸ ARCHIV VÝTVARNÉHO UMĚNÍ. Jiří Josefík. ARCHIV VÝTVARNÉHO UMĚNÍ. ABART [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/8501>

¹⁸⁹ TOGNER Milan. *Za doc. akad. mal. Jiřím Josefíkem, Zprávy památkové péče =:Journal of Historical Heritage Preservation* : časopis státní památkové péče. Praha: Státní nakladatelství 2007, 67(1), s.68

¹⁹⁰ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Dopis ze dne 6.7.1971 adresován dr. Ledvinkovi, neutříděný fond.

¹⁹¹ FUJDIKOVÁ, BcA. Ivana. *Kompletní průzkum a restaurování dvou barokních podobizen Marie Antonie z Questenberku a Duchovního v černé paruce ze sbírek zámku Jaroměřice nad Rokytnou: Jiří Josefík – život a restaurování*. Litomyšl, 2020. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování. s.166

¹⁹² Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Dopis ze dne 30.7.1971 adresován dr. Ledvinkovi, neutříděný fond.

¹⁹³ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Dopis ze dne 15.8.1971 adresován dr. Jaromírovi Langovi, neutříděný fond.

¹⁹⁴ Ibidem

zaslanému J. Josefíkem.¹⁹⁵ V dopise vysvětluje že navzdory Josefíkovu úspěšnému zvládnutí habilitačních zkoušek, proces habilitace nebyl ukončen. Důvodem bylo, že v průběhu tohoto procesu vyšla nová vyhláška, která zdůrazňovala, že nemají být podány návrhy na udělení umělecko-pedagogických titulů v případě, kdy se nepočítá u uchazeče s jeho pedagogickým uplatněním na dané škole. Proto OV KSC Josefíka na docenturu nakonec nedoporučil.¹⁹⁶

Titul docenta byl posléze udělen Josefíkovi až v roce 1992,¹⁹⁷ rehabilitační komisí, na kterou se obrátil v roce 1990.¹⁹⁸ V dopise komisi Josefík mimo jiné uvedl taky několik klíčových důvodů, které podle něj vedly k ukončení jeho působení na AVU. Jako hlavní příčiny zmínil svou podporu Pražského jara, profesní působení v Německé spolkové republice a účast na mezinárodních konferencích ICOM a ICC v Amsterdamu, Madridu a Lisabonu. Tyto aktivity přispěly k tomu, že byl označován (dle jeho slov) za západního špiona.¹⁹⁹

3.1.6 Restaurátorská skupina R64

V roce 1964 byla finálně založena samostatná sekce restaurátorů v SČSVU.²⁰⁰ Navzdory počátečnímu nadšení z tohoto zřízení se časem restaurátoři začali názorově segregovat, což vedlo až k rozdělení sekce na dvě větve. Část z nich, složená převážně z absolventů školy Bohuslava Slánského,²⁰¹ se rozhodla vytvořit vlastní seskupení pod názvem R64 (R – restaurátoři, 64 – rok vzniku 1964).²⁰²

Iniciativa pro vznik skupiny byla založena na snaze „... o účinnější prosazování vlastních návrhů, zájem na zachování celistvosti restaurátorské sekce při SČSVU a udržení modelu svobodně pracujícího restaurátora – umělce.“²⁰³

Svůj program dále definovali v zakládacím prohlášení: „*Je naší stavovskou povinností, abychom vzhledem k velkým výtvarným a historickým hodnotám našich památek, ... dokázali restaurátorskou praxi přivést na nejvyšší úroveň. Podmínky k odpovědnému zvládnutí uměleckých a technologických problémů... je možno vytvořit jen v oblasti umění prací malířů a sochařů restaurátorů. V rámci těchto zásad a vzájemnou výměnou pracovních poznatků, názorů, a hlavně vlastních prací chce naše skupina*

¹⁹⁵ NAD 4 – Akademie výtvarných umění Praha, Zaměstnanecká složka – Josefík Jiří, Dopis ze dne 12.5.1977 – adresován J. Josefíkovi, odesílatel AVU.

¹⁹⁶ Ibidem

¹⁹⁷ NAD 4 – Akademie výtvarných umění Praha, Zaměstnanecká složka – Josefík Jiří, Dopis ze dne 9.12.1992 adresován J. Josefíkovi, odesílatel – rehabilitační komise.

¹⁹⁸ NAD 4 – Akademie výtvarných umění Praha, Zaměstnanecká složka – Josefík Jiří, Dopis ze dne 16.1.1990 adresován rehabilitační komisí.

¹⁹⁹ Ibidem

²⁰⁰ Svaz výtvarných umělců v českých zemích

²⁰¹ EHRENBERGEROVÁ, Iva. *Vzdělávání restaurátorů a vývoj restaurátorské profese v České republice a v Itálii*. Olomouc, 2016. disertační práce (Ph.D.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta. s.108

²⁰² FINFRLOVÁ, Petra. *Teorie restaurování a činnost skupiny R64 (1964–1970)*. Olomouc, 2000. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. s.43

²⁰³ BINDER, Ivo a kolektiv. *Pod kůží Marsya. Restaurátor a malíř František Sysel (1917–2013)*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži a Muzeum umění Olomouc, 2017. ISBN 978-80-87231-42-5. s.23

příspěť k řešení společenský tak závažného úkolu, k práci na zachování našich uměleckých památek a kromě toho seznamovat veřejnost s výsledky restaurátorské práce.“

Jedním z dalších důvodů vzniku této skupiny byly obavy z možného zrušení sekce a snaha o oddělení od vlivu vedení SČSVU. Ačkoli není zcela jasné, kdo byl původním iniciátorem vzniku této skupiny, organizátorem její další činnosti byl J. Josefík.²⁰⁴

V období svého působení pořádala skupina tři výstavy: V roce 1965 v Praze a v Kroměříži, v letech 1968 a 1969 v Kroměříži a v Liberci a v roce 1972 na Bruntálském zámku (tato už však nebyla z politických důvodů oficiálně uváděna pod jménem skupiny R64).²⁰⁵

První výstava v roce 1965 byla poměrně přelomovým počinem, jaký neměl obdoby v Čechách ani v zahraničí. Na rozdíl od předchozích výstav, které obvykle zahrnovaly pouze několik málo obrazů (1–5) a jejich smyslem byla prezentace nové podoby zrestaurovaného díla,²⁰⁶ výstava skupiny R64 měla přiblížit laické veřejnosti práci restaurátora jako odborného pracovníka. Tento záměr byl realizován prostřednictvím významných uměleckých památek. Součástí výstavy byla také fotodokumentace zaznamenávající jednotlivé etapy restaurátorského zásahu, což pomáhalo návštěvníkům lépe pochopit složitost tohoto procesu.²⁰⁷ Zvláštní část expozice byla věnována novým metodám průzkumu a výstavě průřezů mikrovzorků dokumentujících vývoj benátské malby v 16. století.²⁰⁸

Výstava vzbudila neobyčejný zájem o tento obor a širokou veřejností byla přijata velice pozitivně.²⁰⁹

V roce 1968, po invazi sovětských vojsk, skupina R64 ukončila svou oficiální činnost, podobně jako mnohé jiné organizace.²¹⁰ Poslední výstava, která se konala v roce 1972, nebyla prezentována pod názvem R64, ale jako výstava samostatných restaurátorů, přičemž J. Josefíkovi, který byl organizátorem všech dosavadních výstav byla účast zakázána.²¹¹

Navzdory svému poměrně krátkému působení přispěla skupina R64 významně k popularizaci umění, uměleckého restaurování,²¹² restaurátorského oboru a jeho úloze v společnosti a také památkové péči.

²⁰⁴FINFRLOVÁ, Petra. *Teorie restaurování a činnost skupiny R64 (1964–1970)*. Olomouc, 2000. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. s.44

²⁰⁵ BINDER, Ivo a kolektiv. *Pod kůží Marsya. Restaurátor a malíř František Sysel (1917–2013)*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži a Muzeum umění Olomouc, 2017. ISBN 978-80-87231-42-5. s.23

²⁰⁶FINFRLOVÁ, Petra. *Teorie restaurování a činnost skupiny R64 (1964–1970)*. Olomouc, 2000. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. s.47

²⁰⁷ Ibidem s.48

²⁰⁸ Ibidem s.48

²⁰⁹ Ibidem s.50–51

²¹⁰ BINDER, Ivo a kolektiv. *Pod kůží Marsya. Restaurátor a malíř František Sysel (1917–2013)*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži a Muzeum umění Olomouc, 2017. ISBN 978-80-87231-42-5. s.23

²¹¹ FINFRLOVÁ, Petra. *Teorie restaurování a činnost skupiny R64 (1964–1970)*. Olomouc, 2000. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. s.52

²¹² BINDER, Ivo a kolektiv. *Pod kůží Marsya. Restaurátor a malíř František Sysel (1917–2013)*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži a Muzeum umění Olomouc, 2017. ISBN 978-80-87231-42-5. s.23

3.1.7 V kontextu doby 1950-1970

Přístup k památkám se v této době stále podřizoval požadavkům politického režimu. Již od roku 1945 započalo zabezpečování památkových objektů, jejich evidence a dočasné zapečetění.²¹³ Tento postup sloužil k jejich ochraně, dokud si je nepřevzala příslušná instituce, která je měla v budoucnu využívat. Objekty byly dále rozdělovány a podle jejich „kulturní hodnoty“ jim bylo přiřazeno využití. Mnohé objekty zámků a venkovských rezidencí se tak staly sídly různých úřadů, které často zcela ignorovaly historickou hodnotu těchto prostor a využívaly je způsobem, který byl nejen nevhodný, ale i destruktivní.

Z teoretického hlediska přístupu k památkové péči a restaurování došlo ve druhé třetině 50. let k významnému názorovému rozkolu mezi dvěma klíčovými představiteli – Bohuslavem Slánským a Františkem Petrem.²¹⁴ V roce 1952 se František Petr stal vedoucím nově reformovaného úřadu státní památkové péče – *Státního památkového ústavu*, v němž se snažil dále uplatnit socialistickou ideologii. Ve své činnosti navazoval na předválečné uvažování Vincenta Kramáře a Vladimíra Novotného, kteří viděli možnost zkvalitnění péče o umělecká díla ve zřízení restaurátorských dílen při významných památkářských a galerijních institucích.²¹⁵ Tyto dílny by dále sloužily nejen k restaurování významných uměleckých děl na nejvyšší úrovni, ale také k vzdělávání budoucích restaurátorů. Není proto překvapivé, že tento koncept výrazně podporoval právě F. Petr, protože plně odpovídal tehdejší snaze o zestátnění všech kulturních institucí. Tento záměr byl však výrazně narušen vznikem restaurátorské školy na Akademii výtvarných umění, jenž zabezpečil možnost systematického vzdělávání restaurátorů v akademickém prostředí.²¹⁶

Spor mezi Petrem a Slánským však nespočíval pouze v organizační struktuře, ale zasahoval i do základních principů přístupu k ochraně a obnově památek. František Petr zdůrazňoval obnovu uměleckých děl do jejich původní podoby, a to i za cenu využití rekonstrukčních a nereverzibilních retuší.²¹⁷ Ve svých statích kritizoval zejména Slánského preferenci reverzibilních retuší. Slánský na tyto výtky reagoval a obhajoval svůj přístup, přičemž kladl důraz na snadnou snímatelnost retuší z důvodu nutnosti respektování autentického stavu díla.²¹⁸

Dalším významným bodem sporu byla již mnohokrát diskutovaná otázka zařazení restaurátorské činnosti mezi činnost řemeslnou, nebo výtvarnou. Petr argumentoval, že restaurátor, přestože musí být výtvarně zdatný, nesmí do ošetřovaného díla vnášet žádné stopy vlastní umělecké

²¹³ VINTER, Vlastimil. K padesátému výročí vydání zákona o kulturních památkách, *Zprávy památkové péče =: Journal of Historical Heritage Preservation* : časopis státní památkové péče. Praha: Státní nakladatelství, 2008(5),343–347. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8e2f8a90-2d76-11e6-a344-5ef3fc9ae867>.s. 343

²¹⁴ NEJEDLÝ, Vratislav. České restaurování ve druhé polovině 20. století a na počátku 21. století, *Zprávy památkové péče =: Journal of Historical Heritage Preservation: časopis státní památkové péče*. Praha: Státní nakladatelství, 2008, 365–375. (5. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8f32f0d0-2d76-11e6-a344-5ef3fc9ae867>).s.368

²¹⁵ *Ibidem*

²¹⁶ *Ibidem*

²¹⁷ *Ibidem* s.369

²¹⁸ *Ibidem*

osobitosti.²¹⁹ Jak uvedl: „Konzervování a restaurování uměleckých děl je zaměstnání, které sice je slušně placeno, ale nemůže při něm být honorářů za jakousi (ostatně neexistující) duchovní, uměleckou tvorbu.“²²⁰ Podle něj se konzervování a restaurování zakládá z velké části právě na znalostech řemeslných a technických, správném poznání materiálů a postupů jejich užití.

Polemika mezi Slánským a Petrem byla nakonec formálně uzavřena redakční poznámkou ve formě oficiálního stanoviska Státní památkové správy. V něm se uvádělo, že nešlo o zásadní teoretický rozpor, neboť obě strany ve své podstatě požadovaly zachování autentického stavu památky.²²¹

Ve druhé polovině 50. let se veškerá snaha soustředila na přípravu prvního památkového zákona v Československu, který byl nakonec přijat v roce 1958.²²²

Součástí vydaného zákona byla i ustanovení, která umožnila právní ochranu historických sídel. Pozornost se začala soustředit především na asanaci a obnovu historických jader měst,²²³ což vedlo k vyhlášení pětaticeti městských památkových rezervací. Tyto rezervace následně prošly hodnocením, na jehož základě byly zpracovány rezervační plány.²²⁴

Jedním z hlavních nedostatků těchto plánů bylo jejich zaměření výhradně na vlastní historické jádro měst, vymezené hradebním okruhem, zatímco byla opomíjena hodnota historizující architektury 19. století. Dalším zásadním problémem bylo nepropojení vztahu mezi historickým jádrem a širším územím města, což vedlo k provozní a sociální separaci.²²⁵

Navzdory několika poměrně zdařilým akcím (např. rekonstrukce historického jádra města Cheb),²²⁶ se nakonec projeví nedostatky takto nastaveného systému. Krize spočívala především v nákladnosti prováděných prací a omezené možnosti praktického využití obnovených prostor. Tyto faktory nakonec vedly k opuštění tohoto přístupu a k přesunu pozornosti k aktuálnějších potřebám a ideálům modernity.²²⁷

²¹⁹ PETR, František. O výchově konzervátorských a restaurátorských kádrů, *Zprávy památkové péče =: Journal of Historical Heritage Preservation : časopis státní památkové péče*. Praha: Státní nakladatelství, 1954(8), 235–239. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8c0b3010-6cfc-11e5-ba32-5ef3fc9ae867>. s. 236

²²⁰ Ibidem

²²¹ NEJEDLÝ, Vratislav. České restaurování ve druhé polovině 20. století a na počátku 21. století, *Zprávy památkové péče =: Journal of Historical Heritage Preservation : časopis státní památkové péče*. Praha: Státní nakladatelství, 2008, 365–375. (5. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8f32f0d0-2d76-11e6-a344-5ef3fc9ae867>). s. 370

²²² SEDLÁK, Jan. Památková péče v Jihomoravském kraji v letech 1960–1989. In: *Památková péče na Moravě - 150 let od vzniku první státní instituce na ochranu památek na Moravě*, Sborník příspěvků. Brno: Státní památkový ústav v Brně, 2002, 113–115. ISBN 80-85032-82-1.s. 114

²²³ Ibidem s. 113

²²⁴ Zásady metodiky byly vypracovány doc. V. Mencelem a na jejich základě vznikly první rezervační plány v letech 1958–1963. Později, na příkladu Kutné Hory, P. Korčák a J. Svaton metodiku prohloubili a rozšířili, přičemž se kromě zástavby zaměřili i na urbanistické aspekty, jako jsou hmotná skladba a charakter jednotlivých prostor, dominanty a plochy. Později byla metodika doplněna ještě A. Vošahlíkem. Zdroj: KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945–2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011. ISBN 978-80-87104-88-0. s.130

²²⁵ KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945–2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011. ISBN 978-80-87104-88-0. s.130

²²⁶ Ibidem s.131

²²⁷ UHLÍKOVÁ, Kristína a Michal SKLENÁŘ. Instrumentalizace památkové péče v českých zemích v druhé polovině 40. a v 50. letech 20. století. *Zprávy památkové péče =:Journal of Historical Heritage Preservation : časopis státní památkové péče*. Praha: Státní nakladatelství 2022, **82**(1), 3–16. s.8

Koncem 60. let vyvstala rovněž otázka potřeby řešení kritického stavu podzemí a hradebních systémů.²²⁸ Takové zabezpečení objektů bylo mimořádně nákladné a z důvodu nutnosti rychlého provedení zajišťovacích prací nebylo možné, aby jim předcházely důkladné průzkumy. Při zásahu byly navíc využity moderní materiály a metody (např. betonování). Jejich použití v takové míře však nebylo dříve ověřeno, což vedlo k poněkud diskutabilním výsledkům. Betonová vrstva také znemožnila další stavebně-historický výzkum daných prostor. Navzdory výše uvedeným nedostatkům měl zásah nesporný přínos, a to zejména v podobě zachování nadzemních částí historických jader a urbanistického fenoménu hradebních okruhů.²²⁹

Užití moderních materiálů při konsolidaci hradebních systémů nebylo jediným příkladem tohoto trendu. Již v 50. letech započal rozvoj používání syntetických materiálů a moderních technologických postupů v restaurování a konzervování uměleckých děl. Zmínit lze například použití organokřemičitanů při konzervaci kamenosochařských památek, polymerních pryskyřic při zásahu na dřevěných sochách a dílech z obdobného materiálu, nebo užití tzv. umělých pryskyřic při restaurování nástěnných maleb v exteriéru.²³⁰ Nadšení z využívání nových materiálů bohužel často převážilo nad zdravým, kritickým myšlením, což vedlo často k jejich neuváženému či nadměrnému použití a v důsledku toho k poškození památek.²³¹

V šedesátých letech se začaly konečně projevat některé pozitivní rysy centralizované státní organizace památkové péče. Díky postupující inventarizaci nastává období cenných objevů uměleckých děl mezi zdánlivě bezcennými konfiskáty a zapomenutými díly ve státních sbírkách.²³² Toto období ale přináší také řadu nesmyslných ztrát, převážně v oblasti sakrálních staveb, které padly za obětí těžby, jiné výstavby, nebo byly jenom cíleně ponechány vlastnímu osudu.²³³

Události roku 1968 značně změnily politickou situaci v zemi a na následující dvě dekády výrazně omezily vývoj památkové péče i přístupu k restaurování. Nejvýrazněji se tyto vlivy projeví v omezení pozornosti věnované zahraničnímu dění v oboru restaurování a památkové péče.²³⁴ Zároveň se v 70. letech prosazovala nová koncepce, která měla za úkol určit „*ideově funkční pojetí smyslu ochrany památek, podle něhož se památky měly stát neoddělitelnou součástí společnosti.*“²³⁵

²²⁸ KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945–2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011. ISBN 978-80-87104-88-0. s.130

²²⁹ *Ibidem* s.235

²³⁰ NEJEDLÝ, Vratislav. České restaurování ve druhé polovině 20. století a na počátku 21. století, *Zprávy památkové péče = Journal of Historical Heritage Preservation : časopis státní památkové péče*. Praha: Státní nakladatelství, 2008, 365–375. (5. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8f32f0d0-2d76-11e6-a344-5ef3fc9ae867>). s. 371

²³¹ *Ibidem*

²³² FINFRLOVÁ, Petra. *Teorie restaurování a činnost skupiny R64 (1964–1970)*. Olomouc, 2000. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. s. 35

²³³ *Ibidem* s. 35

²³⁴ NEJEDLÝ, Vratislav. NPÚ. *Instituce – Historie národního památkového ústavu*. NPÚ. *Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/o-nas/instituce>

²³⁵ DOLEJSKÁ, Bc. Pavlína. *Vývoj teorie a praxe státní památkové péče mezi lety 1945-1989: -popsaný na vybraných zámeckých objektech Znojemska-*. Pardubice, 2013. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta. s.41

Tyto změny se silně projevíly i v životě J. Josefíka, který byl v roce 1971 z důvodu obvinění z pravicového oportunistu propuštěn z Akademie výtvarných umění. V následujících letech normalizace čelil v důsledku omezených možností složité osobní i pracovní situaci, která vyústila v jeho přesun na východní Slovensko, kde následně několik let působil.²³⁶

²³⁶ TOGNER Milan. *Za doc. akad. mal. Jiřím Josefíkem, Zprávy památkové péče =:Journal of Historical Heritage Preservation* : časopis státní památkové péče. Praha: Státní nakladatelství 2007, 67(1), s.68

3.2 Činnost v letech 1969–1975

Práce pro Dílo ČFVU a SAGA²³⁷

Podnik Českého fondu výtvarných umění Dílo²³⁸ (dále jen ČFVU) byl založen v roce 1953 jako součást další vývojové etapy zavádění systému centralizovaného dohledu nad umělci a jejich tvorbou.²³⁹ Společně s ním vznikly i další fondy, zaměřující se na různé oblasti umělecké činnosti, jako například Český literární fond, Český hudební fond atd.²⁴⁰

Hlavním posláním ČFVU byla distribuce výtvarných děl, kontrola jejich kvality, pořádání výstav současného umění, zakázková činnost, provozování specializovaných dílen a ateliérů pro podporu tvůrčích projektů umělců,²⁴¹ a v neposlední řadě také umělecké restaurování historických památek.²⁴² Podnik se dále zabýval také prodejem uměleckých děl, reprodukcí a knih o výtvarném umění, na což mu sloužila síť regionálních poboček a prodejen po celé republice.²⁴³ Jeho slovenským protějškem byla SAGA podnik Slovenského fondu výtvarného umění se sídlem v Bratislavě.

Pro podnik Dílo/SAGA pracoval Josefík v letech 1969–1975.²⁴⁴ Většina jeho práce probíhala v Německu, a to převážně v Obbachu über Schweinfurt a v Mnichově. Zadavatelem byla firma GEVO Mnichov, pro kterou restauroval obrazy ze sbírek Muzea Georg Schäffer, v Obbach über Schweinfurt.²⁴⁵ Pro tuto instituci pracoval převážně v letech 1971–1972.²⁴⁶ Velkou výhodou pro něj byla jeho znalost němčiny a francouzštiny.²⁴⁷ Z jeho záznamů je patrné, že pravidelně navštěvoval Mnichov a Obbach za účelem zabezpečení nových zakázek a doručení zrestaurovaných děl. V jedné z plánovaných zakázek, která se měla věnovat přípravě exponátů z depozitáře na výstavu ze Schnütgenova muzea je

²³⁷ SAGA – Slovak art galleries association

²³⁸ K archivním fondem ČFVU Dílo viz ŘÍHOVÁ, Vladislava a Zuzana KŘENKOVÁ. Archivní fondy podniku Českého fondu výtvarných umění Dílo: písemné prameny pro výzkum umění ve veřejném prostoru socialistického Československa. *Opuscula historiae artium* [online]. 2016 (vol. 65), 104–119 [cit. 2025-01-07]. ISSN 2336-4467. Dostupné z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136357>.

²³⁹ „Umělci byli za svou tvorbu státem odměňováni výhradně v případě příslušnosti k některému z uměleckých svazů, které tak zároveň plnily základní předpoklad totalitárního režimu, který požadoval kolektivismus a na druhou stranu ničil separatistické tendence.“ Zdroj: BINAROVÁ, Alena. *Svaz výtvarných umělců v českých zemích v letech 1956–1972: oficiální výtvarná tvorba v proměnách komunistického režimu*. Olomouc, 2016. Disertační práce, Univerzita Palackého v Olomouci, s.16

²⁴⁰ ŘÍHOVÁ, Vladislava a Zuzana KŘENKOVÁ. Archivní fondy podniku Českého fondu výtvarných umění Dílo: písemné prameny pro výzkum umění ve veřejném prostoru socialistického Československa. *Opuscula historiae artium* [online]. 2016 (vol. 65), 104–119 [cit. 2025-01-07]. ISSN 2336-4467. Dostupné z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136357>. s.105

²⁴¹ Český fond výtvarných umění. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2023 [cit. 2024-04-08]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_fond_v%C3%BDtvarn%C3%BDch_um%C4%9Bn%C3%AD

²⁴² ŘÍHOVÁ, Vladislava a Zuzana KŘENKOVÁ. Archivní fondy podniku Českého fondu výtvarných umění Dílo: písemné prameny pro výzkum umění ve veřejném prostoru socialistického Československa. *Opuscula historiae artium* [online]. 2016 (vol. 65), 104–119 [cit. 2025-01-07]. ISSN 2336-4467. Dostupné z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136357>. s.105

²⁴³ Český fond výtvarných umění. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2023 [cit. 2024-04-08]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_fond_v%C3%BDtvarn%C3%BDch_um%C4%9Bn%C3%AD

²⁴⁴ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, soukromá korespondence s podnikem Dílo a SAGA v letech 1970–1975, neutříděný fond.

²⁴⁵ FUJDIÁKOVÁ, BcA. Ivana. *Kompletní průzkum a restaurování dvou barokních podobizen Marie Antonie z Questenberku a Duchovního v černé paruce ze sbírek zámku Jaroměřice nad Rokytnou: Jiří Josefík – život a restaurování*. Litomyšl, 2020. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování. s.166

²⁴⁶ Ibidem

²⁴⁷ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, [rukopis] Životopis J. Josefíka, neutříděný fond.

uváděna i participace restaurátora F. Sysla či M. Společníkové.²⁴⁸ To naznačuje, že v této době působilo prostřednictvím podniku Dílo v zahraničí více renomovaných restaurátorů. Zakázky v cizích zemích, převážně v Německu, byly výhodné také pro stát, jelikož přinášely potřebné zahraniční devizy.

V letech 1974–1975 se pod záštitou organizace DíloČFVU věnoval Josefík také restaurátorským zásahům v Čechách. Práce proběhly na deskových obrazech v Dolních Chabrech²⁴⁹ a na hradě Šternberk,²⁵⁰ kde spolupracoval také s Františkem Syslem.²⁵¹

Spolupráce s Dílem skončila v roce 1975, zřejmě z důvodu nevyplacení několika honorářů. V průběhu let 1975–1978 s nimi vedl Josefík soudní spor, který nakonec (pravděpodobně) vyhrál.²⁵²

Seznam děl restaurovaných pod záštitou Díla – SAGA je k nalezení v příloze (*viz Příloha č. 1, Tabulka č. 1, 2, 3, 4*). Seznam děl restaurovaných pod podnikem Dílo ČFVU je, rovněž uveden v příloze (*viz Příloha č. 1, Tabulka č. 10, 12, 29, 32*). Tyto seznamy neposkytují úplný přehled děl restaurovaných J. Josefíkem, ale zahrnují pouze ta díla, jejichž restaurování je doloženo archivními materiály zachovanými v archivu Fakulty restaurování.

3.2.1 Práce na abstraktech

Jak již bylo několikrát zmíněno, činnost Jiřího Josefíka byla mimořádně pestrá. Vedle restaurátorské praxe se účastnil také mezinárodních konferencí, kde měl možnost seznámit se s nejnovějšími inovacemi v oboru. Tyto poznatky často nebyly dostupné jeho kolegům, stejně jako objevy a postupy z československého prostředí jen zřídka pronikaly do zahraničí. Právě tento fakt mohl být jedním z důvodů, který inspiroval Josefíka ke snaze propagovat odborné články československé restaurátorské komunity na mezinárodní úrovni.

V roce 1968 navázal spolupráci s tehdejší editorkou Art and Archaeology Technical Abstracts²⁵³ (dále jen AATA), Meredith H. Sykes.²⁵⁴ AATA se již od svého vzniku v roce 1932, věnovala shromažďování abstraktů knih a odborných článků pro specialisty působící v oblasti ochrany a správy

²⁴⁸ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Dopis ze dne 9.11.1972 od Dr. Antona Legnera, ředitele Schnütgen Muzea neutříděný fond.

²⁴⁹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Restaurátorská dokumentace: Kostol sv. Jána Křtitele v Dolních Chabrech, 1973 a soukromá korespondence s podnikem ČFVU, neutříděný fond.

²⁵⁰ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, [rukopis] z let 1973–1974: K *Vývoji Československé restaurátorské školy mezi lety 1945–65*, neutříděný fond.

²⁵¹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, soukromá korespondence s podnikem ČFVU a Františkem Syslem v letech 1973–1974, neutříděný fond.

²⁵² Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Korespondence s advokátskou kanceláří v letech 1975–1978, neutříděný fond.

²⁵³ AATA je online databáze obsahující abstrakty literatury v tematice prezervace a konzervace (materiálů) kulturních památek. Zdroj: The Database Conservators Built. *The Getty Conservation Institute* [online]. [cit. 2024-04-08]. Dostupné z: <https://blogs.getty.edu/iris/the-database-conservators-built/>.

²⁵⁴ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Dopis ze dne 31.5.1968 od Meredith H. Sykes, neutříděný fond.

světového kulturního dědictví.²⁵⁵ V současnosti je tato databáze spravována institutem Getty Conservation Institute a obsahuje více než 170 000 záznamů.²⁵⁶

Na základě předcházející komunikace s M. Sykes zaslal Josefík z počátku několik svých článků k publikaci.

V roce 1972 navázal Josefík na svou dřívější spolupráci a pokračoval v komunikaci s novou editorkou AATA, paní Joyce Hill Stoner.²⁵⁷ Josefík vypracoval několik abstraktů odborných prací svých kolegů, čímž přispěl k tomu, aby se výsledky jejich výzkumu a restaurátorské praxe staly součástí širšího odborného diskurzu. Seznam abstraktů, které Josefík vypracoval, je uveden níže.

Seznam abstraktů:

1972

J. Josefík, J. Šonka – Jeszcze w sprawie zagadnień związanych ze sporządzaniem dokumentacji prac konserwatorskich/ A further contribution to problems involved in preparing of documentation of the restorers work, *Ochrona Zabytkow* 4, 1972, Ministerstwo Kultury i Sztuki Zarząd Muzeów.

- Jiří Novotný – Konserwator a prawo autorskie/ The restorer and the authors law – *Ochrona Zabytkow* 4, 1972, Ministerstwo kultury i sztuki zarząd muzeow.

1973

- Chocholoušek Vladimír – Konzervace a doplňování skla/ Conservation and encrusting of glass - *Metodický list* – 1967, Národní muzeum Praha.

- Dr. Ing. Čupr Václav, RNDr. Pelikán Jiří B. – Chrome -plating as a preserver of metals – *Metodický list*, 1967, Národní muzeum Praha.

- Losos Ludvík – Prostředky konzervace dřeva objektů v terénu/ Means of conserving wooden objects exposed in open air, *Metodický list* 1967, Národní muzeum Praha.

- Losos Ludvík – Otázky doplňků a retuší při konzervaci muzejních předmětů/ Questions concerning finishes and retouches during conservation of museum objects – *Metodický list*, 1967, Národní muzeum Praha.

- Pektor Vladimír, Smýkal Petr – Zkušenosti s výrobou speciálních vazebních usní/ Experience with the manufacture of special binding leather – *Metodický list*, 1972, Národní muzeum Praha.

- Šajharová Jitka – Konzervace a restaurace voskových pečeti/ Conservation and restoration. of wax

²⁵⁵ The Database Conservators Built. *The Getty Conservation Institute* [online]. [cit. 2024-04-08]. Dostupné z: <https://blogs.getty.edu/iris/the-database-conservators-built/>.

²⁵⁶ *Getty AATA online* [online]. [cit. 2025-01-07]. Dostupné z: <https://aata.getty.edu/primo-explore/search?vid=AATA>.

²⁵⁷ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Korespondence s Meredith H. Sykes let 1971–1972, neutříděný fond.

seals, Metodický list, 1972, Národní muzeum Praha.

- Kuthan Albín- Problémy kolem historické vazby/ Problems of historical book bindings, Metodický list, 1972, Národní muzeum Praha.

- Martínek František – Odkyselování papírů v konzervační technice/ De-acidification of paper in conservation techniques, Metodický list, 1972, Národní muzeum Praha.
Karel – Identifikace eš Ivan – Použití metody laminování při reštaurování papíra/ The use of lamination methods in the restoration of paper objects, Metodický list, 1972, Národní muzeum Praha.

-Škrivánek Ladislav – Ochrana sbírkových fondů z papíru/ Protection of collection objects made of paper, Metodický list, 1972, Národní muzeum Praha.

- Vorlová Magda – Metodika konzervace textilu/ Methods of textile conservation, Metodický list 1972, Národní muzeum Praha.

- Pirník Karel – Identifikace textilních materiálů. Praktická aplikace na fragmentech oděvu Tychona de Brahe/Identification of textile materials. Practical application to the fragments of apparel of Tycho de Brahe, Metodický list 1972, Národní muzeum Praha.

- Losos Ludvík, Impregnační způsoby konzervace tkanin/ Impregnation methods in the conservation of textiles, Metodický list 1972, Národní muzeum Praha.

- Ptáček Jiří – Deionizace archeolog. Železných předmětů na základě rozdílných potenciálů elektrod/ Deionization of archeological objects made of iron on the bases of different electrode potentials, Metodický list, 1972, Národní muzeum Praha.

- Soudný Mojmír, Ptáček Jiří – Experimentální komparace proudových podmínek při deionizaci korodovaných železných předmětů/ Experimental comparison of current conditions in the deionization of corroded iron objects, Metodický list, 1972, Národní muzeum Praha.

- Pírek Evžen – Elektrotechnická konzervace chladných zbraní/Electrochemical conservation of cold-steel arms, Metodický list, 1972, Národní muzeum Praha.

- Čupr Václav, Pelikán Jiří B. – Trvanlivost konzervačních systémů/Durability of conservation system, Metodický list, 1972, Národní muzeum Praha.

- Ptáček Jiří, Straka Vladimír – Koncepce péče o sbírky v muzeu – péče o sbírky v muzeu a ich koncepční řešení./ The conception of the care of museum collections, Metodický list, 1972, Národní muzeum Praha.

- Špét Jiří – K některým otázkám konzervátorské práce a péče o sbírky/ Some problems of conservation and care of collections, Metodický list, Národní muzeum Praha II-72.

-Maňáková Darina – Niektoré syntetické lepidlá v tmeloch na drevo/Some synthetic adhesives in the binding agent for wood, Monumentorum Tutela, Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti, a ochrany prírody, Bratislava 6, 1970.

3.2.2 Volná tvorba

Vedle své restaurátorské praxe se Josefík věnoval, jako mnozí jiní restaurátoři, také volné tvorbě. V roce 1972 započal nabízet k posouzení, či případnému odkoupení několik svých děl ČFVU – oddělení volného umění a pokračoval i v následujících letech. Většinou se jednalo o malby na plátně.²⁵⁸ Soukromá korespondence s touto institucí potvrzuje také, že jeho obrazy byly nimi vystavovány v letech 1974 a 1976 v Mariánských Lázních.

Seznam maleb je řazen podle času, kdy byly díla předána do rukou ČFVU.

20.2.1972 „Orava“

1973 „Čachtický hrad“ „Pomeranč“ „Oloupaný pomeranč“.

1974 - Cirkus“ „Švestky“ „Rak“.

12.3.1974 „Chalupy v Ružbachách“ „Rybářské lodě“.

18.6.1974 G.B. Shaw – kresba uhlím, Slunečnice – pastel

17.9.1975 „Jiřiny“ „Podzim“

4.11.1975 „Rybářské lodě“ „Stará chalupa“

18.11.1975 „Ananasový meloun“ „Podzim na Vysočině

10.2.1976 „Cesta do Sněžného“ „Kytice v broušené váze“

13.4.1976 „Rozvodněný potok“ Květ slunečnice“

17.6.1976 „Ulice v Constanci“ „Podzimní kytice“

21.11.1978 „Bárky“, „Zátiší s červeným melounem“, „Jeřábí – podzim“

3.2.3 Třetí výstava skupiny R64 (1972)

Třetí a zároveň poslední výstava skupiny R64, byla z již zmíněných důvodů organizována jako výstava „samostatných restaurátorů“ a proběhla v Bruntálském zámku. Na výstavě byla prezentována díla, která jsou z nejrůznějších důvodů opomíjena a považována za podřadná. Podrobný uměleckohistorický průzkum však ukázal, že se jedná vesměs o mimořádná díla.²⁵⁹ Originály byly prezentovány spolu s dokumentací, zachycující jednotlivé restaurátorské postupy. Výstava měla vedle této základní roviny zdůrazňovat možnost využití poznatků nabytých při restaurování děl, pro práci historika umění či pracovníka památkové péče.²⁶⁰

Slovy samotného Josefíka: „*Uvažovaná výstava restaurátorského umění by tedy měla zdůraznit nevšední péči, která je věnována kulturnímu dědictví ze strany státu a zároveň splnit i výchovné poslání prezentací vztahu moderního socialistického člověka k uměleckým hodnotám minulosti.*“²⁶¹

²⁵⁸ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Soukromá korespondence s ČFVU – Dílo, oddělení volného umění, neutříděný fond.

²⁵⁹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, [rukopis] *Ideový návrh výstavy restaurátorského umění*, neutříděný fond. s.3

²⁶⁰ *Ibidem* s.2

²⁶¹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, [rukopis] *Ideový návrh výstavy restaurátorského umění*, neutříděný fond. s.1

3.2.4 V kontextu doby 1970–1976

Sedmdesáté roky se nesly ve smyslu nové koncepce památkové péče. Socialistická památková péče měla nést funkci kulturní výchovy společnosti. Prohlídkové trasy sestávaly převážně z tematických výstav, které měly návštěvníky vést k výchově ve stranickém duchu (památky spojené s revolucí, dělnickým hnutím).²⁶²

Dalším významným faktorem tohoto období byla opětovná snaha o zřízení státních restaurátorských atelierů. Úsilí o sdružení restaurátorů ve státním podniku byla v socialistickém Československu zřejmá již od padesátých let. V té době byly zhotoveny plány k přípravám zřízení státních restaurátorských atelierů, které by spadaly pod správu Státního památkového ústavu. Většina restaurátorů na čele s Josefíkem ale myšlenkou restaurátorských atelierů nebyla nadšena. Hlavním argumentem proti takovému sdružení bylo, že: „*Zřizování atelierů je dosti složité, neboť nelze stanovit jednotnou metodu pro restaurování všech uměleckých děl. Každé dílo si vyžaduje individuální přístup (technika, stupeň poškození aj). Z tohoto důvodu je také nutno považovat restaurování za specifickou výtvarnou činnost uměleckého charakteru, tudíž nesnese pevnějšího organizování.*“²⁶³ Restaurátoři měli rovněž obavy, že náklady na akce vzrostou kvůli nutnosti zaměstnat více administrativních pracovníků, že bude upřednostňováno ekonomické hledisko před odborným a že pevná pracovní doba by mohla omezit jejich umělecký a profesní rozvoj.²⁶⁴

Snahy byly ale nakonec, zřejmě z důvodu převahy Slánského školy zmařeny. Hlavním argumentem byla umělecká podstata restaurátorské práce s důrazem kladeným na individuální povahu jednotlivých uměleckých děl a tím i zvolené metodologie restaurátorského zásahu.²⁶⁵ Opětovně se tato idea objevila v roce 1963 a posléze také v 70. letech, kdy byla také finálně zrealizována.²⁶⁶

Josefík se k této situaci opět vyjadřuje v dopisu z roku 1973, kde vzpomíná na plány „spřed 10 let“: „*Týkaly se vytvoření dílen, rozdělení restaurátorů na tři třídy podle schopnosti, na vytvoření ceníku za restaurátorské práce.....Ceník se nám tehdy podařilo odbourat a dokázat jeho nesmyslnost. Místo kvalifikačních skupin jsme dosáhli státního seznamu restaurátorů uvedenému v památ. zák. Myšlenka dílen je dlouho neopouštěla...*“²⁶⁷

První restaurátorské ateliéry byly založeny v roce 1972 v na Krajském památkovém středisku v Brně.²⁶⁸ Ve sborníku z výstavy *ARS restaurandi*, která probíhala od prosince 1984 do února 1985 se podmínky a důvody k založení restaurátorských atelierů vysvětlují následovně:

²⁶² DOLEJSKÁ, Bc. Pavlína. *Vývoj teorie a praxe státní památkové péče mezi lety 1945-1989: -popsaný na vybraných zámeckých objektech Znojemska-*. Pardubice, 2013. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta.s.44

²⁶³ FINFRLOVÁ, Petra. *Teorie restaurování a činnost skupiny R64 (1964–1970)*. Olomouc, 2000. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.s.40

²⁶⁴ Ibidem

²⁶⁵ BINDER, Ivo a kolektiv. *Pod kůží Marsya*. Restaurátor a malíř František Sysel (1917–2013). Kroměříž: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži a Muzeum umění Olomouc, 2017. ISBN 978-80-87231-42-5. s.23

²⁶⁶ Ibidem

²⁶⁷ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Dopis ze dne 23.1.1973 adresován Františkovi Syslovi, neutříděný fond.

²⁶⁸ STEHLÍK, Miloš. *Ars restaurandi: restaurátorské práce malířské*. Brno: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, [1986?], s. [1b]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ce7d9b70-80d0-11e6-8aeb-5ef3fc9ae867>.

„Založení specializované restaurátorské kapacity přímo v památkovém středisku sledovalo nejen celostátně požadovanou socializaci restaurátorských činností, ale především jejich těsné spojení s odbornými a realizačními potřebami památkového pracoviště. Zvláště zřizování tzv. interiérových instalací a prezentace historických obrazáren na státních hradech a zámcích jako prvořadých kulturně výchovných úkolů střediska vyžadovaly operativní provádění restaurátorských prací na vysoké odborné úrovni. Souběžně s tím byla sledována také ekonomická stránka – efektivnost a účelnost vynaložených nákladů.“²⁶⁹

V této době (asi v roce 1973 podle Josefikových dopisů) vychází také projev Jiřího Grabmüllera, který působil od roku 1968 jako ředitel KSSPPOP²⁷⁰ v Brně.²⁷¹ Ve svém projevu poněkud ostře kritizoval postavení restaurátora v společnosti jako představitele režimem tak odsuzovaného kapitalismu „...Restaurátorské práce se vcelku vymykají společenským normám, staly se státem ve státě, staly se jediným finančně i odborně nekontrolovatelným sektorem našeho života a ztělesňují kapitalistické formy tam, kde pro ně nejsou podmínky ani v kapitalistických státech.“

K této situaci se v několika dopisech směřovaných F. Syslovi a neznámé slovenské kolegyni vyjadřuje Josefik velice negativně. V zmiňované korespondenci opakovaně zdůrazňuje své obavy o další vývoj situace pro restaurátory, proti kterým je vedena nenávislná kampaň poukazující na jejich velké příjmy. Vzpomíná také plán na vytvoření čtyř kvalifikačních skupin, podle kterých by se restaurátoři dělili a na základě toho by jim byla přidělována práce i vymezená výška honoráře.²⁷² Také zmiňuje že práce v zahraničí byly omezeny, jelikož ministerstvo požadovalo aby restaurátoři pracovali na zakázkách „doma“, teda v Čechách.²⁷³

František Sysel k tématu 70. let konstatoval: „začala stagnace restaurátorského oboru díky tvrdým zásahům starých ministerských úředníků – v Praze obsazením komisí a spec. Školy na AVU lidmi bez ohledu na jejich odborné kvality a v Bratislavě zrušením možnosti práce restaurátorů jako jejich umělecké činnosti přes Dielo.“²⁷⁴

Státní restaurátorské ateliery byly později v roce 1980²⁷⁵ založeny také v Praze a mezi roky 1981 - 1983 několik poboček na Slovensku. Všechny zmíněné instituce přetrvaly ve své činnosti až do roku 1989.²⁷⁶ (V případě státních restaurátorských atelierů na Slovensku – činnost některých poboček přetrvala déle, ovšem v pozměněné organizační struktuře).

²⁶⁹ STEHLÍK, Miloš. *Ars restaurandi: restaurátorské práce malířské*. Brno: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, [1986?], s. [1b]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ce7d9b70-80d0-11e6-8aeb-5ef3fc9ae867>

²⁷⁰ Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody

²⁷¹ DOLEJSKÁ, Bc. Pavlína. *Vývoj teorie a praxe státní památkové péče mezi lety 1945-1989: -popsaný na vybraných zámeckých objektech Znojemska-*. Pardubice, 2013. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta. s.48

²⁷² Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefika, Dopis ze dne 25.2.1973, neutříděný fond.

²⁷³ Ibidem

²⁷⁴ BINDER, Ivo a kolektiv. *Pod kůží Marsya*. Restaurátor a malíř František Sysel (1917–2013). Kroměříž: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži a Muzeum umění Olomouc, 2017. ISBN 978-80-87231-42-5.s.24

²⁷⁵ Sborník restaurátorských prací. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1983, 1983(1), s. [5]. ISSN 0862-2868. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:118e0370-18f3-11e9-a8be-5ef3fc9bb22f>.

²⁷⁶ NEJEDLÝ, Vratislav. NPÚ. *Instituce – Historie národního památkového ústavu*. NPÚ. *Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/o-nas/instituce>.

3.3 Kompletní uměleckohistorické průzkumy na gotických kostelech na Gemeru 1976–1978

Významná část kariéry Jiřího Josefíka je spojena s jeho působením na Slovensku. Mezi jeho klíčové příspěvky v tomto směru patří účast na průzkumech středověkých nástěnných maleb v oblasti Gemeru. Při této činnosti spolupracoval s několika dalšími odborníky, jejichž účast by neměla být opomenuta. Jednalo se zejména o akademického sochaře Ladislava Székelyho, historika umění Milana Tognera, či historičku umění Editu Kušnierovou.

Jak již bylo nastíněno, oblast Gemeru je bohatá na vzácné gotické sakrální památky. Jejich význam spočívá především v unikátních nástěnných malbách zdobících jejich interiéry, které byly většinou provedeny technikou italské fresky.²⁷⁷

Kostely jsou v závislosti od jejich lokace děleny na čtyři okruhy: Jelšavský, Štítnický, Rimavský a Rožňavský. Chrám, kterým se bude následující kapitola věnovat, se nachází v prvních dvou zmiňovaných (Jelšavský a Štítnický okruh).

Průzkumy na objektech byly provedeny ve dvou etapách mezi lety 1976–1977.

První etapa, která proběhla v srpnu 1976, byla věnována průzkumu kostelů Šivetice, Koceľovce, Ochtiná a Rákoš. Tento zásah dokládají Josefíkovy osobní zápisky²⁷⁸ a také záměr na restaurování vypracovaný na základě provedeného průzkumu pro kostel v Ochtíně.²⁷⁹ Druhá akce probíhala v létě 1977 (12. 7. 1977 – do konce srpna) na objektech Štítník, Prihradzany, Roštár, Plešivec, Slavošovce a Kameňany, přičemž se ale nakonec v případě kostela ve Štítniku muselo přistoupit k samostatné akci, z důvodu rozsahu tohoto objektu.²⁸⁰ V případě kostela v Slavošovcích k průzkumu nakonec zřejmě nedošlo (nejsou o něm žádné záznamy). Zadavatelem obou zakázek byla Okresní správa památkové péče a ochrany přírody v Rožňavě.²⁸¹

V následujících odstavcích budou vyjmenovány jednotlivé kostely spolu s jejich základním popisem, tak jak je nám známo dnes a stručným shrnutím toho co přinesl průzkum provedený J. Josefíkem. Ten se zaměřil především na upřesnění techniky provedení maleb, určení jejich autorství, identifikaci druhotných zásahů a vymezení charakteru a rozsahu poškození. Průzkumová část čerpá z velké míry z příspěvku J. Josefíka na *Seminář ke středověkým nástěnným malbám na Gemeri* v roce 1979,²⁸² kde Josefík popisuje plody jejich dvouleté práce.

²⁷⁷ Stredoveké nástenné maľby na Gemeri a v Malohonte. *Pamiatkový úrad Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://www.pamiatky.sk/ochrana-pamiatok/europske-dedicstvo/stredoveke-nastenne-malby-na-gemeri-a-v-malohonte>.

²⁷⁸ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, [rukopis] Osobní zápisky J. Josefíka z roku 1976, neutříděný fond.

²⁷⁹ Archiv Krajského památkového úřadu Košice s pobočkou v Rožňavě, Záměr pamiatkovej úpravy Ochtiná vypracován E. Kušnierovou na základě průzkumu J. Josefíka a M. Tognera z roku 1976.

²⁸⁰ Zpráva o předběžné prohlídce objektu navržených OSPSOP v Rožňavě k uměleckohistorickému a restaurátorskému průzkumu, Archiv Fakulty restaurování, Univerzity Pardubice, Litomyšl.

²⁸¹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: *Seminář k středověkým nástěnným malbám na Gemeri 1979*, s.1, neutříděný fond.

²⁸² *Ibidem*

3.3.1 Průzkumy

3.3.1.1 Šivetice, Rotunda sv. Markéty Antiochijské (první polovina 13. století)

Jedná se o románskou rotundu s kruhovým půdorysem, ukončenou mírně stlačenou čtvrtkulovou klenbou, ke které je napojena půlkruhová apsida ukončená konchou. Stavba je zbudována z cihel v křížové vazbě a pojena masnou vápennou maltou. Vnější fasáda je členěna slepou arkádou (Obr.č.49). Původní románský vchod se nachází na jižní straně a je tvořen portálem s archivoltou a tympanonem s freskovou výzdobou. Interiér stavby je jednoduše členěn vítězným obloukem oddělujícím loď od apsidy. Osvětlení chrámu je řešeno třemi nově proraženými okny s obloukovým zakončením.²⁸³

Nejvýznamnější část freskové výmalby se nachází ve presbytáři chrámu. Jedná se o románské fresky členěny na dva pásy. Vrchní pás výmalby zobrazuje *Cyklus výjevů o životě a smrti sv. Markéty*, v dolní části se nachází méně zachovalý *Pašijový cyklus*. Zajímavým prvkem je zobrazení původní podoby šivetické rotundy s červenou křidlicovou střechou a zděným tamburem (odstraněným během baroka) v prvním výjevu z *cyklu o sv. Markétě*.²⁸⁴

Přínos provedeného průzkumu

Předmětem průzkumu byly románské nástěnné malby, odhalené po transferu gotických maleb J. P. Kernem v roce 1936 (dnes uloženy v Slovenské národní galerii v Bratislavě). Románské malby jsou značně poškozeny pekováním a omítka je do velké míry rozrušená. Druhotné zásahy jsou pozorovatelné zejména na tmelech, které jsou velice tvrdé, šedé a aplikované se značným přesahem do originálu. Není možno vyloučit použití cementu.

Sondáž a pozdější odbourání středního okna odhalila téměř neporušenou románskou výmalbu, provedenou v syté barevnosti na hlazené omítce. Škála barev je poněkud chudá. Malba vznikla za použití cihlově červené, šedé, okrové, černé a bílé (vápno).

Zbytek průzkumu se věnoval hledání fragmentů gotické výmalby. Při odkrývání původního románského vchodu došlo k odhalení gotické freskové malby v tympanonu portálu. Obdobné fragmenty byly nalezeny také v apsidě a na stranách vítězného oblouku (Obr.č.50). V apsidě jsou malby ještě na původní románské omítce, na které je nanášeno nové *arricio* a velmi slabé *intonaco*. Další sondy dokazují, že výmalba byla zhotovena dvěma malíři a po technické stránce je na velice vysoké úrovni. Dokonalé obeznámení s technikou fresky poukazuje na obeznámení autorů s italským soudobým uměním.²⁸⁵

²⁸³ TOGNER, Milan. K rekonstrukci dvou gemerských rotund (Šivetice a Prihradzany). In: KUŠNIEROVÁ, Edita, Milan TOGNER, Jiří JOZEFÍK, Vlasta DVORÁKOVÁ a Katarína BIATHOVÁ. Najnovšie poznatky výskumu výtvarných pamiatok v objektoch vývoja architektúry v okrese Rožňava. Rožňava: Okresná správa pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Rožňave, 1978, s. 72–81.

²⁸⁴ Šivetice, Rotunda sv. Margity Antiochijskej. Gotická cesta [online]. 2018 [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <http://gotickacesta.sk/romanska-rotunda-v-siveticiach/>.

²⁸⁵ Autorství informací týkajících se techniky a původu umělců, kteří vytvořili výmalbu, nelze jednoznačně připsat ani J. Josefíkovi, ani M. Tognerovi. V publikacích zaměřených na gotickou malbu na Gemeru uplatňují oba často stejný názor, což vzhledem k jejich dlouhodobé spolupráci naznačuje, že šlo o společné závěry vyplývající z jejich výzkumu.

Zajímavým objevem bylo také nalezení svatozáří, jejichž paprsky byly zhotoveny za použití kuliček vtlačených do vlhké omítky.

Velká část výmalby byla vystavena výraznému mechanickému poškození a je zachovalá pouze fragmentárně. Díla, která se zachovala jsou však díky vápenným líčkám, která je překrývaly zachovalé téměř bez přemaleb. Barevná škála těchto maleb je v tónech okru, páleného okru, tmavohnědé, caput mortuum, červenohnědé, zelené a jasné modři (malachit, azurit). Jednotlivé výjevy jsou od sebe odděleny pásy s ornamentální výzdobou. Josefík uvádí že sondáž odhalila jenom předběžný rozsah výmalby a je nutný další zásah, který spolu s odstraněním všech pozdějších doplňků doporučuje v závěru svého průzkumu.²⁸⁶

3.3.1.2 Ochtiná, evangelický kostel (první polovina 13. století)

Původní jednolodní panský tribunový kostel s věží prošel během let několika přestavbami. V průběhu 14. a 15. století došlo k dostavbě polygonálního presbytáře, proražení severní zdi a přístavbě boční lodi s hvězdicovou klenbou. V 17. století byl celý strop zaklenut pruskou klenbou a došlo k proražení několika oken.

Nástěnné malby pokrývají prostory celého presbytáře a jejich výskyt můžeme předpokládat také na jižní stěně hlavní lodi, pod zachovalými fragmenty renesanční ornamentální výmalby. Je možno říct, že malby spadají pod práci kocelovské dílny. To dokládá také shodný trojdílný systém výzdoby a detaily, které lze pozorovat ve zpracování jednotlivých výjevů. Malby v presbyteriu nesou ve třech pásích výjevy z *mariánsko-christologického cyklu*. Ve spodním pásu se nachází zobrazení *Kristových pašijí* (Obr.č.51), následováno výjevy z *Kristova veřejného působení*. Celková kompozice je zakončena ve štítových polích výjevy z *Kristova mládí*.²⁸⁷ Východní stěna triumfálního oblouku je zdobena šesti symetricky rozloženými postavami světců a na lící straně zobrazením proroků a Sibyl v medailonech.²⁸⁸ Západní stěnu triumfálního oblouku zdobí trojdílná kompozice *Posledního soudu*.²⁸⁹ Zajímavým prvkem je také zachovaná malba *Svaté trojice*, zobrazena jako hlava se třemi tvářemi.²⁹⁰ Toto zobrazení bylo církví zakázáno po Tridentském koncilu pro jeho nápadnou podobu s pohanským bohem Triglavem.

Přínos provedeného průzkumu

Výmalba pokrývá celou apsidu a pokračuje i nad klenbou na půdě, kde je překryta vápenným nátěrem. Shodné technické provedení malby ve srovnání s výzdobou v Šiveticích naznačuje, že se na obou dílech podílel tentýž autor. Svatozáře tu ale nejsou protlačené, pouze malované.

²⁸⁶ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemerí 1979, s.1-4, neutříděný fond.

²⁸⁷ DVOŘÁKOVÁ, Vlasta, Josef KRÁSA a Karel STEJSKAL. *Stredoveká nástenná malba na Slovensku*. Bratislava: Odeon Praha, Tatran – Bratislava, 1978. ISBN 61-915-78. s.131

²⁸⁸ Ibidem

²⁸⁹ Ibidem

²⁹⁰ Ochtiná, ev. a v. kostol. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/ochtina-kostol/>.

Omítka je zhotovena bez jádra, nahozená přímo na zdivu a vyhlazená. Denní díly obnášejí vždy jeden výjev, který je rámovaný pásem se šablonovým ornamentem (trochu jiným než v Šiveticích). Barevná škála je obdobná jako ta použitá k výmalbě kostela v Šiveticích. Výjimkou je výrazně omezenější použití modré a zelené barvy (azurit, malachit), které je pravděpodobně odůvodněno finanční nákladností těchto pigmentů. Na malbách bylo také provedeno několik sond čištění. Sondy, zhotovené na hlavě Krista nesoucího kříž a lotra odhalily rozsáhlou přemalbu v pozadí, pod kterou se zachovala svěží původní barevnost malby. Průzkum prokázal také, že v minulosti muselo v kostele dojít k menšímu požáru. Barevné a omítkové vrstvy jsou místy uvolněny od povrchu a hrozí jejich odpadnutí.²⁹¹

3.3.1.3 Kocel'ovce, evangelický kostel (počátek 14. století)

Stavba vznikla na místě menší kaple, jejíž dispozice tvořila později půdorys presbytáře. Posléze v polovině 14. století k ní byla přistavěna hlavní loď dělená od presbytáře masivním vítězným obloukem, a také věž a sakristie. V 19. století došlo k poslední přestavbě, kdy je proražen nový vchod a okna v jižní části kostela a původně plochý strop je nahrazen dvěma poli pruské klenby (1819).²⁹²

Fresková výzdoba s tematikou *christologického cyklu*, doplněná o postavy andělů, světců, apoštolů a církevních otců, pokrývá ve třech pásech obvodové stěny i klenbu presbyteria. Ve spodní části se nachází pás iluzivní výmalby s diamantovým/kazetovým ornamentem (Obr.č.52).²⁹³ V druhém páse jsou zobrazeny *pašijové výjevy*, následovány ve třetí etáži výjevy z *Kristova veřejného života (Poslední večeře, Kristus před Pilátem* atd.).²⁹⁴ Celková výmalba je završena výjevy umístěnými ve štítových polích a horní části triumfálního oblouku. Jedná se o malby zobrazující *Korunování P. Marie* a výjevy z *Kristovy mladosti*.²⁹⁵

Výmalba kostelu v Kocelovcích představuje největší souvislou pomalovanou plochu mezi gemerskými kostely.²⁹⁶

Přínos provedeného průzkumu

Jak již bylo zmíněno, výmalba pokrývá celou plochu presbyteria. Přestože se v lodi výmalba nepředpokládala, sondáže odhalily fragmenty na vítězném oblouku a také na pravé (severní) stěně.

²⁹¹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemeri 1979, s.4-6, neutříděný fond.

²⁹² TOGNER, Milan. *Stredoveká nástenná mal'ba na Slovensku: súčasný stav poznania*. Bratislava: Tatran, 1988. ISBN (brož.). s.51

²⁹³ Ibidem s.6

²⁹⁴ DVORÁKOVÁ, Vlasta, Josef KRÁSA a Karel STEJSKAL. *Stredoveká nástenná mal'ba na Slovensku*. Bratislava: Odeon Praha, Tatran – Bratislava, 1978. ISBN 61-915-78. s.100

²⁹⁵ Ibidem

²⁹⁶ Kocelovce, ev. a v. kostol. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/kocelovce-ev-a-v/>.

Na severní stěně se dochovaly části výjevu *Bičování Krista*, zatímco na vítězném oblouku, z pohledu od lodě, se nachází zobrazení postavy *sv. Jakuba Poutníka*.²⁹⁷ Tyto malby nesouvisí se zbylou výmalbou presbyteria a zjevně jsou dílem jiné dílny.²⁹⁸

Malby v presbyteriu jsou velice dobře zachovalé a jelikož byly zakryty vápennými líčkami nebyly pekovány. Ačkoli je však malba po technické stránce provedená dokonale – pravou freskou, její umělecká stránka je nižší úrovně než u kostelů v Šivetících a v Ochtině. Malba je budována přidáváním stínů a světél, ale po obvodě je výrazně konturována stejnoměrně hrubou černou linkou a výsledná modelace působí velice plošně. Modrá a zelená barevnost se tu téměř neobjevuje a celková barevnost interiéru působí fialově až šedě. Pozadí maleb bylo značně přemalováno a vztlínající vlhkost způsobila oddělování omítek od podkladu.²⁹⁹

3.3.1.4 Rákoš, kostel Nejsvětější Trojice (polovina 13. století)

Kostel Nejsvětější Trojice v Rákoši je jednolodní plochostropá stavba s apsidou ukončenou konchou. Nejstarší částí stavby je románska apsida, pocházející z poloviny 13. století.³⁰⁰

Interiér kostela je v apsidě osvětlen dvěma okny, přičemž loď je prosvětlena třemi okny, která jsou umístěna na jižní stěně.

Fresková výmalba kostela pokrývá celou apsidu (Obr.č.53), vítězný oblouk a téměř celou severní stěnu lodi.

V apsidě se nachází malba *Krista Pantokrátora v mandorle*, kolem které jsou umístěni evangelisté, následovaný církevními otci a proroky v kvadrilobech. Ve spodní části se nachází pás výmalby s vyobrazením světců a světic, spolu se *sv. Štěpánem*, *sv. Emerichem* a *sv. Ladislavem*.

Vítězný oblouk nese opět bohatou výmalbu, zobrazující půlpostavy světců ve čtveřlístech,³⁰¹ a malby *Pěti panen moudrých a pěti pošetilých* v kruhových rámech. Ze strany lodě se na jeho levé straně nachází malba *Panny Marie Ochránkyně* a na pravé straně velice neobvyklé zobrazení *sedící postavy žehnajícího Boha se třemi tvářemi* (Obr.č.54). Obdobný výjev se nachází také v kostele v Ochtině, avšak zde je zobrazen pouze Boží obličej. Tento typ ikonografie se vyskytoval do Tridentského koncilu (1545–1563).

Severní stěna lodi je členěna třemi horizontálními pásy, pod kterými jsou ještě umístěny jednotlivé výjevy, nesouvisějící s výše položenou pásovou výmalbou. Nejvyšší pás zobrazuje *Svatovladislavskou legendu*, a nižší dva znázorňují *Poslední soud s Kristem vykupitelem*, obklopeným anděly a světci (střední) a otevřené hroby s archandělem Michaellem dělící mrtvé na spasené a zatracené (spodní).

²⁹⁷ TOGNER, Milan. *Středověká nástěnná malba na Slovensku: súčasný stav poznania*. Bratislava: Tatran, 1988. ISBN (brož.). s.52

²⁹⁸ Ibidem

²⁹⁹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemeri 1979, s.6–7, neurtříděný fond.

³⁰⁰ DVOŘÁKOVÁ, Vlasta, Josef KRÁSA a Karel STEJSKAL. *Středověká nástěnná malba na Slovensku*. Bratislava: Odeon Praha, Tatran – Bratislava, 1978. ISBN 61-915-78. s.135

³⁰¹ Ibidem

Nejmladší výzdoba sestávající z jednotlivých výjevů ve spodní části stěny zobrazuje (zleva) *Nanebevzetí Marie Magdaleny, Jednotlivé postavy světců a Stigmatizaci sv. Františka*.³⁰²

Přínos provedeného průzkumu

Rákošský kostel nese výmalbu jak v interiéru, tak v exteriéru. Na fasádě jsou zachovány fragmenty z postavy sv. *Krištofa* a u vchodu *Madony s dítětem*. Tento výjev je opět opatřen svatozářemi vtlačnými do omítky, tentokrát ale v podobě jakési šesticípé rozetky.

Malby v apsidě chrámu mají jednotnou koncepci a jsou po technické stránce pravou freskou. Výmalba, která byla nalezena v lodi pozůstává z mnoha výjevů, které spolu ale zdánlivě koncepčně nesouvisí. Předpokládá se tu účast vícero autorů. Malby byly všechny provedeny ve fresce, avšak je možné se domnívat, že byly doplněny technikou *secco*.

Později byly výjevy překryty vápennými líčkami, které byly při předchozím průzkumu poněkud hrubě odstraněny a zanechaly na malbách škrábance a otlučení.

Všechny malby jsou také výrazně přemalovány temperovými barvami s neznámým pojivem. Přemalba pokrývá téměř všechna pozadí maleb a objevuje se také v konturách a kresbě na mnoha postavách. Nejvýrazněji se projevuje u výjevu *Posledního soudu*, kde došlo k přetření celých figur. Výrazným poškozením je také oddělující se *arricio*, vyžadující restaurátorský zásah v podobě injektáže (hloubková konsolidace).³⁰³

3.3.1.5 Roštár, evangelický kostel (polovina 13. století)

Kostel v Roštári sestává z jednodlní stavby s podélným presbytářem a představěnou západní věží. Původně byl zřejmě celý zaklenut křížovou klenbou, avšak po požáru v 17. století byla loď nanovo zaklenuta pruskou klenbou s přizděnými opěrnými pilíři v rozích i ve středové části stavby. Okenní otvory jsou situovány v jižní stěně presbyteria a chrámové lodi.³⁰⁴

Fresková výzdoba chrámu, která vznikla později, v průběhu 15. století byla nalezena zejména v presbytáři chrámu, a v podobě fragmentů také na jižní stěně lodi a jižní fasádě v exteriéru.³⁰⁵ Na stěnách presbyteria se dochovaly částečně odkryté malby, zobrazující výjevy *Svatá Alžběta ošetřuje nemocné a Klanění tří králů*.³⁰⁶ Fragmenty maleb zdobí také vnitřní stranu vítězného oblouku, kde byly sondážemi odhaleny stylizované andělské hlavičky.³⁰⁷

³⁰² Rákoš, Kostol Najsvätejšej Trojice. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/rakos-kostol-najsvatejšej-trojice/>.

³⁰³ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemeri 1979. s.7–9, neutříděný fond

³⁰⁴ Roštár, ev. a v. kostol. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/rostar-kostol/>

³⁰⁵ TOGNER, Milan. *Stredoveká nástenná mal'ba na Slovensku: súčasný stav poznania*. Bratislava: Tatran, 1988. ISBN (brož.). s.88-89

³⁰⁶ Roštár, ev. a v. kostol. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/rostar-kostol/>.

³⁰⁷ TOGNER, Milan. *Stredoveká nástenná mal'ba na Slovensku: súčasný stav poznania*. Bratislava: Tatran, 1988. ISBN (brož.). s.88-89

Přínos provedeného průzkumu

Ačkoli o existenci maleb v interiéru kostela se už tušilo, až sondážní průzkum (proveden J. Josefíkem v roce 1977) odhalil jejich skutečný rozsah. Výmalba pokrývá téměř celý vnitřní plášť presbytáře, fragmentárně se zachovala také na jižní stěně chrámové lodi a jižní fasádě kostela. V podobě ornamentální výzdoby byla výmalba nalezena také u žeber na křížové klenbě.

Malířská výzdoba v Roštáru se od výmalby ve zbylých kostelech značně liší v technice provedení v *secco*, při níž bylo *intonaco* nahrazeno vícevrstevným vápenným nátěrem.

Malby byly později překryty třemi vápennými ličkami, silně pekovány a posléze opatřeny novou omítkovou vrstvou. Jelikož byly malby provedené v *secco* technice a nacházely se mezi dvěma vrstvami vápenných liček, jejich odkrytí bylo velice obtížné. Z toho důvodu byly provedené sondy fixovány a injektovány (Dizapol M-1) a samotný odkryv a zásah se doporučil odložit na dobu kdy technologie postoupí a budou nalezeny postupy a metody, které umožní jejich restaurování s minimálními ztrátami.³⁰⁸

3.3.1.6 Rotunda Prihradzany (14. století)

Stavba byla krátce po svém vzniku značně poškozena a v tomto stavu setrvala až do 18. století, kdy prošla barokní přestavbou. Rotunda má kruhový půdorys a je ukončena plochým, kazetovým stropem, jehož vznik se datuje do 17. století. Nově vybudovaný vchod a tři symetrická oválná okna jsou umístěny v západní části chrámu.³⁰⁹

Přínos provedeného průzkumu

V chrámě se nenachází žádná výmalba, průzkum se tedy zaměřil na schématický výzkum omítkových vrstev jak v exteriéru, tak v interiéru. Ačkoli byla do té doby stavba považována za barokní, bližší průzkum omítkových vrstev prokázal, že rotunda je mnohem starší. Srovnáváním jednotlivých omítek došly zhotovitelé průzkumu k závěru, že rotunda byla vytvořena „*jako stavba litá do formy*.“³¹⁰ Stavba teda zřejmě vznikla litím do předem připraveného bednění.

Dalším prvkem nápomocným při datování stavby jsou samotné trámy, použité k jejímu zastřešení. Během barokní přestavby byly původní masivní trámy ve velké míře nahrazeny tenčími trámy z měkčího dřeva. Tuto změnu dokládají kapsy ve stěnách chrámu, jejichž velikost neodpovídá rozměrům současných trámů.³¹¹

³⁰⁸ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemerí 1979, s.10–12, neutříděný fond.

³⁰⁹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemerí 1979, s.12–13, neutříděný fond.

³¹⁰ „...tato rotunda byla tvořena jako stavba litá do formy, kruh není hladký, ale místy se ostře láme, tak jak byla prkna ohnuta a zbita.“ Zdroj: Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemerí 1979, s.12, neutříděný fond.

³¹¹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemerí 1979, s.12–13, neutříděný fond.

3.3.1.7 Kameňany, kostel evangelické cirkve a. v. (polovina 13. století)

Kostel se skládá z obdélné lodi zakončené apsidou krytou konchou. Lod' byla původně plochostropá, avšak při přestavbě v roce 1600 byla zaklenuta lunetovou klenbou. Z tohoto období pochází také sakristie – přístavek na severní stěně. Součástí úprav byla také výstavba věže a pilířů pro zlepšení statiky.

Výzdoba chrámu pochází z první poloviny 14. století a z 15. století. Hlavním motivem je *zobrazení svaté Anny Samotřetí s Pannou Marií a Ježíškem* (Obr.č.55), umístěné na empoře severní části lodi.³¹² Výmalba pokrývá v pásech také stěny presbytáře. Ve spodní soklové části se nachází pás s motivem čtyřlístů,³¹³ nad ním je pásová výmalba zobrazující postavy apoštolů a světců.³¹⁴ Při východním okně presbytáře se nachází monumentálně pojatá dvojice světců-králů. Pravděpodobně se jedná o *sv. Ladislava a Štěpána*.³¹⁵ Na západní straně presbytáře, na vítězném oblouku se nachází *Podobenství o moudrých a pošetilých pannách*. Poslední částí výmalby je zobrazení *Posledního soudu*, jehož horní část se nachází již v podkrovním prostoru (z důvodu snižování stropu při přestavbě v 16. století).³¹⁶

Přínos provedeného průzkumu

Při malbách v Kameňanech Josefík navázal na sondu za oltářem, která byla provedena během předchozího průzkumu v roce 1952.³¹⁷ Tento průzkum realizovali studenti AVU pod vedením prof. Karla Veselého. Dále byly provedeny rozsáhlé sondy v celém kostele. Tyto sondy prokázaly výmalbu v apsidě i v lodi chrámu, ovšem značně poškozenou požárem a dočasným vystavením vlivům povětrnostních podmínek. Technicky se jedná o pravou fresku zhotovenou za použití jednoduché barevné palety. Ta se skládá z hnědé v odstínu sieny pálené, sieny přírodní a okry umbry (podkresba). Dalšími odstíny jsou černohnědá, černofialová – jejichž tón vzniká kombinací karmínové červeně (tzv. červený lak) a modré (ultramarín či indigo). Rovněž byla použita modročerná, caput mortuum, běloba San Giovanni, a pro černou uhel.

Malby vynikají zpracováním, které nemá na Gemeru obdoby. Spolu s promyšleným rozvržením kompozic a doloženým použitím běloby San Giovanni to svědčí nejen o výjimečném uměleckém talentu autora, ale také o jeho znalosti italských malířských technik. Malba byla zhotovena na jednovrstvou vyhlazenou omítku. Do omítky byla provedena nejen podkresba a modelace, ale také rytí svatozáří, a to za pomoci dřevěných či kovových raznic.

³¹² Kameňany, ev. a v. kostol. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/kamenany-ev-a-v-kostol/>

³¹³ TOGNER, Milan. *Stredoveká nástenná mal'ba na Slovensku: súčasný stav poznania*. Bratislava: Tatran, 1988. ISBN (brož.). s.50

³¹⁴ Kameňany, ev. a v. kostol. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/kamenany-ev-a-v-kostol/>

³¹⁵ TOGNER, Milan. *Stredoveká nástenná mal'ba na Slovensku: súčasný stav poznania*. Bratislava: Tatran, 1988. ISBN (brož.). s.50

³¹⁶ Kameňany, ev. a v. kostol. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/kamenany-ev-a-v-kostol/>

³¹⁷ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemeru 1979, s.13, neutříděný fond.

Některé detaily malby (fialový šat) jsou provedeny již v *secco* technice.

Vedle gotických maleb sondy poukázaly také na jednoduchou ornamentální výmalbu nosných pilířů, hran lunet a části nového zaklenutí lodě. Jde o prostý motiv v černé barevnosti, zhotovený patrně kolem roku 1600.

Všechny odkryté fresky byly posléze fixovány pravým kaseinem a místa hrozící odpadnutím injektovány a tmeleny směsí starého vápna, jemného písku a malou přísadou Disapolu M-1.³¹⁸

3.3.1.8 Plešivec, kostel reformované církve (počátek 14. století)

Kostel byl původně dvoulodní stavbou s později přidanou pozdněgotickou kaplí. Po požáru v 17. století byl ale protestantskou církví přestavěn na jednolodní podélnou stavbu s polygonálně ukončeným presbytářem. Loď chrámu byla uzavřena plochým stropem a na západní straně v bývalém presbytáři obohacena o empory. Poslední zásah do památky proběhl v 19. století, kdy byla zaklenuta severní kaple.

Fresková výmalba se nachází na fasádě i v interiéru kostela. Ve vnější části lze pozorovat výjev *Svatých uherských králů Emericha a Štěpána*. V interiéru se výmalba nachází zejména na jižní straně presbyteria. Jedná se o dva výjevy ve dvou pásech nad sebou (Obr.č.56). V horní části se nachází fragmentárně zachovalá *Poslední večeře* a pod ní monumentální výjev *Ukřižování*, včetně dvou ukřižovaných lotrů, tří Marií, sv. Jana a skupiny farizejů, vojáků na koních a jiných postav.

Ve spodní části se nachází výmalba iluzivního závěsu – čabraky, na níž lze místy pozorovat také zbytky konsekračních křížů.³¹⁹

Výmalba plešiveckého presbyteria je poněkud ojedinělá svým stylem, který slučuje italský vliv a umělecké výtvarné prvky pražského malířství. Tyto prvky jsou patrné nejen na kompozici jednotlivých scén, ale také na jiném typu tváře s odlišnou barevnou modelací a měkkou fyziognomií.³²⁰

Přínos provedení průzkumu

V době provedení průzkumu byly již odkryty malby v exteriéru, část diamantového (kazetového) motivu ve spodní části presbyteria a postava světce na jihovýchodní stěně polygonu. Nově zhotovené sondy prokázaly, že výmalba pokrývala téměř celou plochu presbyteria a velkou část lodí, kde se ale malby zachovaly jen velmi fragmentárně. V diamantovém soklu byla sondou pod *intonaco* také objevena výmalba čabraky s konsekračními kříži. Jelikož malby prokazovaly nespornou kvalitu, přistoupilo se k odkrytí celé plochy dvou monumentálních výjevů s náměty *Ukřižování a Večeře Páně*.

³¹⁸ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemeri 1979, s.13-16, neutříděný fond.

³¹⁹ Plešivec, kostol ref. cirkvi. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/plesivec/>

³²⁰ BURAN, Dušan a et.al. *Gotika*. Bratislava: SNG a Slovart spol., 2003. ISBN 80-8059-080-X. s.145

Malba byla zakryta několika vápennými líčkami a omítkovými vrstvami a její povrch nesl po odkrytí znaky znečištění požárem.

Po technické stránce označil Josefík malby v Plešivci za „*patrně nej kvalitnější projev monumentální malby tohoto období v našich zemích*“.³²¹ Praktické provedení fresky odpovídá technice známé z příkladů florentského anebo siennského trecenta. Odhalené malby jsou dílem dvou umělců, jenž je vidět jak na přípravě podkladu, tak na samotném způsobu budování malby. Omítka je nanášena ve dvou vrstvách, se sinopií provedenou v *arriciu* a s protlačnými svatozářemi. Barevná paleta je poměrně bohatá. Obsahuje: sienu pálenou, okr světlý, *caput mortuum*, bělobu San Giovanni, ultramarín, azurit a malachit. Práce malíře výjevu *Ukřižování* se vyznačuje jemnou šrafurou a detaily malovanými vlasovým štětcem, přičemž malíř *Poslední večeře* maluje rozmáchejším rukopisem a výhradně velkým štětcem.

Oba obrazy jsou rámovány ornamentem tvořeným asi 5-6 linkami, v nichž je rydlem provedeno křížení. Vzniklé plošky křížení jsou posléze různě probarvené. Josefík se tu zastává umělců, že i když se zdá, že jde o poněkud jednoduchý ornament, jeho provedení vyžaduje velkou zkušenost a přesné oko.

Největší poškození je možno pozorovat v horní části presbytáře, kde došlo místy k vysekání *arricia* i *intonaca* a k rozsáhlému pekování povrchu. Střední část je zachovalá poměrně dobře, i když stále nese poškození pekováním. Obdobně je tomu i ve spodní části, kde ale místy degradačně působí vzlínající vlhkost, která způsobuje narušení soudržnosti omítkových vrstev a jejich následné opadávání. Přemalba se nachází v malé míře ve spodních částech ornamentální výzdoby a v poněkud větší míře na malbách v exteriéru, kde došlo k opakovanému zásahu.

Jelikož byly malby po odhalení ve velmi špatném stavu, přistoupilo se k rozsáhlé injektáži (směs kazeinového roztoku s přídavkem *Disapolu M-1*) a tmelení povrchu probarveným tmelem. Zpevněný povrch byl posléze očištěn od nečistot a fragmentů vápenných líček.

Na závěr Josefík doporučuje vzhledem k mimořádné kvalitě výmalby odhalení všech maleb a jejich následné restaurování.³²²

V letech 1983–1986, tedy již během působení J. Josefíka v ŠRA Levoča, proběhl ještě jeden zásah zaměřený na restaurování výmalby gotického kostela na Gemeru, konkrétně v Kraskově. Ačkoli tento zásah nebyl součástí projektu, kterým se tato kapitola zabývá, a časově spadá již do následujícího desetiletí, tematicky k němu náleží. Z tohoto důvodu je zde zařazen a zmíněn.

³²¹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemeru 1979, s.19, neutříděný fond.

³²² Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemeru 1979, s.16–21, neutříděný fond.

3.3.1.9 Kraskovo, ev. a v. kostel (polovina 14. století)

Jednolodní gotický kostel byl vystavěn na základech starší stavby stejného půdorysu, která je datována přibližně kolem roku 1260. Výzdoba pokrývá celý vnitřní plášť presbyteria, severní stěnu lodě a vítězný oblouk. Soklová část výmalby v presbyteriu i na severní zdi je dekorována pásem se stylizovanými rostlinnými motivy.

Na severní stěně presbyteria je v horní části vyobrazen kvadrilob s polfigurou *Žehnajícího Boha Otce*, zatímco ve střední části se nacházejí postavy apoštolů s nápisy u jejich nohou. Na východní stěně presbyteria je v horní části umístěn výjev zobrazující dvojici andělů, kteří drží *Veroničín šátek*, zatímco spodní část zdobí lambrekýn a šablonový ornament. Na jižní stěně se v horní části nachází kvadrilob s polfigurou *Žehnajícího Krista*. Ve střední části, obdobně jako na severní stěně, jsou zobrazeny postavy apoštolů doplněné nápisy u jejich nohou.

Klenba presbyteria je také bohatě zdobená. Ve východní části je vyobrazen *Žehnající Kristus v mandorle*, po jehož stranách se nacházejí malby slunce a měsíce. V severní části klenby jsou zobrazeni *evangelisté Matouš a Marek* se svými symboly, zatímco naproti v jižní části klenby se nacházejí *evangelisté Jan a Lukáš* s jejich symboly. Západní část klenby zdobí postava *Abraháma, který drží duše blažených*.

Na vítězném oblouku ze strany presbyteria jsou vyobrazeni *svatí Kosmas a Damián*. Z pohledu od lodě se v horní části oblouku nachází výjev *Zvěstování Panně Marii*, vlevo *Panna Maria Ochránitelka* a vpravo *Archanděl Michael vážící duše*. Ostění vítězného oblouku je zdobeno polfigurami proroků umístěných v kvadrilobech s nápisovými páskami.

Severní stěna kostela je rozdělena do dvou horizontálních pásů. Horní pás zobrazuje *Ladislavskou legendu*. Dolní pás obsahuje výjevy *Klanění tří králů* a dvojici samostatných scén: *Oplakávání Krista se svatým Janem a Marií Magdalenou* a vyobrazení *svaté Anny se svatou Helenou*.

Na východní stěně exteriéru kostela se nachází velkorozměrná malba *svatého Kryštofa*.³²³

Přínos provedení průzkumu

Dvojice samostatných scén na severní stěně je provedena na viditelně odlišné omítkové vrstvě než zbytek výmalby. Původní omítková vrstva, na níž se nachází zbylá výzdoba, je patrná po okrajích výjevů, přičemž nerovnosti vzniklé překryvem jsou zakryty ornamentem. Barevná paleta výjevů sestává z červené, žlutého okru, bílé (vápno) a černé barvy, která se ve směsi s bílou jeví jako modrá. Lze předpokládat, že malby byly vytvořeny technikou fresky, pravděpodobně během jednoho dne, neboť denní díly nejsou viditelné. Rukopis maleb je jednoduchý a liší se od zbylé výzdoby.

V presbytáři a v lodi se nacházejí hladké omítkové vrstvy, nanesené celistvě beze stop napojování denních dílů. Rozkresba byla provedena světlým okrem přímo na zřejmě již částečně zavadlou omítku. Na malbách bylo identifikováno použití dvou různých technik míchání barev.

³²³ TOGNER, Milan. *Středověká nástenná malba na Slovensku: súčasný stav poznania*. Bratislava: Tatran, 1988. ISBN (brož.). s.54-55

Na pláštích apoštolů byl barevný pigment míchán s vápnem, čímž vznikaly pastelové odstíny, zatímco při ostatní výmalbě se do barev pravděpodobně přidával také vaječný bílek. Malba, zejména detaily tváří apoštolů, byla autorsky dokreslována, což jí dodává tvrdší výraz a vyvolává mylný dojem přemalby. Celkový charakter malby je spíše kresebný a dále barvou kolorovaný. Zajímavým detailem je použití šablon pro zhotovení ornamentů na šatech, které se obdobně uplatnily i v dalších kostelech.

3.3.2 Vliv provedených průzkumů na budoucnost gotické malby na Gemeri

Průzkumy, a to jak restaurátorské, tak umělecko-historické, provedené na objektech gotických kostelů výrazně přispěly k detailnímu poznání technik, materiálů a ikonografie. Zároveň umožnily přesnější datování vzniku výmalb. Odhalily rovněž jedinečnost těchto staveb a zdůraznily nutnost restaurátorského zásahu z důvodu jejich zachování.

Unikátnost objektů spočívá nejen v rozsahu a kvalitě dochovaných maleb, ale také v jejich vysoké koncentraci na relativně malém území. Rozmanitost vizuálního jazyka a ikonografická pestrost objevených uměleckých děl navíc zprostředkovala na výjimečné úrovni představu o tomto aspektu vývoje evropského umění.

Nově získané poznatky vedly k vydání publikací, jako je například *Středověká nástěnná malba v Gemeri*,³²⁴ k sestavení sborníků, například *Najnovšie poznatky k výskumu výtvarných pamiatok v objektoch vývoja architektúry v okrese Rožňava*,³²⁵ a k uspořádání konferencí, jako byl *Seminár k stredovekým nástenným malbám v Gemeri 1978*.³²⁶ Tyto kroky výrazně přispěly k zvýšení povědomí veřejnosti o těchto historických památkách a jejich mimořádné kulturní hodnotě.

³²⁴ TOGNER, Milan. *Středověká nástěnná malba v Gemeri*. Bratislava: Tatran, 1989. ISBN 80-222-0027-1.

³²⁵ KUŠNIEROVÁ, Edita, Jiří JOSEFÍK, Milan TOGNER, Vlasta DVORÁKOVÁ a Katarína BIATHOVÁ. *Najnovšie poznatky výskumu výtvarných pamiatokv objektoch vývoja architektúry v okrese Rožňava*. Rožňava: Okresná správa pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Rožňave.

³²⁶ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977 Jiří Josefík In: *Seminár k stredovekým nástenným malbám na Gemeri 1979*, neutříděný fond.

3.4 Působení na Slovensku i v Čechách v letech 1978–1988

Po završení prací na gemerských gotických kostelech, pokračoval Jiří Josefík dále ve své činnosti na Slovensku, což dokládají záznamy z jeho dalšího působení v oblasti Rožňavy. V již známém kolektivu, zahrnujícím akademického sochaře Ladislava Székelyho a historika umění Milana Tognera, se zabýval průzkumem maleb na fasádách několika historických domů v Rožňavském okrese.

1979

Začátek května – konec srpna 1979: Památková úprava a obnova fasády objektu Nárožní budova Betliarská 1, čp.93 v Rožňave³²⁷

Vypracovali: J. Josefík, M. Togner, L. Székely

Investor: Rímskokatolický farský úrad v Rožňave

Konec května – konec září 1979: Komplexní uměleckohistorický a restaurátorský průzkum areálu kostela sv. Jána Křtitele v Lipovníku, okres Rožňava³²⁸

Vypracovali: J. Josefík, M. Togner, L. Székely

Investor: Okresná správa pamiatkovej starostlivosti v Rožňave

Srpen 1979 -konec ledna 1980: Komplexní uměleckohistorický a restaurátorský průzkum budovy na náměstí Baníkov č.31, včetně příčného traktu v ulici Akademika Hronca č.5 v Rožňave³²⁹

Vypracovali : J. Josefík, M. Togner, L. Székely

Investor: Okresná správa pamiatkovej starostlivosti v Rožňave

Dochované záznamy se zmiňují pouze o činnosti Jiřího Josefíka ve druhé polovině roku 1979. Je možné předpokládat, že v první polovině se věnoval práci ve vlastním atelieru. Na základě dochovaných údajů je známo, že se spolu s kolegyní Marií Společníkovou podílel na restaurování několika obrazů, které byly součástí instalace hradu Krásna Hôrka a záměčku Betliar. Časové určení těchto restaurátorských zásahů je obtížné, jelikož se jedná o zakázku zadanou k restaurování už v roce 1973, avšak odevzdání hotových obrazů náleží do roku 1979 až 1980. Bližší výpis jednotlivých obrazů je k nahlédnutí viz *Příloha č. 1, Tabulka č. 13*.

³²⁷ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Restaurátorská dokumentace: Betliarská 1,1979, neutříděný fond.

³²⁸ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Restaurátorská dokumentace: Lipovník 1979, neutříděný fond.

³²⁹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Restaurátorská dokumentace: Námestie Banníkov č. 31, 1979, neutříděný fond.

1980

Záznamy z roku 1980 jsou opět neúplné a většina informací se vztahuje pouze na druhou polovinu roku. Není tedy zcela jasné, jakou část roku pobýval Josefík na Slovensku. S větší jistotou to lze doložit pouze v období od začátku června do konce října, kdy podle dokumentace pracoval na *Komplexním uměleckohistorickém a restaurátorském průzkumu areálu evangelického kostela v Kraskově* (okres Rimavská Sobota, SR). Na této zakázce, stejně jako na mnoha dalších, spolupracoval s M. Tognerem a L. Székelym, přičemž zadavatelem této práce bylo Oddelenie pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody pri Gemerskom muzeu v Rimavskej Sobotě.

Další záznamy se týkají restaurování obrazů ze sbírek hradů Červený Kameň a Krásná Hôrka, které byly ale zřejmě prakticky prováděny přímo v jeho ateliéru v Praze.

Jedná se o zakázky:

4. 5. 1980 – 29. 5. 1981: Restaurování obrazů pro státní hrad Červený Kameň, Častá³³⁰ (výpis obrazů viz *Příloha č. 1, Tabulka č.14*)

Investor: SNM, Bratislava

30. 7.1980–30. 9.1980: Průzkum Andrásyovského majeru (velkostatek) s kurií v Gombaseku, zahrnující bývalý hospodářský dvůr s kurií, domy bírešov (pacholků) a stájemi a dále zříceninu gotického kláštera a kostela se zbytky hámru.

Vypracovali: J. Josefík, M. Togner, E. Kušnierová a L. Székely³³¹

7. 8. 1980 – 30. 3. 1982: Restaurování obrazů pro hrad Krásna Hôrka³³² (výpis obrazů viz *Příloha č. 1, Tabulka č.15*)

Investor: Státní kulturní majetek Betliar).

1981

Záznamy z roku 1981 zmiňují jenom zakázky na českém území. Jedná se o práce:

11. 5. 1981 – 30. 10. 1981: Restaurování renesanční fasády a výmalba loubí na Domě č. 45, Prachatice – „Dům Jiřího Boskovského“ (1500-1550)³³³

Investor: MěNV Prachatice

Pracovali: J. Josefík – vedoucí akce a kolektiv : Jozef Novotný, Petr Novotný, Jan Grygar, Dominika Slonimová, Jarmila Adamcová,

³³⁰ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Restaurátorská dokumentace: Herzogin von Thuringen, Dalila, neutříděný fond.

³³¹ Archiv Krajského památkového úřadu Košice s pobočkou v Rožňavě, Průzkum Andrásyovského majeru s kuriou v Gombaseku, zhotoven v období 30. 7.1980 -30.9.1980.

³³² Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Restaurátorská dokumentace: Krásna Hôrka, neutříděný fond.

³³³ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Restaurátorská dokumentace: Dům č. 45 Prachatice 1981, neutříděný fond.

Umělecký historik: PhDr. Petra Hoftichová,

Chem. Laboratoř: RNDr. Jiří Šrámek, CSc., Ing. Ivana Picková, Petr Mařík, Helena Králová

Fotodokumentace: archiv SÚPPOP, StRA – Helfert, Zemina, doc. Jozefík

Zedník: Hubáček

20. 7. 1981 – 31. 12. 1981: Restaurování obrazů (výpis obrazů viz *Příloha č. 1, Tabulka č.16*)³³⁴

Investor: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody České Budějovice

Umístění: Státní zámek Hluboká nad Vltavou

1982

18. 5. 1982 – 25.11.1982: Restaurování obrazů³³⁵ (výpis obrazů viz *Příloha č. 1, Tabulka č.17*)

Umístění: Hrad Krásna Hôrka

Investor: Štátny kultúrny majetok, Betliar

1982–1983 Restaurování holandské malby ve Wouwermanovském stylu³³⁶

26. 8. 1982 Josefík podepsal dohodu o pracovní činnosti s rektorem Vysoké školy chemicko-technologické (VŠCHT) v Praze. Tato dohoda se týkala výuky v roli externího pedagoga během zimního semestru akademického roku 1982/1983. Celkový rozsah přednášek byl 22 hod. v disciplíně – Technologie restaurování malby na katedře Laboratoře chemie restaurování uměleckých děl VŠCHT Praha.³³⁷

Obdobnou dohodu uzavřel také v následujícím roce.³³⁸ Tato spolupráce by možná pokračovala i dále, avšak z dopisu od vedení Státních restaurátorských atelierů (dále jen ŠRA) z března 1984³³⁹ vyplývá, že vedení nesouhlasí s Josefíkovou pracovní činností na VŠCHT, jelikož již uzavřel pracovní poměr se ŠRA. Dopis rovněž uváděl, že Josefíkovi bylo povoleno přednášet maximálně po dobu jednoho měsíce. Vzhledem k tomu, že odpověď Jiřího Josefíka na tento dopis nebyla nalezena, není jasné, jak k těmto podmínkám přistoupil. Každopádně se až do roku 1988 nepodařilo dohledat žádné další smlouvy s VŠCHT.

³³⁴ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Restaurátorská dokumentace: „Močící kráva“ 1981, neutříděný fond.

³³⁵ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Restaurátorská dokumentace: Krásna Hôrka 1982, neutříděný fond.

³³⁶ *Renovatio*. Reštaurátorské práce ŠRA 1982–1992.

³³⁷ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Dohoda o pracovní činnosti ze dne 26.8.1982, neutříděný fond – Rektorát VŠCHT.

³³⁸ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Dohoda o pracovní činnosti ze dne 27.9.1983, neutříděný fond – VŠCHT.

³³⁹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Dopis od vedení ŠRA ze dne 30.3.1984 neutříděný fond.

3.5 Působení v státních restaurátorských ateliérech ŠRA Levoča 1983–1988

První státní restaurátorské ateliéry se sídlem v Bratislavě byly založeny 1. ledna 1982.³⁴⁰ Vznikly delimitací restaurátorské činnosti z Ústředí uměleckých řemesel a Chemicko-fyzikální laboratoře odčleněné ze Štátneho ústavu pamiatkovej starostlivosti.³⁴¹

V průběhu následujících let vznikly další oblastní ateliéry, a to v Banské Bystrici, Košicích, Banské Štiavnici a v roce 1983 také v Levoči. Ateliéry měly široké zaměření a sdružovaly odborníky z různých odvětví. Zabývali se prací v oblasti konzervace a restaurování kamene, nástěnné malby, polychromované plastiky, závěsného obrazu, malby na dřevěné podložce a uměleckořemeslných prací ve dřevě.³⁴²

Výběr lokalit k umístění těchto ateliérů hrál rovněž důležitou roli. Pracoviště byla prakticky rozmístěna tak, aby pokryla poptávku ve všech regionech Slovenska (Bratislava – západ, Banská Bystrica – střed, Banská Štiavnica – střed, Levoča – východ). Jednotlivá působiště byla situována v městských památkových rezervacích s bohatou historií a velkým počtem kulturně hodnotných movitých i nemovitých památek. Restaurátoři měli zabezpečit nejen údržbu budov a stavební obnovu historických objektů v lokalitě jejich výskytu, ale také se podílet na restaurování movitých památek z muzeí a galerií z celého Slovenska.³⁴³ Tyto instituce dále spolupracovaly s chemicko-technologickým, umělecko-historickým a grafickým oddělením a také s fotolaboratořemi. V této součinnosti vykonávaly mimo běžnou agendu rovněž umělecko-historické expertízy sbírkových fondů a průzkumy objektů a jednotlivých artefaktů.³⁴⁴

Jiří Josefík působil v ŠRA Levoča v letech 1983–1988 (Obr.č.47). Věnoval se převážně restaurování závěsného obrazu, avšak pracoval také na restaurování fresky (*Poslední soud*, Košický dóm), deskové malby (*Gotická tabule z Draviec*) a zúčastnil se také na průzkumu a následném restaurování objektu gotického kostela v Kraskově (1983-1986).³⁴⁵ Z období Josefíkova působení v ŠRA je zachovaná bohatá dokumentace restaurovaných děl, která je k nalezení na konci dokumentu viz (*Příloha č.1. Tabulky č. 18–28, 30, 31, 33–39*).

³⁴⁰ JANOVSÁ, Ing. arch. Magdaléna. Pět roků oblastního restaurátorského ateliéru v Levoči. In: *Oblastný reštaurátorský ateliér 1983/1988 Levoča*. 1987, s. 4-5.

³⁴¹ BRÁZDILOVÁ, Magdaléna. Dejiny pamiatkovej starostlivosti. *Pamiatkový úrad Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2024-04-08]. Dostupné z: Pamiatkový úrad - Dejiny pamiatkovej starostlivosti (pamiatky.sk)

³⁴² JANOVSÁ, Ing. arch. Magdaléna. Pět roků oblastního restaurátorského ateliéru v Levoči. In: *Oblastný reštaurátorský ateliér 1983/1988 Levoča*. 1987, s. 4-5.

³⁴³ Ibidem

³⁴⁴ Ibidem

³⁴⁵ Pět roků oblastního restaurátorského ateliéru v Levoči, *Oblastný reštaurátorský ateliér 1983/1988 Levoča*. 1987

3.5.1 V kontextu doby 1980–1989

Obdobně jako sedmdesátá léta, i následující desetiletí se neslo ve smyslu velké modernizace, která byla pro památky značně destruktivní, v některých případech dokonce fatální. Proměňující se dopravní infrastruktura, kladla každým rokem intenzivnější nové požadavky na úpravu městských center. Snad nejlepším příkladem této činnosti byla stavba metra v Praze, jejíž první fáze byla otevřena již v roce 1974. Modernizace (proces regenerace) se ale nezaměřila pouze na dopravu. V městech vznikaly nové fabriky, obchodní domy a panelové domy, které postupně nahrazovali původní bytové jednotky. Tento rozvoj byl reakcí na rostoucí počet obyvatel, kteří se masově stěhovali do měst za pracovními příležitostmi. Tyto nové stavební prvky nejenže často stály na místě, pro tento účel zdemolovaných historických objektů, ale také narušovali celkový estetický ráz historických center svým ostře kontrastním modernismem a výtvarnou chudobou jejich estetického řešení.³⁴⁶

V 80. letech došlo ke změně obsazení ředitelského postu KSSPPOP Brno, kdy se do vedoucí pozice dostal Zdeněk Navrátil. Spolu s ním přišel také nový systém řízení, který přehodnotil koncepci 70. let. V důsledku velkého nárůstu kulturního majetku, který byl institucí spravován, došlo také ke zvýšení počtu administrativních, ekonomických a dělnických pracovníků, kteří množstvím posléze převýšili odbornou složku. Tato situace značně zkomplikovala řízení instituce a také její hospodářskou situaci. To vedlo až k delimitaci a navrácení zhruba poloviny objektů do správy různých stupňů národních výborů a organizací. Spolu s památkami odcházelo také personální obsazení instituce. Objekty, i když pod novou správou, stále vyžadovali péči, a tak k novým správcům přecházeli také konzervátoři, zahradníci, údržbáři a další pracovníci.

Nastalé změny měly výrazný vliv na rozsah restaurátorských zásahů v nejbližších letech. Rozptýlení a restrikce odborných pracovníků, vedlo totiž k výraznému omezení památkových akcí na hradech a zámcích.³⁴⁷

Nový zákon z roku 1987 přinesl také několik změn do řízení památkové péče. Asi jeho nejpodstatnějším přínosem bylo přesné definování toho, co vše spadá pod chráněné památky. V minulosti byly kvůli absenci tohoto vymezení památky do státního seznamu zapisované výběrově a chráněné byly i památky, které v seznamu uvedeny nebyly.³⁴⁸ Ve svojí stati se J. Sedlák k této situaci vyjadřuje jako k poněkud nešťastné. Podle něj definice, kterou zákon poskytl postrádala skutečnost, že památky jsou především umělecká díla a umělecká hodnota byla postavena při hodnocení do okrajové pozice.³⁴⁹ Právo na výběr památky, která bude zapsána do seznamu, přináleželo podle

³⁴⁶ HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4621-9. s. 68

³⁴⁷ SEDLÁK, Jan. Památková péče v Jihomoravském kraji v letech 1960–1989. In: *Památková péče na Moravě - 150 let od vzniku první státní instituce na ochranu památek na Moravě, Sborník příspěvků*. Brno: Státní památkový ústav v Brně, 2002, s. 117–133. ISBN 80-85032-82-1.

³⁴⁸ DOLEJSKÁ, Bc. Pavlína. *Vývoj teorie a praxe státní památkové péče mezi lety 1945-1989: -popsaný na vybraných zámeckých objektech Znojemska-*. Pardubice, 2013. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta. s. 43

³⁴⁹ SEDLÁK, Jan. Památková péče v Jihomoravském kraji v letech 1960–1989. In: *Památková péče na Moravě - 150 let od vzniku první státní instituce na ochranu památek na Moravě, Sborník příspěvků*. Brno: Státní památkový ústav v Brně, 2002, s. 117–133. ISBN 80-85032-82-1. s.130

zákona Ministerstvu kultury. Centralizace této evidence byla následně zdůvodněna „objektivizací památkových kritérií, všestrannou komplexností hodnocení a respektováním zájmů a potřeb socialistické společnosti.“³⁵⁰

Zákon kromě zmiňované definice dále vymezuje také základní úrovně památkové ochrany, jako *kulturní památka, národní kulturní památka, památková zóna a památková rezervace*.

Posledním, zásadním bodem, jenž je nutné zmínit, je ustanovení sankcí za porušení zákona a poškození památek. V reakci na tento článek zákona byla zřízená také památková inspekce, která měla za úkol dohlížet na jeho dodržování.

Po pádu režimu v roce 1989 se celkový systém památkové péče výrazně liberalizoval. Toto uvolnění přineslo památkám řadu pozitivních změn, znamenalo ale také jistá, dnes již nezvratná rizika a s nimi spojené následky v podobě ztrát na památkách.³⁵¹

S přechodem k demokratickému režimu po roce 1989 došlo rovněž k proměně postavení samotných restaurátorů. Restaurační kulturních památek bylo nově umožněno jakékoli fyzické osobě, která po doložení své odborné kvalifikace obdržela oprávnění k výkonu této činnosti od Ministerstva kultury.³⁵²

V kontextu společensko-politických změn došlo také k změnám v přístupu k památkové péči a restaurování. Diskuse a vysoko odborné polemiky o přístupu k uměleckým dílům a metodách jejich restaurování, vedené v 50. letech, postupem času ustoupily do pozadí. Panovalo přesvědčení, že výsledky československého restaurování jsou dostatečně kvalitní, a tudíž není potřeba otevírat další diskuse.³⁵³ Pozornost se v této době soustředila především na organizační aspekty památkové péče. Vzhledem k tomu, že neexistovaly žádná obecně přijatá kritéria a hierarchie hodnot, které by vymezovaly postavení restaurování a památkové péče, postupoval obor restaurování nadále podle schémat vytvořených pro zcela odlišné společensko-ekonomické podmínky. To vyvolávalo řadu problémů a otázek, které zůstávaly bez odpovědí.³⁵⁴

Podle Vratislava Nejedlyho, který se v periodiku *Zprávy památkové péče* ohlédl za restaurátorským oborem ve 20. a na počátku 21. století, zůstává navzdory snahám publikační činnost v oblasti restaurování na relativně nízké úrovni. Přitom existuje mnoho teoretických i praktických problémů, které je třeba diskutovat. Je stále nezbytné nalézt správné postavení tohoto oboru v širším systému hodnot a jasně určit, jaký význam bude restaurování mít v kontextu současné kultury.

³⁵⁰ SEDLÁK, Jan. Památková péče v Jihomoravském kraji v letech 1960–1989. In: *Památková péče na Moravě - 150 let od vzniku první státní instituce na ochranu památek na Moravě, Sborník příspěvků*. Brno: Státní památkový ústav v Brně, 2002, s. 117–133. ISBN 80-85032-82-1. s.130

³⁵¹ HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4621-9. s71

³⁵² Ibidem

³⁵³ NEJEDLÝ, Vratislav. České restaurování ve druhé polovině 20. století a na počátku 21. století, *Zprávy památkové péče =: Journal of Historical Heritage Preservation* : časopis státní památkové péče. Praha: Státní nakladatelství, 2008, 365–375. (5. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8f32f0d0-2d76-11e6-a344-5ef3fc9ae867>). s. 375

³⁵⁴ Ibidem

Současně je nutné definovat jeho místo v rámci společensko-ekonomického systému, aby byl zajištěn jeho dlouhodobý přínos a rozvoj.³⁵⁵

³⁵⁵ NEJEDLÝ, Vratislav. České restaurování ve druhé polovině 20. století a na počátku 21. století, *Zprávy památkové péče* =: *Journal of Historical Heritage Preservation* : časopis státní památkové péče. Praha: Státní nakladatelství, 2008, 365–375. (5. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8f32f0d0-2d76-11e6-a344-5ef3fc9ae867>). s. 375

3.6 Publikační činnost

Během své aktivní restaurátorské kariéry se Jiří Josefík intenzivně věnoval publikační činnosti. Informace, které získal na řadě zahraničních konferencí a kongresů, během pracovní zkušenosti v Německu, ale také díky komunikaci s odborníky a vlastnímu neúnavnému vzdělávání v oboru, pravidelně sdílel s odbornou veřejností. Pro šíření těchto poznatků využíval vědecké a odborné periodiká v nichž publikoval články zaměřené na restaurátorské techniky, teorii památkové péče a aktuální trendy v oboru. Příspěvky se nezaměřovaly jen na domácí tisk (*Památková péče, Umění, Čs. Architektura*), ale také na zahraniční periodika. Své články Josefík uveřejňoval v Polsku – *Ochrona zabytków*, Švýcarsku – *Palette*, NDR – *Orwo Studio*, NSR – *Maltechnik*, Anglii, Amsterdamu, USA – *Conservation*.

Údaje o publikační činnosti J. Josefíka pocházejí zejména z jeho vlastních životopisů,³⁵⁶ dále ze soukromé korespondence dostupné k nahlédnutí v archivu Fakulty restaurování v Litomyšli a z internetové databáze AATA Online.³⁵⁷ Tyto záznamy dokumentují jen období jeho působení do roku 1999 a je vysoce pravděpodobné, že poskytují jen částečný náhled do celkového rozsahu jeho práce.

Příspěvky řazené podle roku vydání:

1963 JOSEFÍK Jiří, *Nové metody výtvarného zpracování betonu, Architektura ČSSR.*

1964 JOSEFÍK Jiří, František SYSEL. *Transfer of czechoslovak Mural Painting, Conservation*

- článek vyšel také v časopise: *Umění: časopis Ústavu pro teorii a dějiny umění Československé akademie věd* 1964, **12**(6), 604-608.³⁵⁸

1964 JOSEFÍK Jiří, František SYSEL. *Przeniesienie malowidla sciennego z Hustopeče, Ochrona Zabytkow*, Polsko.

1965 JOSEFÍK, Jiří. *Übertragung der Wandmalerei in Hustopeče. Maltechnik*. Mnichov, 1965, **71**, 7–18. ISSN 0342-3700.³⁵⁹

1965 Katalog k I. restaurátorské výstavě skupiny R64, Artia, Praha, 1965.

1966 Československá fotografie: *Fotografie jako dokumentační a průzkumový materiál restaurátorů.*

1966 Im Herzen Europas, Praha: Ars restaurandi / redigoval a upravil dr. Solar

1966 Dějiny a současnost: Dva velké objevy

1968 JOSEFÍK, Jiří. *Die Photographie als Dokumentation und Forschungsmethode bei*

³⁵⁶ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, [rukopis] Životopis ze dne 19. září 1971, neutříděný fond.

³⁵⁷ Getty Conservation Institute; International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC) *AATA Online* [online database] Los Angeles, USA. Dostupné z: <https://aata.getty.edu/primo-explore/search?vid=AATA>.

³⁵⁸ Historický ústav AV ČR. *Bibliografie dějin Českých zemí* [online databáze] Praha: Historický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 2025-01-14]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/#/>.

³⁵⁹ Getty Conservation Institute; International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC) *AATA Online* [online database] Los Angeles, USA. [cit. 2025-05-02]. Dostupné z: <https://aata.getty.edu/primo-explore/search?vid=AATA>.

- Restaurierungsarbeiten. ORWO-Studio* 1968, **2**, 10-14,34.
- 1968** JOSEFÍK Jiří. *Untersuchung der Farbschichten von Wandmalereien des Leitmeritzer Meisters in der Kapelle des hl. Wenzel in St. Veitsdom auf der Prager Burg. Palette.* Basel 1968. **28**, 12–24.
– Článek vyšel ještě anglicky, francouzsky, španělsky a italsky.³⁶⁰
- 1967** Příspěvky pro *Art and Archelogy Technical Abstracts /International Institute for Conservation, New York University.*
- 1958-1967** Příprava knihy *Ars restaurandi*, o restaurování v Československu – uspořádání sborníku z příspěvků vlastních a předních našich restaurátorů. V roce 1968 vzato z výroby a vydání zrušeno.
- 1967** Památková péče /6.sešit/ Úvodní poznámka k estetice retuše a restaurování
31.5.1968 – Althofer, *Problemes des retouches picturales*, for Volume 7 ³⁶¹
- 1968** JOSEFÍK Jiří. *Badania technologiczne malowidel sciennych w kaplicy Św. Wactawa, Ochrana zabytkow.* 1968, **21**(2), 16–24. ³⁶²
- 1968** KRÁSA, Josef, Jiří JOSEFÍK. *Nové poznatky v průzkumu barevných vrstev některých obrazů v kapli sv. Václava, Památková péče* 1968, **28**(1), 11–21.
- 1968** JOSEFÍK Jiří. *Physikalische Untersuchung von Bildern und Malereien unter Einwirkung elektromagnetischer Bestrahlung. ORWO-Studio.* 1968,**10**, 18–20.
- Využití fotografických metod při průzkumu a restaurování uměleckých děl, rozdělených podle oblastí elektromagnetického vlnění³⁶³
- 1971** JOSEFÍK. Jiří, ŠONKA, Jaroslav. *Restaurátorství jako umění a vědecká práce, Památková péče* 1971, **31**(1), 29–41.
- 1972** JOSEFÍK, Jiří. *Beitrag Zu Der Aesthetik Der Retusche* , International Council of Museums, Paris, 1972.³⁶⁴
- 1972** JOSEFÍK. Jiří, Jaroslav ŠONKA. *Jeszcze w sprawie zagadnien zwiazanych ze sporzadzaniem dokumentacji prac konserwatorskich, Ochrana zabytkow.* 1972, 25(4), 270–274.³⁶⁵
- 1975** JOSEFÍK Jiří. *The development of the czechoslovak restoration school in the years 1945–1965, ICOM Committee for Conservation 4th Triennial Meeting Venice 13-18 October 1975, 75/12/7/1*, Paris, International Council of Museums ³⁶⁶
- 1975** JOSEFÍK Jiří, Jaroslav ŠONKA. *A draft of the documentation system concerning the restoration of a painting or sculpture, ICOM Committee for Conservation 4th triennial meeting, Venice, 1975. 7572-*

³⁶⁰ Původní poznámka autora.

³⁶¹ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Dopis ze dne 31.5.1968 od Meredith H. Sykes, neutříděný fond.

³⁶² Getty Conservation Institute; International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC) *AATA Online* [online database] Los Angeles, USA. [cit. 2025-05-02]. Dostupné z: <https://aata.getty.edu/primo-explore/search?vid=AATA>

³⁶³ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Korespondence s Meredith H. Sykes, neutříděný fond.

³⁶⁴ Getty Conservation Institute; International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC) *AATA Online* [online database] Los Angeles, USA. [cit. 2025-05-02]. Dostupné z: <https://aata.getty.edu/primo-explore/search?vid=AATA>

³⁶⁵ Ibidem

³⁶⁶ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Korespondence s Meredith H. Sykes, neutříděný fond.

1–5, Paris, International Council of Museums.³⁶⁷

1976 JOSEFÍK Jiří, František SYSEL, Milan TOGNER. *Hradní kaple na Moravském Šternberku, Umění: časopis Ústavu pro teorii a dějiny umění Československé akademie věd*, 1976, **24**(3), 245–255.³⁶⁸

1988 VANEČEK Ivan, Jiří JOSEFÍK, O. MORAVEC, *Chemickotechnologický průzkum gotické nástenné malby kostela v Kraskove, Sborník Vysoké školy chemicko-technologické v Praze. Polymery: chemie, vlastnosti a zpracování*, 105–116.³⁶⁹

1991 BLATNÝ, Pavel, Jiří JOSEFÍK. "Die Falschspieler", eine Kopie nach Caravaggio in Prag: eine technische Untersuchung und der Versuch einer Zuordnung, *Restauro*. Mnichov, 1991, **97**(2), 112–118.

1992 JOSEFÍK Jiří. *Průzkum a restaurování gotické nástenné malby Klanění tří králů v katedrále sv. Víta v Praze, Zprávy památkové péče 1992*, **52**(40), 40–44.³⁷⁰

1992 JOSEFÍK Jiří. *Untersuchung und Restaurierung der Wandmalerei "Die Anbetung der heiligen drei Könige" in der Sächsischen Kapelle des Prager Veitdoms, Zum Thema Malerei und Textil*. Klosterneuburg, Mayer & Comp., 1992, 141–146.

1993 IVANOV Miroslav, Jiří JOSEFÍK, Jindrich SITTA et al. *Protokoly o zhrounutí Rukopisů Královédvorského a Zelenohorského a některých dalších rukopisů Národního muzea v Praze (1967-1971), Sborník Národního muzea v Praze. Řada C, Literární historie 1993*, **36**(1–4), 1–116.³⁷¹

1994 IVANOV Miroslav, Jiří JOSEFÍK, Jindrich SITTA et al. *Forschungen über vorgeblich altböhmisches Urkunden, die Grünberger und die Königshofer Handschriften, Zum Thema Papier und Graphik*. Klosterneuburg Mayer & Comp., 1994, 157–162.³⁷²

1996 JOSEFÍK Jiří, Manfred KOLLER, Rainer PRANDTSTETTEN, *Zum Thema Fassadenmalerei*. Klosterneuburg, Mayer & Comp., 1996, 177–178.³⁷³

1997 JOSEFÍK Jiří. *Idea na ochranu památek, Ateliér 1997*, **10**(26) (1997, 18.12.), 3. ³⁷⁴

1999 JOSEFÍK Jiří. *Zákonodárci by měli vědět, kdo je restaurátor: k přípravě památkového zákona, Ateliér*. 1999, **12**(11), (1999, 27.5.), 2.³⁷⁵

³⁶⁷ Getty Conservation Institute; International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC) *AATA Online* [online database] Los Angeles, USA. [cit. 2025-05-02]. Dostupné z: <https://aata.getty.edu/primo-explore/search?vid=AATA>

³⁶⁸ Historický ústav AV ČR. *Bibliografie dějin Českých zemí* [online databáze] Praha: Historický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 2025-01-14]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/#/>

³⁶⁹ Getty Conservation Institute; International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC) *AATA Online* [online database] Los Angeles, USA. [cit. 2025-05-02]. Dostupné z: <https://aata.getty.edu/primo-explore/search?vid=AATA>

³⁷⁰ Archiv katedry humanitních věd FR UPCE, Osobní fond Jiřího Josefíka, Korespondence s Meredith H. Sykes, neutříděný fond.

³⁷¹ Getty Conservation Institute; International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC) *AATA Online* [online database] Los Angeles, USA. [cit. 2025-05-02]. Dostupné z: <https://aata.getty.edu/primo-explore/search?vid=AATA>

³⁷² Ibidem

³⁷³ Ibidem

³⁷⁴ Jiří Josefík, *Idea na ochranu památek*. *Artlib.eu* [online]. [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://artlib.eu/search?type=global&q=Ji%C5%99%C3%AD+Josef%C3%ADk>

³⁷⁵ *Zákonodárci by měli vědět, kdo je restaurátor*. *Artlib.eu* [online]. [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://artlib.eu/search?type=global&q=Ji%C5%99%C3%AD+Josef%C3%ADk>

4 Závěr

Diplomová práce se skládá ze dvou samostatných částí. První z nich se věnovala restaurování části výjevu „*Únos Heleny Trojské*“, který je součástí třetího pásu sgrafitové výzdoby, na severozápadní fasádě druhého nádvoří, zámku Litomyšl. Tato část obsahuje provedení kompletního umělecko-historického a restaurátorského průzkumu. Pro zpracování umělecko-historické části byly využity různé zdroje, především však archivní materiály získané na základě rešerše provedené Mgr. Vladislavou Říhovou, Ph.D., a Mgr. Zdeňkou Míchalovou, Ph.D.³⁷⁶ Při zpracování chemickotechnologické části průzkumu práce vycházela z již provedeného restaurátorského průzkumu z roku 2023.³⁷⁷

Jak již bylo zmíněno, výjev je součástí sgrafitové výzdoby druhého nádvoří zámku Litomyšl. Jedná se o zobrazení *Únosu Heleny Trojské*, přičemž tato práce se věnuje restaurování levé části výjevu, na které je zobrazená loď s posádkou, člunem a vojákem bojujícím z její přídě.

Restaurátorský zásah zahrnoval v první řadě čištění povrchu a redukci předchozích restaurátorských doplňků, v druhé řadě dále hloubkovou i povrchovou konsolidaci výjevu, tmelení a finální estetickou úpravu v podobě retuše.

Výjev prošel nejprve hloubkovou konsolidací injektážní směsí na bázi hydraulického vápna. Oblasti, ve kterých během injektáže hrozila možnost vyboulení, anebo dokonce ztráty omítkových vrstev, byly zabezpečeny přitlačením pomocí tlakovací konstrukce. Po strukturální konsolidaci následovalo čištění povrchu. To bylo provedeno nejprve omytím vodou, čím se odstranilo znečištění povrchu prachovými depozity, ptačími exkrementy a rozpuštěnou retuší proškrábaného pozadí, jež působením srážkové vody distribuovala do zbylých částí výjevu. Dále se pokračovalo dočištěním zalitých šrafur za pomoci vodní páry a mechanického čištění, čímž se zabezpečila lepší čitelnost původní ryté kresby výjevu. Po dočištění byl povrch výjevu konsolidován zpevňovačem kamene na organokřemičité bázi, a pro urychlení ztráty hydrofobity povrchu byl dále opatřen postříkem vápennou nanosuspensí s lihem. Dílo bylo nakonec na základě předešlého studia grafických předloh a historických fotografií retušováno, a to za pomoci směsi na bázi hydraulického vápna (v případě bílé vápenné vrstvy) a minerálními pigmenty pojenými disperzí (v případě proškrábaného pozadí). Snaha byla kladena zejména na podpoření plasticity výjevu a zlepšení jeho čitelnosti.

Celý průběh restaurátorského průzkumu a zásahu byl podrobně fotograficky a graficky dokumentován, a je možné do něj nahlédnout v kapitole 6 *Fotografická a obrazová dokumentace* a v kapitole 7 *Grafická dokumentace*. Všechny další materiály použité v této práci jsou přístupné k dohledání v kapitole 5 *Seznam literatury, pramenů a zdrojů*, případně v podobě příloh v kapitole 8 *Přílohy*.

³⁷⁶ MÍCHALOVÁ Zdeňka, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Litomyšl – sgrafito na II. nádvoří – archivní rešerše*, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2023.

³⁷⁷ KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

Druhá část práce se zaměřuje na život a působení restaurátora docenta Jiřího Josefíka na Slovensku v letech 1975–1988. Popisuje politickou a společenskou situaci, ve které se Josefík dostal na pole restaurování, a poukazuje na to, jak toto dění ovlivňovalo jeho život v průběhu času. Prostřednictvím šesti kapitol popisuje jednotlivé etapy jeho života. Počínaje jeho narozením, přes studium a působení na AVU, až k jeho odchodu z této instituce a začátkům pracovní činnosti pro Dílo SAGA a posléze také v ŠRA Levoča. Jednotlivé kapitoly se snaží nejen o dokumentaci jeho profesionální dráhy, ale také o zachycení osoby restaurátora v širším historickém kontextu.

Podkapitoly zaměřené na kontext doby se soustředí především na politický vývoj v Československu a jeho vliv na přístup k památkám, památkové péči a na formování restaurátorského oboru jako celku. Tyto části poskytují hlubší pochopení proměn v přístupech k ochraně kulturního dědictví a objasňují důvody, proč se restaurátorský obor ubíral konkrétním směrem. V závěru práce je shrnuta Josefíkova publikační činnost v průběhu let 1968–1999. Součástí dokumentu je také příloha s výpisem všech dohledaných děl restaurovaných v tomto období Jiřím Josefíkem (viz kapitola 8 *Přílohy*).

Jiří Josefík představuje pro svou dobu vzor aktivního a erudovaného restaurátora, jenž je přímo činný ve vývoji restaurátorského oboru v Československu. Prostřednictvím své publikační činnosti a zahraničního působení skrze Dílo a na mezinárodních konferencích, které navštěvoval, se významně podílel na pozvednutí, místy po technické stránce upadajícího restaurátorského oboru. Funkce ve skupině R64 mu dala možnost přispět k formování veřejného mínění o práci restaurátora. Skrze výstavy restaurátorského umění byli tak restaurátoři schopní seznámit laiky s tajemstvími restaurátorských dílen a komplikovanými procesy, které v nich při jejich činnosti probíhají. Tato činnost v nemalé míře ovlivnila zájem veřejnosti o umění jako takové a podnítila k bližšímu porozumění jeho důležitosti a potřeby jeho zachování.

Zdroje pro provedení této práce byly čerpány zejména z Archivu katedry humanitních věd FR UPCE v Litomyšli, ale také z archivu AVU v Praze a z památkového úřadu v Bratislavě a v Rožňavě. Jelikož bylo záměrem této práce nasbírání co nejvěrnějších dokumentů o působení J. Josefíka na Slovensku, byla vynaložena také snaha o komunikaci s památníky (původními pracovníky ŠRA), která ale dopadla neúspěchem. Obdobné výsledky přinesl také pokus o bádání v archivu Státních restaurátorských atelierů Levoča, jelikož utříděné záznamy poskytovali dle pracovníků ŠRA pouze kusé informace.

Obrazová příloha k práci se nachází v kapitole 6 *Fotografická a obrazová dokumentace*.

5 Seznam literatury, pramenů a zdrojů

5.1 Seznam literatury a pramenů

5.1.1 Seznam literatury

- BAUEROVÁ, Zuzana. *Proti času: Konzervovanie – reštaurovanie v Československu 1918-1971*. Praha: Vysoká škola umělecko průmyslová, 2015. ISBN 978-80-87989-05-0.
- BINDER, Ivo a kolektiv. *Pod kůží Marsya*. Restaurátor a malíř František Sysel (1917–2013). Kroměříž: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži a Muzeum umění Olomouc, 2017. ISBN 978-80-87231-42-5.
- BLÁHA, Jiří, Petr FIDLER, Tomáš KNOZ a Zdeňka VYDROVÁ, KROUPA, Jiří, ed. *Litomyšl – Zámecké návrší*. FOIBOS BOOKS, 2017. ISBN 978-80-88258-01-8.
- BURAN, Dušan a et.kol. *Gotika*. Bratislava: SNG a Slovart spol., 2003. ISBN 80-8059-080-X.
- DVOŘÁKOVÁ, Vlasta, Josef KRÁSA a Karel STEJSKAL. *Stredoveká nástenná maľba na Slovensku*. Bratislava: Odeon Praha, Tatran – Bratislava, 1978. ISBN 61-915-78.
- HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4621-9.
- HUGHES, Bettany. *Helen of Troy. Goddess, Princess, Whore*. New York: Alfred A. Knopf, 2005. ISBN 1-4000-4178-3.
- JANOVSÁ, Ing. arch. Magdaléna. Pět roků oblastního restaurátorského ateliéru v Levoči. In: *Oblastný reštaurátorský ateliér 1983/1988 Levoča*. 1987, 4-5.
- KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945–2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011. ISBN 978-80-87104-88-0.
- KUŠNIEROVÁ, Edita, Jiří JOSEFÍK, Milan TOGNER, Vlasta DVOŘÁKOVÁ a Katarína BIATHOVÁ. *Najnovšie poznatky výskumu výtvarných pamiatokv objektoch vývoja architektúry v okrese Rožňava*. Rožňava: Okresná správa pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Rožňave.1978
- KONEČNÝ, Michal, Zdeňka KALOVÁ, Eliška RACKOVÁ a Jiří BLÁHA. *Zámek Litomyšl*. Litomyšl: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově. ISBN 978-80-905555-8-7.
- NEJEDLÝ, Vratislav. České restaurování ve druhé polovině 20. století a na počátku 21. století, Zprávy památkové péče =: Journal of Historical Heritage Preservation : časopis státní památkové péče. Praha: Státní nakladatelství, 2008, 365–375. (5. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8f32f0d0-2d76-11e6-a344-5ef3fc9ae867>).
- NOVOTNÝ, Jiří. *Proměny sgrafitové výzdoby zámku v Litomyšli (Několik poznámek k prohlídce výzdoby)* In: *Sgrafito 16. - 20. století Výzkum a restaurování*. Litomyšl: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-228-0.

- PETR, František. O výchově konzervátorských a restaurátorských kádrů, *Zprávy památkové péče =: Journal of Historical Heritage Preservation : časopis státní památkové péče*. Praha: Státní nakladatelství, 1954(8), 235–239. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8c0b3010-6cfc-11e5-ba32-5ef3fc9ae867>.
- POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 2*. Praha: Academia, 1978. ISBN 403-22-858.
- ŘÍHOVÁ, Vladislava (ed.). *Sgrafito 16. – 20. století: výzkum a restaurování: [příspěvky ze semináře Sgrafito 16. – 20. století a workshopu Sgrafito Litomyšlského zámku, konaných 16. a 17. dubna 2009 v Kongresovém sále zámku Litomyšl ...* Pardubice: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-228-0.
- ŘÍHOVÁ Vladislava, MEDOVÁ Dominika, FUJDIÁKOVÁ Ivana, *Pozůstalost restaurátora Jiřího Josefika – zpráva o pořádání osobního fondu*. In: *Restaurování – retrospekce, Sborník textů na téma historie konzervování a restaurování v českých zemích*, ARTE-FAKT Sdružení pro ochranu památek 2020. ISBN 978-80-905924-4-5
- SEDLÁK, Jan. Památková péče v Jihomoravském kraji v letech 1960–1989. In: *Památková péče na Moravě - 150 let od vzniku první státní instituce na ochranu památek na Moravě, Sborník příspěvků*. Brno: Státní památkový ústav v Brně, 2002, 117-133, ISBN 80-85032-82-1.
- SEIFERTO VÁ RACKOVÁ, Eliška. *Zámek Litomyšl: malá kniha o velkém stavení*. [Litomyšl]: město Litomyšl, 2021. ISBN 978-80-907947-4-0.
- ŠIMŮNKOVÁ, Eva a BAYEROVÁ, Tatjana. *Pigmenty*. Praha: STOP – Společnost pro technologie ochrany památek, 1999. ISBN 80-902668-1-9.
- ŠTORM, Břetislav. Péče o památky architektury a cesty její myšlenkové koncepce. *Zprávy památkové péče =: Journal of Historical Heritage Preservation : časopis státní památkové péče*. Praha: Státní nakladatelství, 1959(3-4), 57-68. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:06902b10-6cda-11e5-bd61-005056825209>.
- TOGNER, Milan. *Stredoveká nástenná mal'ba v Gemeri*. Bratislava: Tatran, 1989. ISBN 80-222-0027-1.
- TOGNER, Milan. *Stredoveká nástenná mal'ba na Slovensku: súčasný stav poznania*. Bratislava: Tatran, 1988. ISBN (brož.).
- UHLÍKOVÁ, Kristína a Michal SKLENÁŘ. Instrumentalizace památkové péče v českých zemích v druhé polovině 40. a v 50. letech 20. století. *Zprávy památkové péče*. 2022, **82**(1),3–16.
- VINTER, Vlastimil. K padesátému výročí vydání zákona o kulturních památkách, *Zprávy památkové péče =: Journal of Historical Heritage Preservation : časopis státní památkové péče*. Praha: Státní nakladatelství, 2008(5),343–347. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8e2f8a90-2d76-11e6-a344-5ef3fc9ae867>
- WAISSER, Pavel, ed. *Sgrafita zámku v Litomyšli*. Pardubice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, 2011. ISBN 978-80-904097-9-8.

- *Zprávy památkové péče* =: *Journal of Historical Heritage Preservation* : časopis státní památkové péče. Praha: Státní nakladatelství, 1959(3-4), s. 63. ISSN 1210-5538. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:06902b10-6cda-11e5-bd61-005056825209>

5.1.2 Seznam pramenů

- Archiv akademie výtvarných umění v Praze, NAD4 a NAD3
- Archiv katedry humanitních věd FR UPCE Litomyšl, Osobní fond Jiřího Josefíka
- BINAROVÁ, Alena. *Svaz výtvarných umělců v českých zemích v letech 1956–1972: oficiální výtvarná tvorba v proměnách komunistického režimu*. Olomouc, 2016. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci.
- BOŠTÍK, Václav, PALCR, Zdeněk, PODHRÁDZSKÝ, Stanislav, ZOUBEK, Olbram. Zpráva o restaurátorských pracích. *Státní zámek Litomyšl, 2. nádvoří, 1. pás figurálního sgrafita s loveckým výjevem a lunetami včetně podokapní římsy*, 1984, Archiv dokumentace, spisů a restaurátorských zpráv, fasc. č. 31, Národní památkový ústav, územní odborní pracoviště v Pardubicích.
- DOLEJSKÁ, Bc. Pavlína. *Vývoj teorie a praxe státní památkové péče mezi lety 1945-1989: -popsaný na vybraných zámeckých objektech Znojemska-*. Pardubice, 2013. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta.
- EHRENBERGEROVÁ, Iva. *Vzdělávání restaurátorů a vývoj restaurátorské profese v České republice a v Itálii*. Olomouc, 2016. disertační práce (Ph.D.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta
- FINFRLOVÁ, Petra. *Teorie restaurování a činnost skupiny R64 (1964–1970)*. Olomouc, 2000. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.
- FUJDIAKOVÁ, BcA. Ivana. *Kompletní průzkum a restaurování dvou barokních podobizen Marie Antonie z Questenberku a Duchovního v černé paruce ze sbírek zámku Jaroměřice nad Rokytnou: Jiří Josefík – život a restaurování*. Litomyšl, 2020. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování.
- HAVLÍKOVÁ, Ivana. *Významové roviny antického mýtu. Antická mytologická tematika v českém umění třicátých let 20. století.: Meanings of myth. Themes of classical mythology in Czech fine arts of the 1930 s*. Praha, 2014. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze.
- HANČOVÁ, Helena. *Litomyšl: zámek v Litomyšli*. [Hradec Králové]: Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1960.
- HORYNA Mojmír, VILÍMKOVÁ Milada, Stavebně historický průzkum – Zámek Litomyšl, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, 1982
- KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.

- LESNIAKOVÁ, Petra. *Zámek Litomyšl, sgrafitová výzdoba 2. nádvoří*, Chemickotechnologický průzkum, Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2023, s.2 In: KRHÁNKOVÁ, Kateřina, Zuzana WICHTERLOVÁ a Karolína MARČÍKOVÁ. *Dokumentace restaurátorského průzkumu sgrafita Státní zámek Litomyšl - 2. nádvoří*. Litomyšl, 2023.
- MÍCHALOVÁ Zdeňka, ŘÍHOVÁ Vladislava, *Litomyšl – sgrafito na II. nádvoří – archivní rešerše*, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2023
- *Oblastný reštaurátorský ateliér 1983/1988 Levoča. Päť rokov oblastného reštaurátorského ateliéru v Levoči*. Štátne reštaurátorské ateliéry v Bratislave.
- Rest. zpráva - I. etapa restaurování renesančního figurálního sgrafita na severním nádvoří zámku (Hlavatý, Viškovská, Vajchr, Vitvar), NA, ČFVU Dílo – Praha (neutříděný fond)
- ŠTULC, Josef. *Vývoj památkové péče* [online]. Praha, 2010 [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: <http://duoppa.ff.cuni.cz/shared/files/Pamatkova%20pece/doc.%20Stulc%20Vyvoj%20PP%2009%2011%202010.pdf>. Studijní materiál. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
- TOGNER Milan. *Za doc. akad. mal. Jiřím Josefíkem, Zprávy památkové péče*, **67**, č.1, (2007), s.68
- VOJTĚCHOVSKÝ, Jan, VEDRAL, Michal. Průzkum a zajištění figurální sgrafitové výzdoby jihovýchodní fasády 2. nádvoří zámku v Litomyšli, Ateliér restaurování nástěnné malby a sgrafita, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, Litomyšl 2012

5.1.3 Seznam internetových zdrojů

- ARCHIV VÝTVARNÉHO UMĚNÍ. Jiří Josefík. ARCHIV VÝTVARNÉHO UMĚNÍ. *ABART* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/8501>.
- BRÁZDILOVÁ, Magdaléna. Dejiny pamiatkovej starostlivosti. *Pamiatkový úrad Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2024-04-08]. Dostupné z: Pamiatkový úrad - Dejiny pamiatkovej starostlivosti (pamiatky.sk)
- Český fond výtvarných umění. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2023 [cit. 2024-04-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_fond_v%C3%BDtvarn%C3%BDch_um%C4%9Bn%C3%AD
- Jiří Josefík, Idea na ochranu památek. *Artlib.eu* [online]. [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://artlib.eu/search?type=global&q=Ji%C5%99%C3%AD+Josef%C3%ADk>
- Kameňany, ev. a v. kostol. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/kamenany-ev-a-v-kostol/>
- Kocelovce, ev. a v. kostol. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/kocelovce-ev-a-v/>

- NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Památkový katalog*. [online]. [cit. 2024-06-04]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/zamek-15270662>
- NEJEDLÝ, Vratislav. NPÚ. Instituce – Historie národního památkového ústavu. NPÚ. *Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/o-nas/instituce>
- Ochtiná, ev. a v. kostol. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/ochtina-kostol/>
- Plešivec, kostol ref. cirkvi. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/plesivec/>
- Rákoš, Kostol Najsvätejšej Trojice. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/rakos-kostol-najsvatejskej-trojice/>
- Roštár, ev. a v. kostol. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://gotickacesta.sk/rostar-kostol/>
- SKALICKÝ, Jan. Českotřebovské kalendárium na červenec 2020. *Českotřebovský denník* [online]. 2020 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2020/Kalend7_20.htm
- STEHLÍK, Miloš. *Ars restaurandi: restaurátorské práce malířské*. Brno: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, [1986?], s. [1b]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ce7d9b70-80d0-11e6-8aeb-5ef3fc9ae867>
- Sborník restaurátorských prací. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1983, 1983(1), s. [5]. ISSN 0862-2868. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:118e0370-18f3-11e9-a8be-5ef3fc9bb22f>
- Stredoveké nástenné maľby na Gemeri a v Malohonte. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky [online]. [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://www.pamiatky.sk/ochrana-pamiatok/europske-dedicstvo/stredoveke-nastenne-malby-na-gemeri-a-v-malohonte>
- Šivetice, Rotunda sv. Margity Antiochijskej. *Gotická cesta* [online]. 2018 [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <http://gotickacesta.sk/romanska-rotunda-v-siveticiach/>
- The Database Conservators Built. *The Getty Conservation Institute* [online]. [cit. 2024-04-08]. Dostupné z: <https://blogs.getty.edu/iris/the-database-conservators-built/>
- WIKIPEDIA. *Helen of Troy* [online]. [cit. 2024-06-04]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Helen_of_Troy
- Zákonnodárci by měli vědět, kdo je restaurátor. *Artlib.eu* [online]. [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://artlib.eu/search?type=global&q=Ji%C5%99%C3%AD+Josef%C3%ADk>

5.1.4 Seznam použitých databází

- Historický ústav AV ČR. *Bibliografie dějin Českých zemí* [online databáze] Praha: Historický ústav AV ČR, v. v. i. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/#/>
- Getty Conservation Institute; International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC) *AATA Online* [online database] Los Angeles, USA. Dostupné z: <https://aata.getty.edu/primo-explore/search?vid=AATA>

5.1.5 Seznam použitých symbolů a zkratek

AATA – Art and Archaeology Technical Abstracts

AVU – Akademie výtvarných umění

ČFVU – Český fond výtvarných umění

ČSD – Československé státní dráhy

č. – číslo

č. j. – číslo jednací

ČSSR – Československá socialistická republika

ICC – International Committee for Conservation

ICOM - International Council of Museums

IIC – International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works

FRUPCE – Fakulta restaurování Univerzity Pardubice

% (hm.) – hmotnostní procenta

KSSPPOP – Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody

m – metr

MK ČR – Ministerstvo kultury České republiky

MěNV – Městský národní výbor

NDR – Německá demokratická republika

NHL – Natural hydraulic lime

NKP – Národná kultúrna pamiatka

NPÚ GŘ – Národní památkový ústav generální ředitelství

NSR – Německá spolková republika

% (obj.) – objemové procenta

obr. – obrázek

OKPP – odbor kultury a památkové péče

OKSCR – Odbor kultury, sportu a cestovního ruchu

% – procento

s. – strana

SAGA - Slovak art galleries association

SČSVU – Svaz československých výtvarných umělců
SFVU – Slovenský fond výtvarného umění
SM – Stredoslovenské múzeum
SNM – Slovenské národné múzeum
SR – Slovenská republika
s.r.o. – spoločnosť s ručením omezeným
SÚPPOP – Státní ústav památkové péče a ochrany přírody
ŠRA – Štátne reštaurátorské ateliéry
USA – United States of America (Spojené státy americké)
UV – ultra violet
VŠCHT – Vysoká škola chemicko – technologická
a.v. – avgburského význání

5.1.6 Seznam tabulek

Tabulka č.1–4. SAGA podnik SFVU

Tabulka č.5. Muzeum vlastivědného ústavu Olomouc

Tabulka č.6. Hrad Šternberk – Vlastivědný ústav v Olomouci

Tabulka č.7. Východoslovenské muzeum Košice

Tabulka č.8. Zámek Lužany – Hlávková Nadace

Tabulka č.9. Římskokatolický farní úřad u sv. Václava v Trutnově

Tabulka č.10. Dílo ČFVU – Děkaný farní úřad v Proseku

Tabulka č.11. Soukromý majitel – Anton Vlček

Tabulka č.12. Dílo ČFVU – Dolný Chabry

Tabulka č.13. Státní kulturní majetek Betliar

Tabulka č.14. Slovenské národné múzeum Bratislava – Státní hrad Červený Kameň

Tabulka č.15. Hrad Krásna Hôrka

Tabulka č.16. Státní zámek Hluboká nad Vltavou

Tabulka č. 17. Hrad Krásna Hôrka

Tabulka č.18. Státní kulturní majetek Betliar

Tabulka č. 19. Stredoslovenské múzeum v Banské Bystrici – Průzkum

Tabulka č.20. Zámek Lužany – Hlávková Nadace

Tabulka č.21. Muzeum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka

Tabulka č. 22. Slovenské národné múzeum Bratislava

Tabulka č. 23. Muzeum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka

Tabulka č. 24. Západoslovenské múzeum Trnava

Tabulka č. 25 Muzeum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka

- Tabulka č. 26.** Slovenské banské muzeum Banská Štiavnica
- Tabulka č. 27.** Nástěnné malby v postranní kapli Dómu sv. Alžběty v Košicích
- Tabulka č. 28.** Slovenské banské muzeum Banská Štiavnica
- Tabulka č. 29.** Dílo ČFVU – Restaurování obrazů pro galerii Olomouc
- Tabulka č. 30** Muzeum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka
- Tabulka č. 31.** Muzeum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka
- Tabulka č. 32.** Dílo ČFVU – Restaurování oltárních obrazů z kostela sv. *Voršily* v Praze
- Tabulka č. 33.** Považské muzeum Žilina
- Tabulka č. 34.** Spišské muzeum Levoča
- Tabulka č. 35.** Muzeum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka
- Tabulka č. 36.** Považské muzeum Žilina
- Tabulka č. 37.** Považské muzeum Žilina
- Tabulka č. 38.** Muzeum Betliar, státní zámek
- Tabulka č.39.** Muzeum Betliar, státní zámek

5.1.7 Seznam obrazových a grafických příloh

Obr. 1. Pohled na severozápadní fasádu druhého nádvoří, graficky vyznačen výjev „Únos Heleny Trojské“ 1910. Fotografie zobrazuje výjev po prvním známém restaurátorském zásahu, provedeném Hansem Viertelbergerem v roce 1909. Neg. č. I0177. Zdroj: Průzkum sgrafitové výzdoby 2. Nádvoří, Státního zámku Litomyšl 2023.

Obr. 2. Pohled na výjev „Únos Heleny Trojské“ 1972, na kterém je možné pozorovat poškození v spodní části výjevu, způsobeno zatékáním dešťové vody, z důvodu nevhodného sklonu okenních říms. Umístění: Fotoarchiv NPÚ ÚOP v Pardubicích. Neg. č. 30445 - LIT 4176-1. Zdroj: Průzkum sgrafitové výzdoby 2. Nádvoří, Státního zámku Litomyšl 2023.

Obr. 3. Pohled na severozápadní fasádu druhého nádvoří, graficky vyznačen výjev „Únos Heleny Trojské“ 1987. Fotografie zobrazuje výjev po restaurátorském zásahu, který proběhl pod vedením Olbrama Zoubka v letech 1980–1984. Umístění: Fotoarchiv NPÚ ÚOP v Pardubicích. Neg. Č. neg.č.114131, LIT-41761. Průzkum sgrafitové výzdoby 2. Nádvoří, Státního zámku Litomyšl 2023.

Obr. 4. Grafická předloha pro výjev „Únos Heleny Trojské.“ Zdroj: Průzkum sgrafitové výzdoby 2. Nádvoří, Státního zámku Litomyšl 2023.

Obr. 5. Celkový pohled na severozápadní fasádu II. nádvoří zámku Litomyšl – Stav před restaurováním. Autoři fotografie: Ing. Jiří Vidman a Ing. Pavel Hlavenka.

Obr. 6. Celkový pohled na restaurované dílo s grafickým vyznačením restaurovaného úseku – Stav před restaurováním. Autoři fotografie: Ing. Jiří Vidman a Ing. Pavel Hlavenka.

Obr. 7. Detail postavy v zadní části loď – Stav před restaurováním.

- Obr. 8.** Detail postavy stahující plachty – Stav před restaurováním.
- Obr. 9.** Detail boční části lodě, na které je možné pozorovat pravděpodobně fragment rozkreslovací sítě protlačené do omítkové vrstvy.
- Obr. 10.** Detail zad vojáka dřepícího v člunu, na kterém je možno pozorovat pravděpodobně fragment rozkreslovací sítě protlačené do omítkové vrstvy.
- Obr. 11.** Detail ramene postavy v levé části člunu, na kterém je možné pozorovat jemnou šrafuru tvořící měkké stínování – Stav před restaurováním.
- Obr. 12.** Detail pytle, na kterém je možno pozorovat zalití jemné šrafury bílou vápennou vrstvou – Stav před restaurováním.
- Obr. 13.** Ukázka degradujícího druhotného tmelu na postavě stahující plachty v zadní části lodě – Stav před restaurováním.
- Obr. 14.** Ukázka druhotného tmelu na boku lodě – Stav před restaurováním.
- Obr. 15.** Ukázka částečné ztráty omítkových vrstev ve spodní části výjevu – Stav před restaurováním.
- Obr. 16.** Ukázka dřevěného klinu v omítkových vrstvách, ve spodní části výjevu – Stav před restaurováním.
- Obr. 17.** Ukázka částečné ztráty omítkových vrstev ve spodní části výjevu – Stav před restaurováním.
- Obr. 18.** Ukázka oddělování se omítkových vrstev na hranách prorytí – Stav před restaurováním.
- Obr. 19.** Ukázka znečištění povrchu korodováním měděného oplechování parapetů – Stav před restaurováním.
- Obr. 20.** Ukázka biologického znečištění povrchu ptačím trusem – Stav před restaurováním.
21. Ukázka biologického znečištění omítkových vrstev vosím hnízdem, v levém horném rohu výjevu – Stav před restaurováním.
- Obr. 22.** Ukázka zčernalé síranové krusty v hlubokém prorytí linie – Stav před restaurováním.
- Obr. 23.** Zkouška čištění síranových krust uhličitanem amonným v koncentraci 20% (hm.), aplikovaném v buničínovém zábalu.
- Obr. 24.** Výsledek zkoušky čištění síranových krust uhličitanem amonným v koncentraci 20% (hm.), aplikovaném v buničínovém zábalu.
- Obr. 25.** Zkouška čištění černých depozitů uhličitanem amonným v koncentraci 20% (hm.), aplikovaném v buničínovém zábalu.
- Obr. 26.** Výsledek čištění černých depozitů peroxidem vodíku v koncentraci 15% (hm.), aplikovaném v buničínovém zábalu.
- Obr. 27.** Zkoušky tmelů s různými poměry plniv a pojiv a s odlišnou povrchovou úpravou.
Zkoušky tmelů s různými poměry plniv a pojiv a s odlišnou povrchovou úpravou.
- Obr. 29.** Injektáž omítkových vrstev, za použití tlakovací konstrukce. Konstrukce zabezpečila omítkové vrstvy, kterým hrozilo odpadnutí, nebo vyboulení v procesu injektáže.
- Obr. 30.** Injektáž omítkových vrstev, za použití tlakovací konstrukce. Konstrukce zabezpečila omítkové vrstvy, kterým hrozilo odpadnutí, nebo vyboulení v procesu injektáže.

- Obr. 31.** Horní polovina restaurovaného úseku – Stav po čištění.
- Obr. 32.** Dolní polovina restaurovaného úseku – Stav po očištění.
- Obr. 33.** Ukázka tmelů – Plášť postavy vykládající břímě z lodě.
- Obr. 34.** Ukázka tmelů – Spodní část výjevu (moře).
- Obr. 35.** Sekvence – detail odstraňování biologického znečištění v horní části výjevu – Stav během čištění.
- Obr. 36.** Sekvence – detail odstraňování biologického znečištění v horní části výjevu – Stav po čištění.)
- Obr. 37.** Sekvence – Odstranění nevhodného druhotného tmelu, horní části výjevu.
- Obr. 38.** Sekvence – Nahrazení nevhodného tmelu novým tmelem, horní část výjevu.
- Obr. 39.** Sekvence – dolní část výjevu. Fotografie zobrazuje znečištění v podobě nažloutlých fleků, vzniklých louhováním během injektaže – Stav před čištěním.
- Obr. 40.** Sekvence – dolní část výjevu – Stav po čištění.
- Obr. 41.** Detail postavy vykládající břímě z lodi – Stav po restaurování.
- Obr. 42.** Detail postavy v člunu, přirážející plavidlo ke břehu pomocí pádla – Stav po restaurování.
- Obr. 43.** Detail postavy muže stahujícího plachty v zadní části lodi – Stav po restaurování.
- Obr. 44.** Detail postavy muže s kopíí, bojujícího z člunu s vojákem na souši – Stav po restaurování.
- Obr. 45.** Pohled na výjev „Únos Heleny Trojské“ – Stav po restaurování.
Autoři fotografie: Ing. Jiří Vidman a Ing. Pavel Hlavenka.
- Obr. 46.** Pohled na severozápadní fasádu II. nádvoří, zámku Litomyšl – Stav po restaurování. Autoři fotografie: Ing. Jiří Vidman a Ing. Pavel Hlavenka.
- Obr. 47.** Jiří Josefík, zachycen při restaurování sochy. Zdroj: Archiv akademie výtvarných umění v Praze, NAD 3 - Sběrka výstřížků: Josefík Jiří, fotografie z neznámého periodika.
- Obr. 48.** Jiří Josefík - 76 let. Zdroj: Archiv akademie výtvarných umění v Praze, NAD 3 - Sběrka výstřížků: Josefík Jiří, Fotografie z Denníku Blesk 15, 1996.
- Obr. 49.** Rotunda v Šiveticích. Zdroj: [online]. Gotická cesta, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na: <https://gotickacesta.sk/romanska-rotunda-v-siveticiach/>.
- Obr. 50.** Sonda odhalující románskou fresku, situovaná na vítězném oblouku rotundy v Šiveticích [online]. Gotická cesta, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na: <https://gotickacesta.sk/romanska-rotunda-v-siveticiach/>.
- Obr. 51.** Fresková výmalba, výjev z christologického cyklu, Ochtiná, ev. a. v. Kostel. Zdroj: [online]. Gotická cesta, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na: <https://gotickacesta.sk/ochtina-kostol/>.
- Obr. 52.** Pás iluzivní výmalby s diamantovým/kazetovým ornamentem, Kočovce, ev. a. v. Kostel. Zdroj: [online]. Gotická cesta, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na: <https://gotickacesta.sk/kocelovce-ev-a-v/>.
- Obr. 53.** Pohled do apsidy, Rákoš, kostel Nejsvětější Trojice. Obr. 54. Zobrazení sedící postavy žehnajícího Boha se třemi tvářemi, Rákoš, kostel Nejsvětější Trojice. Zdroj: [online]. Gotická cesta, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na: <https://gotickacesta.sk/rakos-kostol-najsvatejsej-trojice/>.

Obr. 55. Zobrazení svaté Anny Samotřetí, Kameňany, ev. a. v. Kostel.

Obr. 56. Fresková výmalba, výjevy z christologického cyklu, Plešivec, kostel ref. Cirkvi.

Obr. 57. Grafický zákres původní techniky na výjevu „Únos Heleny Trojské“ – Zákres zobrazuje oblasti s renesančním sgrafitem a dále lokality kde se nachází, druhotní historické tmely. Zaznamenává také fragmenty krátkých rovných linií vtlačených do povrchu omítkových vrstev, které byly pravděpodobně součástí čtvercové sítě užitá na přenesení motivu při zhotovování výzdoby.

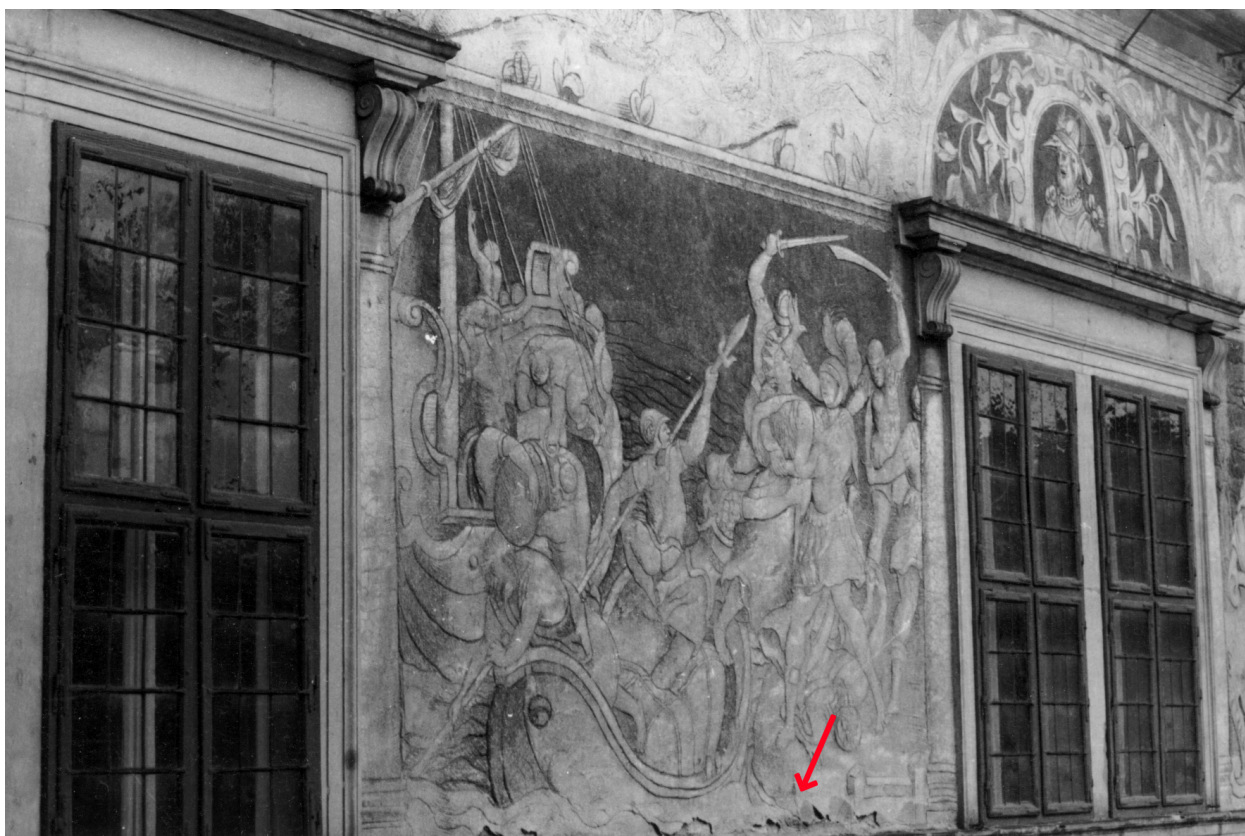
Obr. 58. Grafický zákres poškození na výjevu „Únos Heleny Trojské“ – Zákres zobrazuje poškození nacházející se na restaurovaném díle, včetně ztráty omítkových vrstev, dutin a trhlin. Dále také znečištění povrchu výjevu v podobě cákanců, biologického napadení (ptačí trus, vosí hnízdo), zčernalého povrchu a korozních produktů mědi.

Obr. 59. Grafický zákres restaurátorského zásahu na výjevu „Únos Heleny Trojské“ – Zákres zobrazuje umístění provedených zkoušek, místa a rozsah injektáže, oblasti s tmely omítkových vrstev a plochy, kde byla provedena povrchová konsolidace.

5.1.8 Seznam příloh

1. Fotografická a obrazová dokumentace
2. Grafická dokumentace
3. Seznam díl restaurovaných doc. Jiřím Josefíkem

6 Fotografická a obrazová dokumentace

Obr. 01: Pohled na severozápadní fasádu druhého nádvoří, graficky vyznačen výjev „Únos Heleny Trojské“ 1910. Fotografie zobrazuje výjev po prvním známém restaurátorském zásahu, provedeném Hansem Viertelbergerem v roce 1909. Neg. č. I0177 Zdroj: Průzkum sgrafitové výzdoby 2. Nádvoří, Státního zámku Litomyšl 2023.

Obr. 02: Pohled na výjev „Únos Heleny Trojské“ 1972, na kterém je možné pozorovat poškození v spodní části výjevu, způsobeno zatékáním dešťové vody, z důvodu nevhodného sklonu okenních říms.

Umístění: Fotoarchiv NPÚ ÚOP v Pardubicích. Neg. č. 30445 - LIT 4176-1. Zdroj: Průzkum sgrafitové výzdoby 2. Nádvoří, Státního zámku Litomyšl 2023.

Obr. 03: Pohled na severozápadní fasádu druhého nádvoří, graficky vyznačen výjev „Únos Heleny Trojské“ 1987. Fotografie zobrazuje výjev po restaurátorském zásahu, který proběhl pod vedením Olbrama Zoubka v letech 1980–1984. Umístění: Fotoarchiv NPÚ ÚOP v Pardubicích. Neg. Č. neg. č.114131, LIT-41761. Průzkum sgrafitové výzdoby 2. Nádvoří, Státního zámku Litomyšl 2023.

Obr. 04: Grafická předloha pro výjev „Únos Heleny Trojské.“ Zdroj: Průzkum sgrafitové výzdoby 2. Nádvoří, Státního zámku Litomyšl 2023..

Obr. 05: Celkový pohled na severozápadní fasádu II. nádvoří zámku Litomyšl – Stav před restaurováním. Autoři fotografie: Ing. Jiří Vidman a Ing. Pavel Hlavenka.

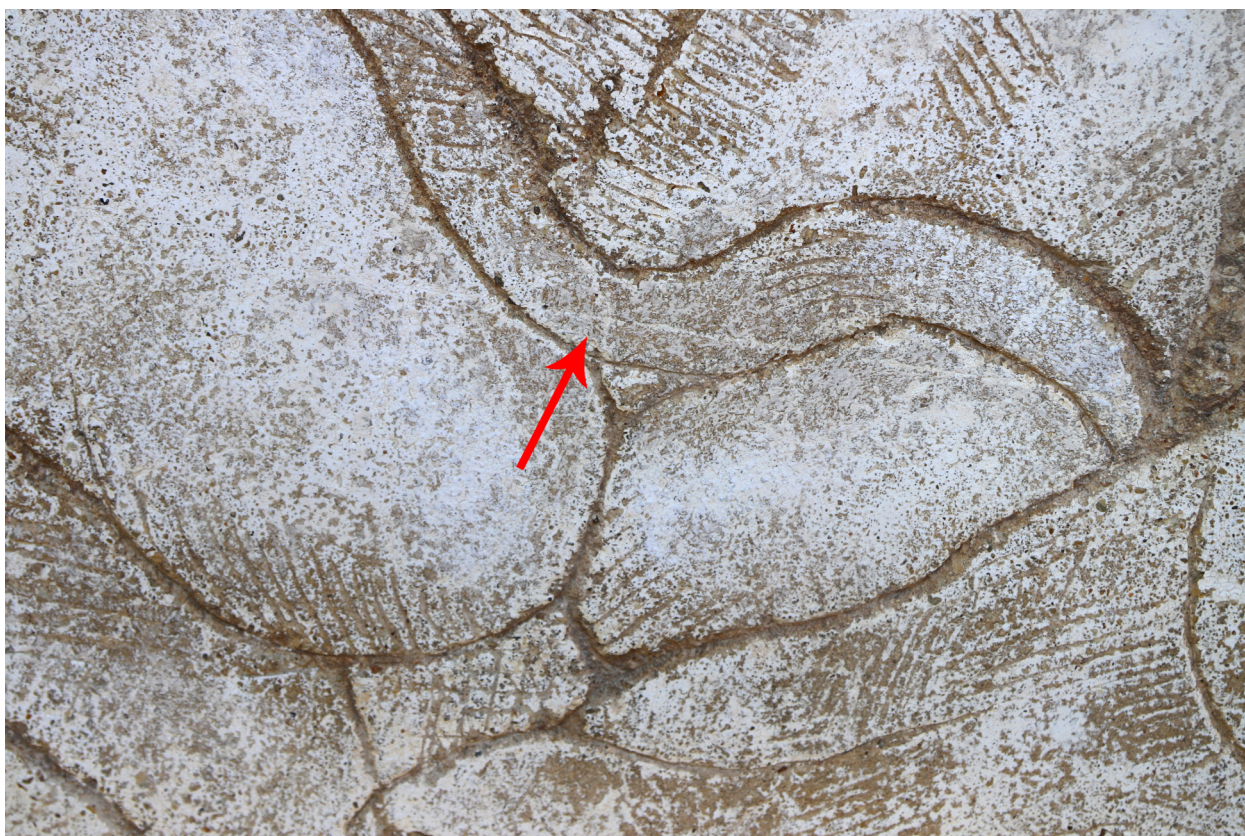
Obr. 06: Celkový pohled na restaurované dílo s grafickým vyznačením restaurovaného úseku – Stav před restaurováním. Autoři fotografie: Ing. Jiří Vidman a Ing. Pavel Hlavenka.

Obr. 07: Detail postavy v zadní části lodě – Stav před restaurováním.

Obr. 08: Detail postavy stahující plachty – Stav před restaurováním.

Obr. 09: Detail boční části lodě, na které je možné pozorovat pravděpodobně fragment rozkreslovací sítě protlačené do omítkové vrstvy.

Obr. 10: Detail zad vojáka dřepícího v člunu, na kterém je možno pozorovat pravděpodobně fragment rozkreslovací sítě protlačené do omítkové vrstvy.

Obr. 11: Detail ramene postavy v levé části člunu, na kterém je možné pozorovat jemnou šrafuru tvořící měkké stínování — Stav před restaurováním

Obr. 12: Detail pytle, na kterém je možno pozorovat zalití jemné šrafury bílou vápennou vrstvou — Stav před restaurováním.

Obr. 13: Ukázka degradujícího druhotného tmelu na postavě stahující plachty v zadní části lodě – Stav před restaurováním

Obr. 14: Ukázka druhotného tmelu na boku lodě – Stav před restaurováním

Obr. 15: Ukázka částečné ztráty omítkových vrstev ve spodní části výjevu – Stav před restaurováním

Obr. 16: Ukázka dřevěného klinu v omítkových vrstvách, ve spodní části výjevu – Stav před restaurováním.

Obr. 17: Ukázka částečné ztráty omítkových vrstev ve spodní části výjevu – Stav před restaurováním.

Obr. 18: Ukázka oddělování se omítkových vrstev na hranách prorytí – Stav před restaurováním.

Obr. 19: Ukázka znečištění povrchu korodováním měděného oplechování parapetů – Stav před restaurováním.

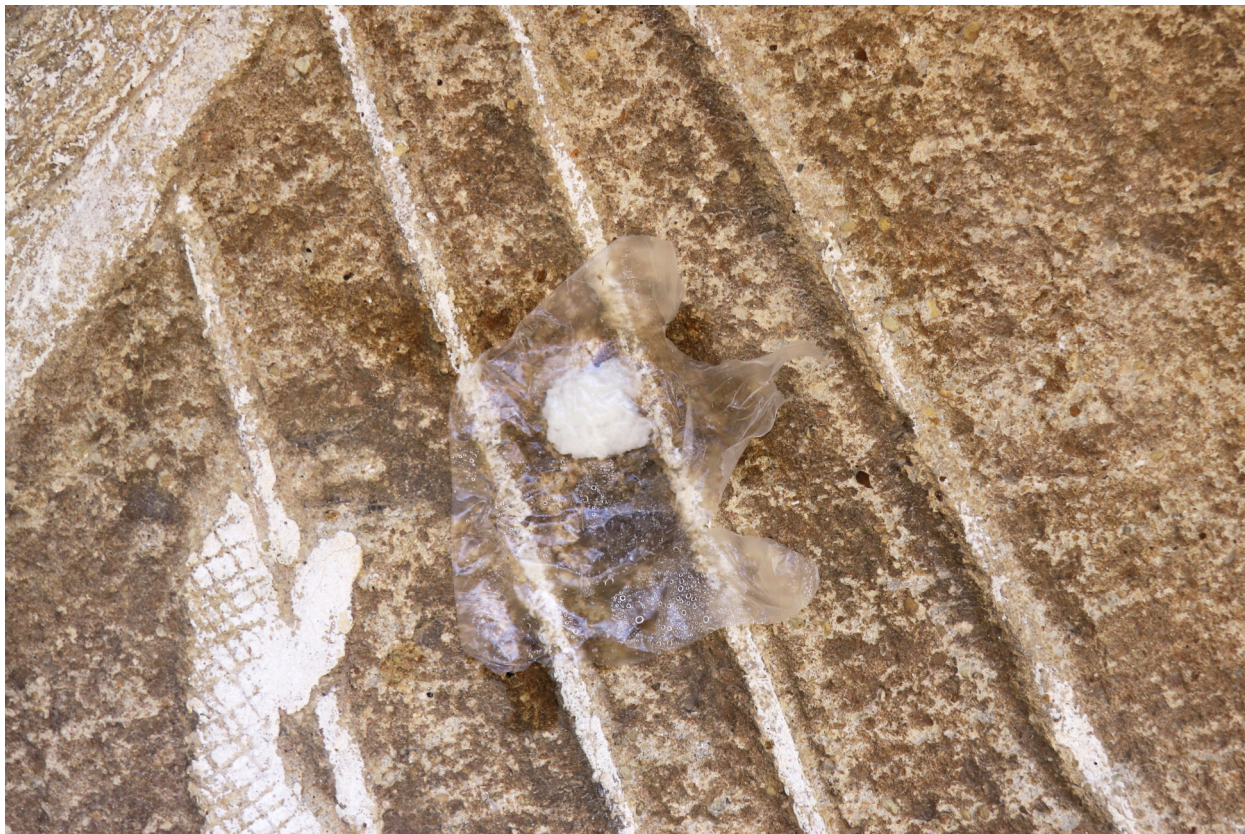
Obr. 20: Ukázka biologického znečištění povrchu ptačím trusem – Stav před restaurováním.

Obr. 21: Ukázka biologického znečištění omítkových vrstev osím hnízdem, v lvevém horném rohu výjevu – Stav před restaurováním.

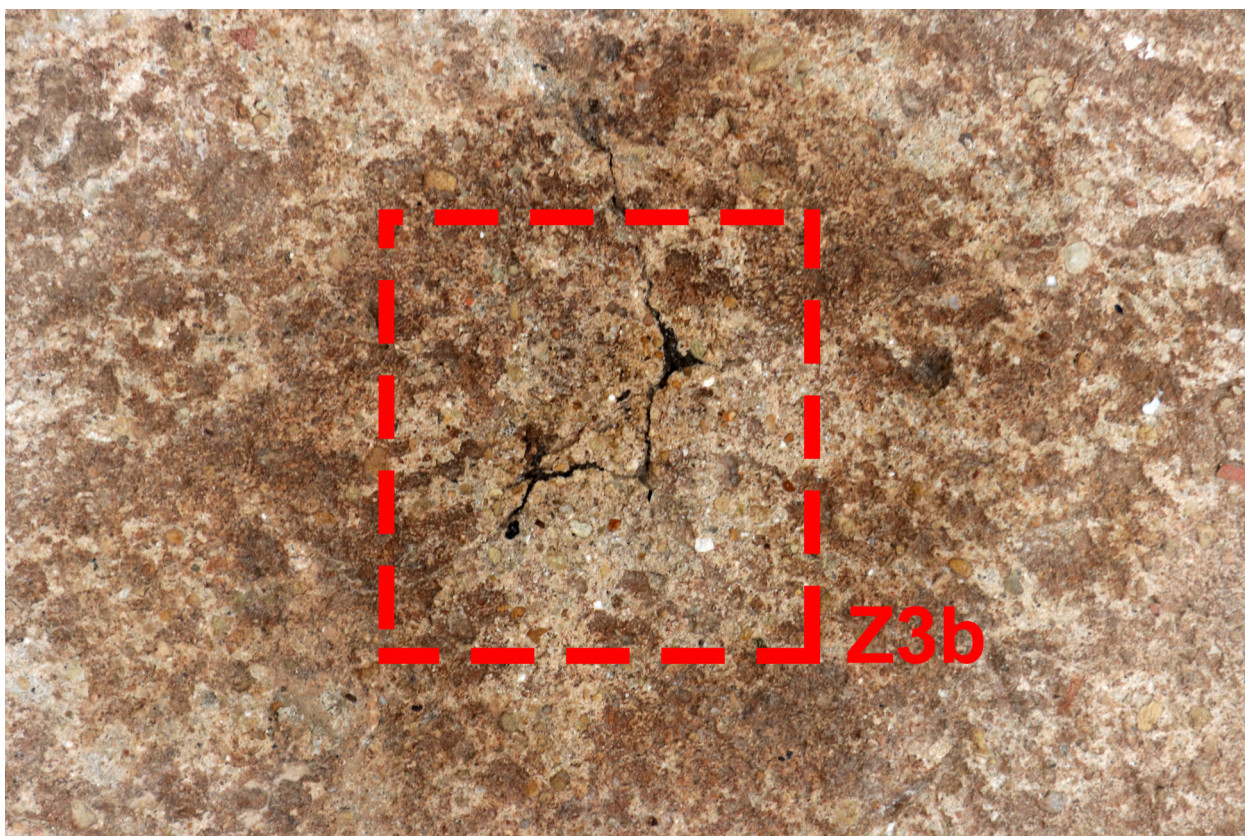
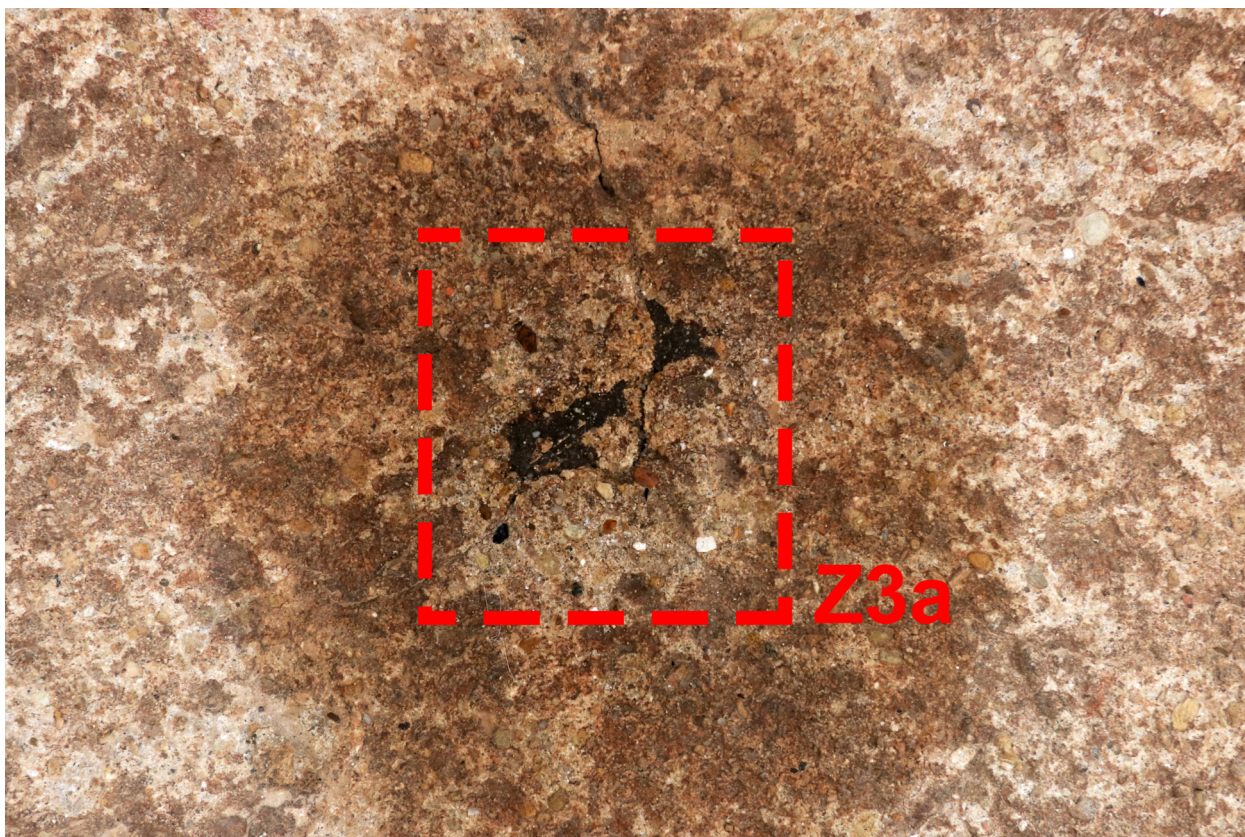
Obr. 22: Ukázka zčernalé síranové krusty v hlubokém prorytí linie – Stav před restaurováním.

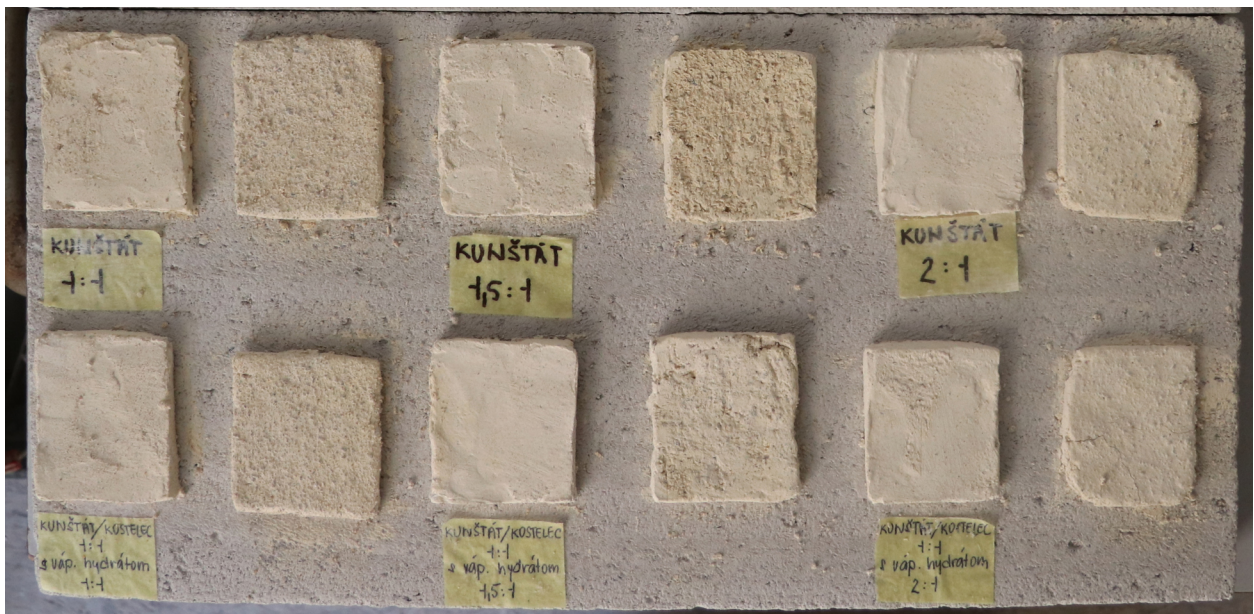
Obr. 23: Zkouška čištění síranových krust uhličitanem amonným v koncentraci 20% (hm.), aplikovaném v buničínovém zábalu.

Obr. 24: Výsledek zkoušky čištění síranových krust uhličitanem amonným v koncentraci 20% (hm.), aplikovaném v buničínovém zábalu.

Obr. 25: Zkouška čištění černých depozitů uhličitánem amonným v koncentraci 20% (hm.), aplikovaném v buničínovém zábalu.

Obr. 26: Výsledek čištění černých depozitů peroxidem vodíku v koncentraci 15% (hm.), aplikovaném v buničínovém zábalu.

Obr. 27: Zkoušky tmelů s různými poměry plniv a pojiv a s odlišnou povrchovou úpravou.

Obr. 28: Zkoušky tmelů s různými poměry plniv a pojiv a s odlišnou povrchovou úpravou.

Obr. 29: Injektáž omítkových vrstev, za použití tlakovací konstrukce. Konstrukce zabezpečila omítkové vrstvy kterým hrozilo odpadnutí, nebo vyboulení v procesu injektáže.

Obr. 30: Injektáž omítkových vrstev, za použití tlakovací konstrukce. Konstrukce zabezpečila omítkové vrstvy kterým hrozilo odpadnutí, nebo vyboulení v procesu injektáže..

Obr. 31: Horní polovina restaurovaného úseku – Stav po čištění.

Obr. 32: Dolní polovina restaurovaného úseku – Stav po očištění

Obr. 33: Ukázka tmelů – Plášť postavy vykládající břímě z lodě.

Obr. 34: Ukázka tmelů – Spodní část výjevu (moře).

Obr. 35: Sekvence – detail odstraňování biologického znečištění v horní části výjevu – Stav během čištění.

Obr. 36: Sekvence – detail odstraňování biologického znečištění v horní části výjevu – Stav po čištění.

Obr. 37: Sekvence – Odstranění nevhodného druhotného tmelu, horní částí výjevu.

Obr. 38: Sekvence – Nahrazení nevhodného tmelu novým tmelem, horní část výjevu.

Obr. 39: Sekvence – dolní část výjevu. Fotografie zobrazuje znečištění v podobě nažloutlých fleků, vzniklých louhováním během injeckáže – Stav před čištěním.

Obr. 40: Sekvence – dolní část výjevu – Stav po čištění.

Obr. 41: Detail postavy vykládající břímě z lodi – Stav po restaurování.

Obr. 42: Detail postavy v člunu, přirážející plavidlo ke břehu pomocí pádla – Stav po restaurování.

Obr. 43: Detail postavy muže stahujícího plachty v zadní části lodi – Stav po restaurování.

Obr. 44: Detail postavy muže s kopíí, bojujícího z člunu s vojákem na souši – Stav po restaurování.

Obr. 45: Pohled na výjev „Únos Heleny Trojské“ – Stav po restaurování. Autoři fotografie: Ing. Jiří Vidman a Ing. Pavel Hlavěnka.

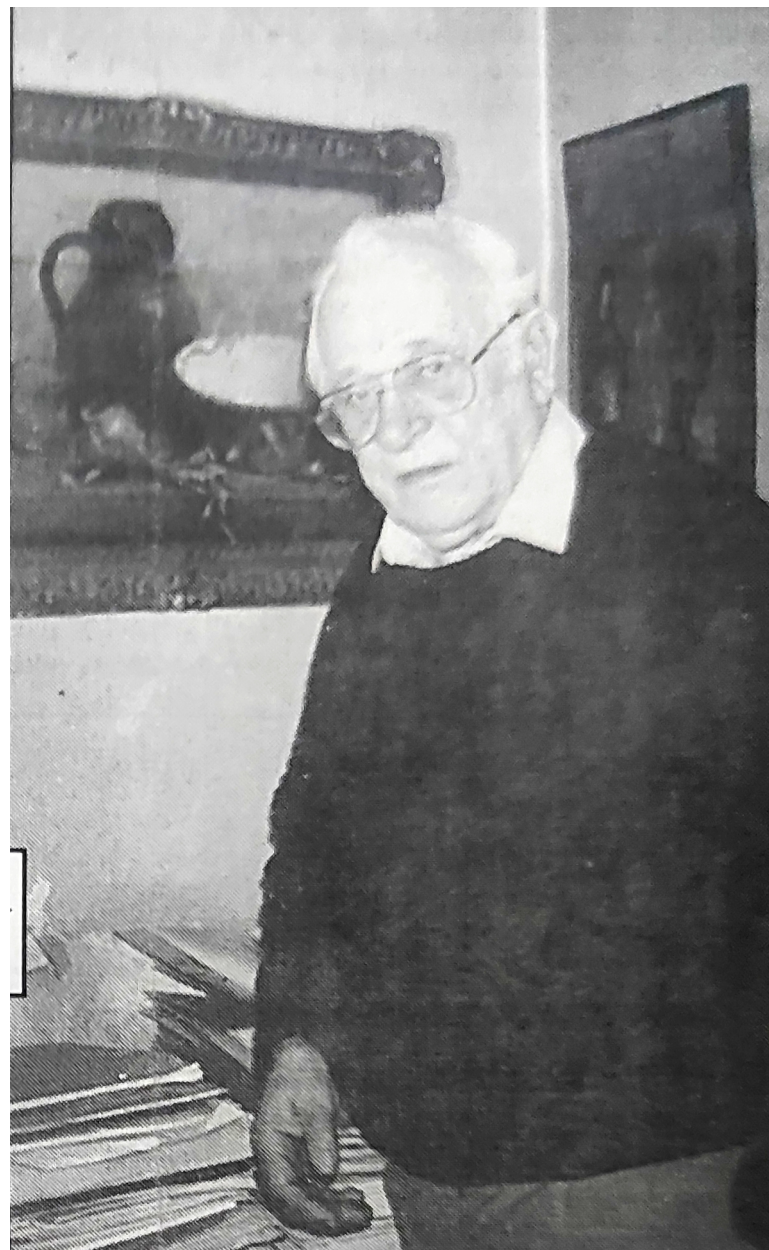

Obr. 46: Pohled na severozápadní fasádu II. nádvoří, zámku Litomyšl – Stav po restaurování. Autoři fotografie: Ing. Jiří Vidman a Ing. Pavel Hlavěnka.

Obr. 47: Jiří Josefík, zachycen při restaurování sochy. Zdroj: Archiv akademie výtvarných umění v Praze, NAD 3 - Sběrka výstřížků: Josefík Jiří, fotografie z neznámého periodika.

Obr. 48: Jiří Josefík - 76 let. Zdroj: Archiv akademie výtvarných umění v Praze, NAD 3 - Sběrka výstřížků: Josefík Jiří, Fotografie z Denníku Blesk 15, 1996.

Obr. 49: Rotunda v Šiveticích. Zdroj: [online]. Gotická cesta, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na: <https://gotickacesta.sk/romanska-rotunda-v-siveticich/>.

Obr. 50: Sonda odhalujúca románskou fresku, situovaná na víťazném oblouku rotundy v Šiveticích [online]. Gotická cesta, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na: <https://gotickacesta.sk/romanska-rotunda-v-siveticich/>.

Obr. 51: Fresková výmalba, výjev z christologického cyklu, Ochtiná, ev. a. v. Kostel. Zdroj: [online]. Gotická cesta, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na: <https://gotickacesta.sk/ochtina-kostol/>.

Obr. 52: Pás iluzivní výmalby s diamantovým/kazetovým ornamentem, Kocelovce, ev. a. v. Kostel. Zdroj: [online]. Gotická cesta, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na: <https://gotickacesta.sk/kocelovce-ev-a-v/>.

Obr. 53: Pohled do apsidy, Rákoš, kostel Nejsvětější Trojice.

Obr. 54: Zobrazení sedící postavy žehnajícího Boha se třemi tvářemi, Rákoš, kostel Nejsvětější Trojice. Zdroj: [online]. Gotická cesta, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na: <https://goticka-cesta.sk/rakos-kostol-najsvatejsj-trojice/>.

Obr. 55: Zobrazení svaté Anny Samotřetí, Kameňany, ev. a. v. Kostel.

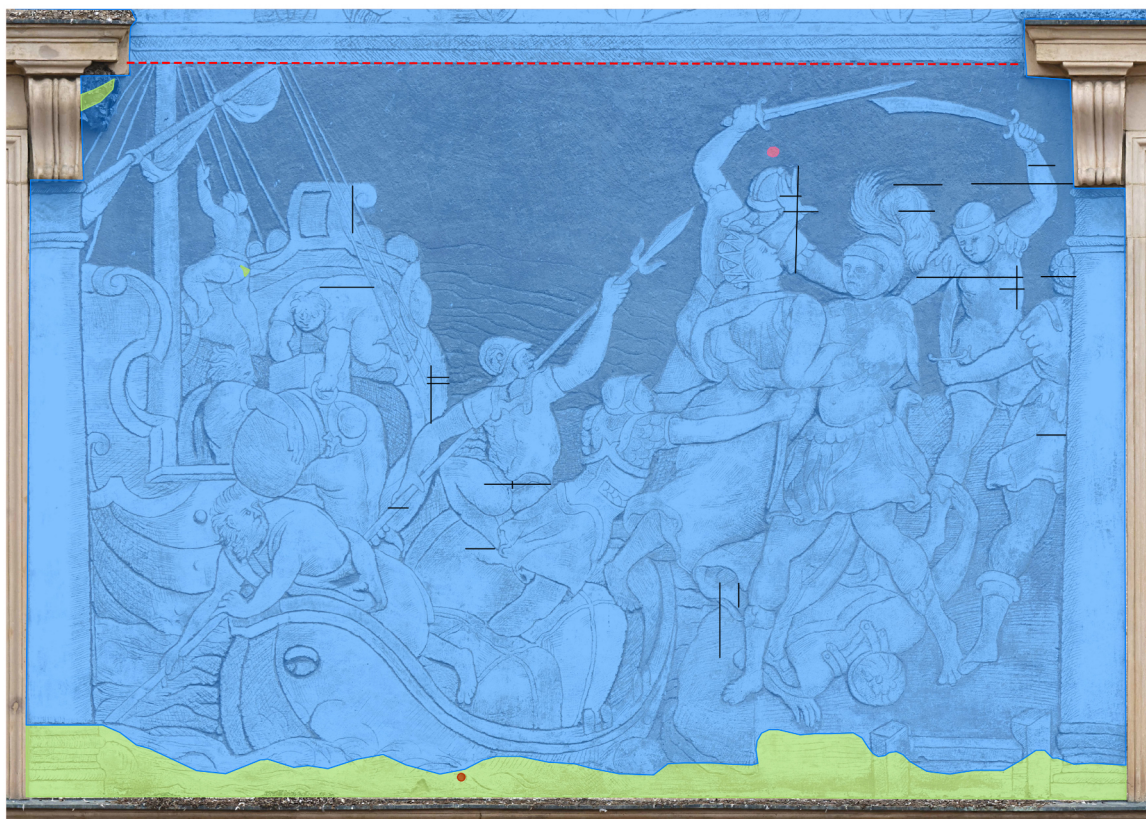

Obr. 56: Fresková výmalba, výjevy z christologického cyklu, Plešivec, kostel ref. Církvi.

7 Grafická dokumentace

B2

LEGENDA

Původní realizace a zásahy - sgrafito a kámen

- Renesanční sgrafito 1580
- Barokní sgrafito 1635
- Kamenné části fasád
- Sluneční hodiny
- Denní dily
- Rozkresovací síť / linky
- Historické tmely
- Sádra
- Tmely z 80. let, tmely Zoubek
- Tmely 2012
- Historická injektáž 2012 (vpichy, zalití groutem)
- Dřevěné prvky
- Kovové prvky (plechové, hromosvod, ...)
- Zkouška postupu v rámci průzkumu 2023
- Kotvy lešení (rok)
- Sondy - zkoušky 2023

Obr. 57: Grafický zákres původní techniky na výjevu „Únos Heleny Trojské“ – Zákres zobrazuje oblasti s renesančním sgrafitem a dále lokality kde se nachází, druhotní historické tmely. Zaznamenává také fragmenty krátkých rovných linií vtlačených do povrchu omítkových vrstev, které byly pravděpodobně součástí čtvercové sítě užitá přenesení motivu při zhotovování výzdoby.

B2

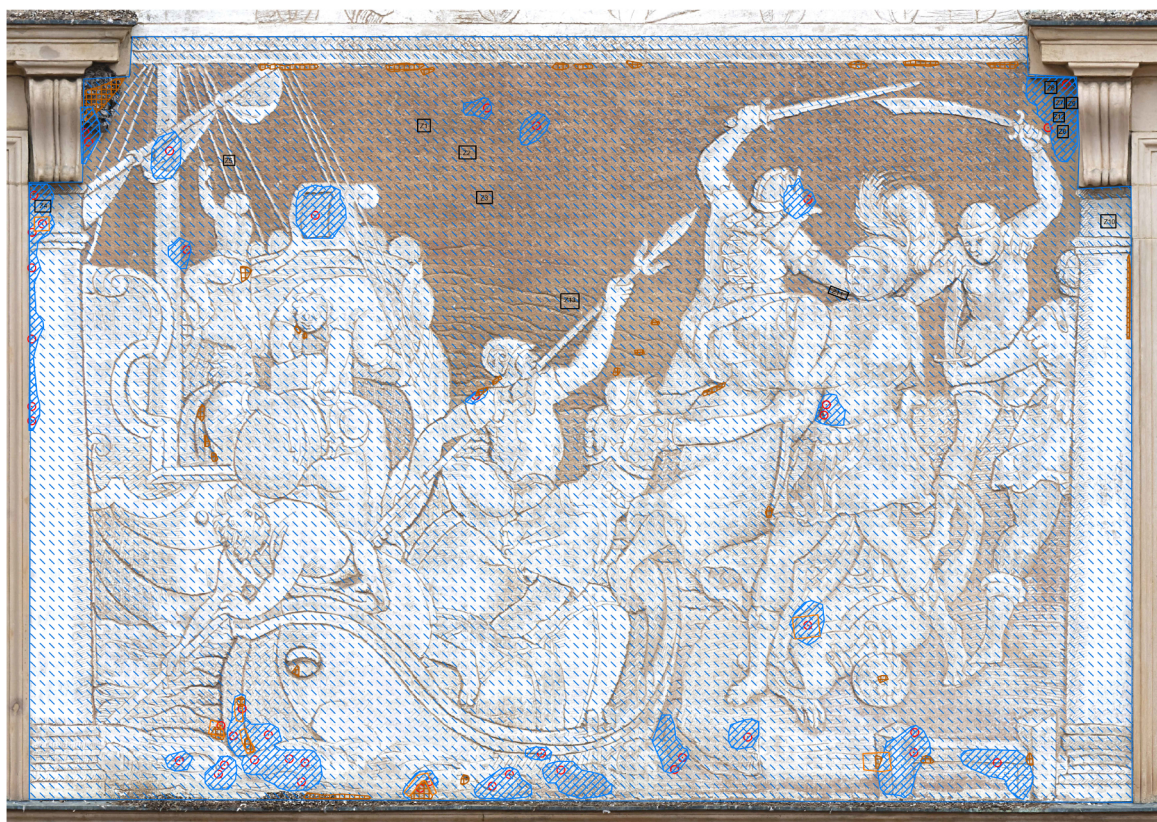

LEGENDA

Poškození - sgrafito

- Degradace zdiva
- Úplná ztráta omítek - odhalené zdivo
- Ztráta intonaca
- Trhliny
- Dutiny
- Vybouleniny
- Zatekliny
- Ztmavlé mapy (vlhké mapy)
- Bio napadení (řasy a lišejníky)
- Bio napadení (ptačí trus, vosí hnízdo)
- Korozní produkty mědi
- Cákance
- Zžemalý povrch

Obr. 58: Grafický zákres poškození na výjevu „Únos Heleny Trojské“ – Zákres zobrazuje poškození nacházející se na restaurovaném díle, včetně ztráty omítkových vrstev, dutin a trhlin. Dále také znečištění povrchu výjevu v podobě cákanců, biologického napadení (ptačí trus, vosí hnízdo), zžemalého povrchu a korozních produktů mědi.

LEGENDA

Restaurátorské zásahy

- Z1 Lokalizace provedených zkoušek
- Přelety (tylosa)
- Revize poškozených výsrávek
- Vpichy injektáže 2024
- Injektáž - rozsah
- Sanace bionapadení
- Povrchová konsolidace
- V1 Odebrané vzorky
- Tmely
- Odsolování

Obr. 59: Grafický zakres restaurátorského zásahu na výjevu „Únos Heleny Trojské“ – Zakres zobrazuje umístění provedených zkoušek, místa a rozsah injektáže, oblasti s tmely omítkových vrstev a plochy, kde byla provedena povrchová konsolidace.

8 Přílohy

P001: Seznam děl restaurovaných doc. Jirím Josefíkem

1969

Tabulka č.1

SAGA podnik SFVU

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Mladé děvče se šátkem</i>	---	---	---	Olej	---
2.	<i>Sběratel motýlů</i>	---	---	---	Olej	---
3.	<i>Selhání</i>	---	---	---	Olej	---
4.	<i>Barokový anděl</i>	---	---	---	---	---

1970

Tabulka č.2

SAGA podnik SFVU

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Sennerin von Marterl</i>	Julius Koeckert	1852	---	---	50 x 59,5 cm
2.	<i>Entsagung</i>	K. Haider	---	---	---	---

1971

Tabulka č.3

SAGA podnik SFVU

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Dům u potoka s pradlenou</i>	---	1856	---	Olej na plátně	32 x 40,5 cm
2.	<i>Eine Schlacht mit den Türken</i>	Neznámí	druhá polovina 18. století	---	Olej na lanovém plátně	102 x 71 cm

1972

Tabulka č.4

SAGA podnik SFVU

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Reiter – Kampfszene</i>	Neznámí	kolem 1790	---	Olej na plátně	102 x 71 cm
2.	<i>Die Verlassene</i>	Moritz von Schwindt	---	---	---	---
3.	<i>Die Kröpfung</i>	Johann Schraudolph	---	---	---	---

1973

Tabulka č.5

Múzeum vlastivědného ústavu Olomouc

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Starohanácká svatba</i>	V. Houdek	19. století	Morava – Olomouc	Olej na plátně	76 x 121,5 cm

Tabulka č. 6

Hrad Šternberk – Vlastivědný ústav v Olomouci

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Zasnoubení sv. Kateřiny</i>	Dosud vedeno jako dílo Ghirlandaja	---	---	Malba na dřevěné desce	90 x 70 cm

Tabulka č. 7

Východoslovenské muzeum Košice

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Epitaf hraběte Mikuláše Zrinyiho</i>	Neznámí	18. století	Východní Slovensko/Maďarsko	Olej na plátně	87,5 x 63,5 cm
2.	<i>Portrét Jozefa II. jako dítě</i>	Neznámí	---	Rakousko	Olej na plátně	93 x 72 cm
3.	<i>Portrét neznámého muže s vousy</i>	Neznámí	konec 18. stol. – počátek 19. stol.	Východní Slovensko/Maďarsko	Olej na plátně	103,5 x 76 cm
4.	<i>Nespravedlivý soud</i>	Neznámí lidový malíř	konec 18. století	Německá oblast Košic	Olej na plátně	60 x 84 cm
5.	<i>Portrét neznámého starce s listem v ruce</i>	Neznámí	18. století	Východní Slovensko/Maďarsko	Olej na plátně	85 x 70,5 cm
6.	<i>Portrét Juraja Drevenyaka</i>	Neznámí	18. století	Východní Slovensko, oblast Košic	Olej na plátně	94 x 73,5 cm
7.	<i>Portrét Márie Drevenyakovej, rozené Pechyovej</i>	Neznámí	18. století	Východní Slovensko, oblast Košic	Olej na plátně	94 x 73,5 cm
8.	<i>Portrét Jána Gergeryho (jako 43 letého)</i>	Neznámí	17. století	Slovensko/Maďarsko	Olej na plátně	87 x 72,5 cm

Tabulka č. 8

Zámek Lužany – Hlávkova Nadace

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Hermes zabíjí pastýře Arga, který hlídá Ió proměněnou v krávu</i>	Philipp Peter Ross, zvaný Rosa di Tivoli	konec 17. století	Řím	Olej na plátně	146 x 183 cm
2.	<i>Skupina zvířat s pasákem</i>	Rosa di Tivoli	---	---	---	182 x 43 cm
3.	<i>Kníže Lobkowicz</i>	V. Hynais	---	---	Olejomalba	155 x 97 cm

1974

Tabulka č.9

Římskokatolický farní úřad u sv. Václava v Trutnově

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Madona z Javorníka</i>	Neznámí řezbář	konec 15. století, rok 1494	---	Polychromovaná dřevorezba z lipového dřeva	108 x 32 cm

Tabulka č. 10

Dílo ČFVU – Děkaný farní úřad v Proseku

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Stětí Jana Křtitele</i>	Neznámí	18. století	---	Olej na plátně	---
2.	<i>Boží Trojice</i>	Neznámí	18. století	---	Olej na plátně	172 x 117 cm – v horní části do tvaru lunety

1975

Tabulka č. 11

Soukromý majitel – Anton Vlček

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Kristus na kříži</i>	Neznámí	18. století	Středná Evropa	Olej na plátně	70 x 54 cm

1976

Tabulka č. 12

Dílo ČFVU – Dolný Chabry

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Stětí sv. Jana</i>	---	---	---	---	---
2.	<i>Obraz Boží Trojice</i>	---	---	---	---	---

1973-1979

Tabulka č. 13

Státní kulturní majetek Betliar

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Sedlácká veselice</i>	David Taniers	Druhá pol. 17. století	Nizozemsko	Olej na plátně	99,5 x 74 cm
2.	<i>Podobizna Matyáše, krále uherského (1608–1620), císaře německého a krále českého (1612–1620)</i>	Neznámí	r.1612	Itálie, Benátky	Olej na plátně	41 x 50,5 cm
3.	<i>Podobizna vesničana s pohárem v ruce</i>	Cipper Giovanni Francesco Toduchini	18. století	Maďarsko/Slovensko	Olej na plátně	74 x 57 cm
4.	<i>Muž s korbelem piva</i>	Cipper Giovanni Francesco Toduchini	18. století	Maďarsko/Slovensko	Olej na plátně	74 x 57 cm
5.	<i>Střetnutí</i>	August Querfurt	18. století	Wolfenüttel	Olej na (zřejmě lipovém) prkénku, vzadu přelepeno plátnem	---

6.	<i>Podobizen Mikuláše Andrásyho, zvaného derviš – generál</i>	Neznámí	Počátek 19.století	Oblast Krásnej Hôrky	Olej na plátně	90,5 x 71,5 cm
7.	<i>Portrét Valburgy Andrásyovej, rozené Czáky</i>	Neznámí kopista	Konec 19. století	Maďarsko/ Východní Slovensko	Olej na plátně	42 x 63 cm
8.	<i>Klanění třech králů</i>	Italský malíř	16. století	Itálie	Mastná tempera na dřevě	55,5 x 69 cm
9.	<i>Czentochovská madona</i>	Neznámí	18. století	---	Olej na lipovém dřevě	Ovál 31 x 22cm
10.	<i>Podobizen muže (krále)</i>	Jacobo Barbari	r. 1500	pravděpodobně Norimberg	Tempera na lipovém prkénku	51,4 x 40 cm

1980

Tabulka č. 14

Slovenské národní muzeum Bratislava – Státní hrad Červený Kameň

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Herzogin von Thuringen (Kněžna obdarovává žebráky)</i>	Paris Bordone	1520–1570	Itálie – okruh Tiziana	Olej na plátně	98 x 70 cm
2.	<i>Dalila</i>	Biliberti	1530–1580	Itálie – zřejmě Florencie	Olej na plátně	78,5 x 101 cm

Tabulka č. 15

Hrad Krásna Hôrka

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Pohled na Krásnu Hôrku</i>	Wichara	19. století	Rožňava a okolí	Olej na plátně	---
2.	<i>Pohled na drnavské hute</i>	Wichara	19. století	Rožňava a okolí	Olej na plátně	---
3.	<i>Pohled na Krásnohorskú Dlhú Lúku</i>	Wichara	19. století	Rožňava a okolí	Olej na plátně	---
4.	<i>Hlava stařce</i>	Wichara	19. století	Rožňava a okolí	Olej na plátně	---

1981

Tabulka č. 16

Státní zámek Hluboká nad Vltavou

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Močící kráva</i>	Nizozemský malíř z okruhu P. Pottera	Kolem r. 1650	---	Olej na plátně	44 x 60 cm

1982

Tabulka č. 17

Hrad Krásna Hôrka

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Podobizen muže v červeném kabátě</i>	Stephan Dorffmeister	r. 1764	Severní Uhry	---	---
2.	<i>Pohled na Dlhú Lúku, v pozadí zámeček</i>	E. Wichara	r. 1846	Východní Slovensko	Olej na plátně	78,5 x 56 cm
3.	<i>Pohled na Drnavu</i>	E. Wichara	r. 1842	Východní Slovensko	Olej na plátně	78,5 x 56 cm
4.	<i>Pohled na Dlhú Lúku</i>	E. Wichara	r. 1846	Východní Slovensko	Olej na plátně	63 x 94,5 cm
5.	<i>Portrét Šarloty Amálie Hessenskej, manželky F. Rákoczyho II.</i>	Johanes Szilassy	r. 1743	Zeutschovia	Olej na plátně	91 x 63,5 cm
6.	<i>Krásnohorská madona – klakátkový obraz</i>	Neznámí	19. století	Východní Slovensko	Olej na plátně	71,5 x 45,5 cm

1983

Tabulka č. 18

Státní kulturní majetek Betliar

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Portrét hraběte Pavla Festilita</i>	Neznámí	Začátek 20.stol.	Slovensko	Olej na plátně	47,5 x 63 cm
2.	<i>Podobizen generála Karola Andrásyho I.</i>	Neznámý	19.stol.	Uhry	Olej na plátně	85 x 71 cm

3.	<i>Podobizen Františka Lotrinského</i>	Neznámý	18.stol.	Tehdy Uhry – dnes Slovensko	Olej na plátně	86 x 69 cm
4.	<i>Madona pokorná</i>	Neznámý	19.stol.	Východní Slovensko	Olej na plátně	2 x 58

Tabulka č. 19

Středoslovenské muzeum v Banské Bystrici – Průzkum

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Portrét M. Zmeškala</i>	---	1832–1854	---	---	59 x 51 cm
2.	<i>Portrét muže v krajině</i>	---	1832–1854	---	---	39,5 x 31,5 cm
3.	<i>Dítě v rakvi</i>	---	1832–1854	---	---	31,7 x 39,5 cm

Tabulka č. 20

Zámek Lužany – Hlávková Nadace

Číslo :	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Staubeithal, údolí v Innsbrucku</i>	Hansch Anton	r. 1840	Rakousko, Vídeň	Olej na papíře přilepeném na plátně	44,5 x 57 cm
2.	<i>Alpská krajina</i>	Reinhold F.	r. 1970	Rakousko	Olej na papíře přilepeném na plátně	32 x 43,5 cm
3.	<i>Krajina s hradem</i>	Veroni Giovanni	Sig.1854	Itálie	Olej na plátně	49 x 66 cm
4.	<i>Königsee a hora Wadsmann</i>	Schweinge r Carl	Pol. 19. století	Německo – Brgtsgaden	Olej na plátně	47 x 63 cm
5.	<i>Lesní úvoz</i>	Vedeno jako Julius Mařák	Sig. 1870 – falsum z roku 1924	Praha	Olej na plátně	62 x 51 cm
6.	<i>Alpská hora s ledovcem a modrým jezerem</i>	Neznámí	2. polovina 19. století	Alpy – Německo, Rakousko	Olej na papíře přilepeném na plátně	26,5 x 37 cm
7.	<i>Venkovský dvůr s drůbeží</i>	Sig. Jutz Garl	Poslední čtvrtina 19. století	Rakousko	Olej na plátně	37 x 50,5 cm
8.	<i>Svážení sena v Alpách</i>	Rumpler Fr.	2. polovina 19. století	Rakousko – Staubaithal	---	---

Tabulka č. 21

Muzeum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Podobizen hraběnky Terézie Andrásyovej, rozené Döry</i>	Neznámí	Konec 18. století	Uhry	Olej na plátně	81 x 65 cm
2.	<i>Mrtví ptáci – zátiší</i>	Neznámí – kopie podle Rossa di Tivoli	18. – počátek 19. století	Uhry	Olej na plátně – na starém obraze (přemalba)	45 x 64 cm
3.	<i>Mrtví ptáci s divokou kachnou</i>	Neznámí kopista podle Rossa di Tivoli	18. – počátek 19. století	Uhry	Olej na plátně na barokovém obraze	45 x 63 cm
4.	<i>Pastýř s kozami a ovce</i>	Neznámí kopista podle Rossa di Tivoli	18. – počátek 19. století	Uhry	Olej na plátně na barokovém obraze	45 x 63 cm
5.	<i>Pasoucí se kozy</i>	Neznámí kopista podle Rossa di Tivoli	18. – počátek 19. století	Uhry	Olej na plátně na barokovém obraze	45 x 63 cm
6.	<i>Podobizen bradatého muže s červeným brkem za kloboukem</i>	Neznámí	18. století	Neznámí	Olej na plátně	45 x 35 cm
7.	<i>Kartující Holanďané</i>	Neznámí	18. století	Holandsko, anebo Německo	Olej na plátně	43 x 73,5 cm
8.	<i>Kouřící Holanďané</i>	Neznámí	18. století	Holandsko, anebo Německo	Olej na plátně	43 x 73,5 cm
9.	<i>Kristus na kříži</i>	Neznámí	18. století	Uhry	---	---

Tabulka č. 22

Slovenské národní muzeum Bratislava

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Portrét neznámého šlechtice</i>	Neznámí	Poslední čtvrtina 17. století	Uhry	Olej na plátně	112,5 x 94 cm

Muzeum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Podobizen muže v černém</i>	Neznámí	18. století	Východní Slovensko	Olej na řídkém plátně	45 x 35 cm
2.	<i>Zápas dvou jezdců</i>	Neznámí	Konec 18. století, případně začátek 19. století	---	Olej na plátně	35 x 45 cm
3.	<i>Odchod dvou jezdců z hradu</i>	Neznámí naivní malíř	Konec 18. století – začátek 19. století	Východní Slovensko	Olej na plátně	35 x 45 cm
4.	<i>Boj jezdců</i>	Neznámí	Konec 18. století	Východní Slovensko – severní Uhry	Olej na plátně	62 x 89 cm
5.	<i>Liška trhající slepici</i>	Neznámí kopista	18.– začátek 19. století	---	Olej na plátně	45 x 63 cm
6.	<i>Kočka s ptáky</i>	Neznámí	18. – začátek 19. století	Východní Slovensko	Olej na plátně na barokovém obraze	45 x 63 cm
7.	<i>Podobizen Amálie Andrassyovej</i>	Sig. Na rubu – Andrej Pracher	Sig. 29.10.1784	Rožňava	Olej na plátně	85,5 x 55 cm
8.	<i>Podobizen kuruckého vojáka</i>	Neznámí – dle podkladu a plátna – severní Itálie	Konec 18. – začátek 19. století	Západní Slovensko – severní Uhry	Olej na plátně	74 x 57 cm
9.	<i>Portrét starce s červenou čepicí</i>	Neznámí – poučen v Itálii	18. století	Severní Uhry, anebo Itálie – dle plátna	Olej na plátně	45 x 35 cm
10.	<i>Portrét chlapce s ptačím hnízdem</i>	Neznámí – poučený v Itálii	18. století	Severní Uhry, anebo severní Itálie	Olej na plátně	45 x 35 cm
11.	<i>Portrét chlapce s kočkou</i>	Neznámí – poučen v Itálii	18. století	Severní Uhry, anebo severní Itálie	Olej na plátně	45 x 35 cm
12.	<i>Portrét chlapce s dvěma ptáčky</i>	Neznámí	18. století	Severní Uhry, anebo severní Itálie	Olej na plátně	45 x 35 cm

13.	<i>Stařec s truhlářským nástrojem v ruce</i>	Neznámí poučen v Itálii	18. století	Severní Uhry, anebo severní Itálie	Olej na plátně	45 x 35 cm
-----	--	-------------------------	-------------	------------------------------------	----------------	------------

Tabulka č. 24

Západoslovenské muzeum Trnava

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Portrét Johana Zerdahelyiho</i>	Neznámí	Těsně před rokem 1706, možná 1704	Západní Slovensko – Nitra	Olej na plátně	93x75 cm
2.	<i>Portrét Michala Zardahelyiho¹</i>	Neznámí	---	---	---	---

Tabulka č. 25

Museum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	: „ <i>Podobizen Dona José</i> “ (během restaurování zjištěno, že je to portrét <i>Filipa IV.</i> – španělského krále)	Neznámí malíř na dvore španělského krále, pravděpodobně Fr. Zurbaran	17.st. /kolem r. 1635-1640/	Španělsko – Madrid	Olej na plátně	35x28 cm – v 19.st. zvětšeno na 47x38 cm

¹ FUJDIÁKOVÁ, BcA. Ivana. *Kompletní průzkum a restaurování dvou barokních podobizen Marie Antonie z Questenberku a Duchovního v černé paruce ze sbírek zámku Jaroměřice nad Rokytnou: Jiří Josefík – život a restaurování*. Litomyšl, 2020. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování. s. 223

1984

Tabulka č. 26

Slovenské banské muzeum Banská Štiavnica

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Sv. Štefan a adorující horníci</i>	Neznámí	Udána na zadní straně „Gestiftet“ /věnováno/ 15.juni 1829, renov. 1854	Banská Štiavnica	Olej na plechu /železo/ ⊕ 1,4 mm	86 x 57,5 cm
2.	<i>Sv. Ján Nepomucký</i>	Schmidt Antal /Antonín/	Pol. 18.st. /1740-1780/	Střední Slovensko – Banská Štiavnica	Olej na plátně	127 x 82 horná část ve tvaru lunety
3.	<i>Portrét manželky měšťana Amona</i>	Neznámí	1760-80	Kremnica – dle cedulky na zadní straně rámu	Olej na plátně	87,5 x 64,5 cm
4.	<i>Portrét komor Grófa Giovanneliho</i>	Neznámí	17.století	Uhersko	Olej na plátně	102 x 86 cm

Tabulka č. 27

Nástěnné malby v postranní kapli Dómu sv. Alžběty v Košicích

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Poslední soud (?)</i>	Je možné, že jde o dva neznámé současné autory /15.stor/	Druhá polovina 15. století /po1454/	Slohově: pozdně gotická místo: Košice – Dóm	Freska na kamenných kvádrech	400 x 180 cm / do vrcholu lunety/
2.	<i>Dvanáct apoštolů</i>	---	---	---	---	310 x 180 cm
3.	<i>Zmrtvýchvstání</i>	---	---	---	---	406 x 180 cm
4.	<i>Oplakávání Krista</i>	---	---	---	---	180 x 160 cm

Tabulka č. 28

Slovenské banské muzeum Banská Štiavnica

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Sv. Ladislav žehnající hornickému podnikání</i>	---	19. století	Banská Štiavnica	Olej na plátně	---
2.	<i>Portrét císařovny vdovy</i>	---	Polovina 18. století	---	Olej na plátně	---
3.	<i>Portrét dámy²</i>	---	---	---	Olejomalba na plátně	---
4.	<i>Nanebevzetí sv. Jána Nepomuckého</i>	---	---	---	Olejomalba na plátně	---

1985

Tabulka č. 29

Dílo ČFVU – Restaurování obrazů pro galerii Olomouc

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Ariadna</i>	Angelika Kaufmannová	1.Polovina 18. století	Německo slohový: pozdní baroko	Olej na plátně	Ovál 26,5 x 20 cm
2.	<i>Klanění tří králů</i>	Johann Heis	r. 1701	Neznámí Slohový: pozdní baroko	Olej na plátně	80 x 63 cm
3.	<i>Odpočinek sv. Rodiny</i>	Johann Heis	r. 1701	Neznámí Slohový: pozdní baroko	Olej na plátně	80 x 63 cm

Tabulka č. 30

Museum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Portrét vousatého starce</i>	Neznámí	18.století	Uhry/Východní Slovensko, vliv Itálie	Olej na plátně	45,5 x 35,5 cm

² FUJDIKOVÁ, BcA. Ivana. *Kompletní průzkum a restaurování dvou barokních podobizen Marie Antonie z Questenberku a Duchovního v černé paruce ze sbírek zámku Jaroměřice nad Rokytnou: Jiří Josefík – život a restaurování*. Litomyšl, 2020. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování. s.225

2.	<i>Portrét muže se zeleným krčahem</i>	Neznámí	18.století	Uhry, vliv Itálie	Olej na plátně	45,5 x 35,5 cm
3.	<i>Portrét vousatého muže s ploškým kloboukem</i>	Neznámí	18.století	Uhry, vliv Itálie	Olej na plátně	45,5 x 35,5 cm
4.	<i>Rožňavský biskup baron Anton Andrassy</i>	Neznámí	Pol. 19. století	Východní Slovensko/ severní Uhry	Olej na plátně	93 x 73 cm
5.	<i>Portrét Štěfana Andrassyho III.</i>	G. Saler	První pol. 19. stol. /r.1820/	Uhry	Olej na plátně	93 x 73 cm
6.	<i>Vedeno Štefan Andraszy I. – dle nápisu na rubu – Melchior Andrzenszky – 27 let</i>	Neznámý	1772	Uhry	Olej na plátně	84 x 64 cm
7.	<i>Madona s Ježíškem a sv. Jánem Křtitelem</i>	A. Grossrhmid	19. století – klasicismus	Uhry	Olej na plátně	28 x 30 cm
8.	<i>Madona se sv. Duchem</i>	Neznámí	18. století	Uhry	Olej na plátně	38 x 47 cm
9.	<i>Portrét Žofie Seréδιοvej</i>	Neznámí	Druhá polovina 18. století	Uhry	Olej na plátně	76 x 90 cm
10.	<i>Podobizen císaře Jozefa II.</i>	Neznámí	Konec 18.století	Uhry	Olej na plátně	39 x 52 cm
11.	<i>Portrét císařovny Marie Terezie</i>	Neznámí	Druhá polovina 18. st. – asi 1760–70	Uhry	Olej na plátně	73 x 93,5 cm
12.	<i>Portrét císaře Jozefa II.</i>	Neznámí	Druhá polovina 18. st. – asi 1760–70	Uhry	Olej na plátně	73 x 93,5 cm
13.	<i>Madona s děťátkem</i>	Neznámí	18. století	Slovensko	Olej na plátně	69 x 53 cm

Tabulka č. 31

Museum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Podobizen pruského krále Fridricha II. Velikého</i>	Neznámí	Konec 18.století	Uhry	Olej na plátně	82 x 66 cm
2.	<i>Kristus se světce v interiéru osvětleném kahancem</i>	Neznámí	18.st. - /značeno 1.pol/	Slovensko/ severní Uhry	Olej na plátně	45 x 34 cm
3.	<i>Sv. Jeroným uváděno jako světec v interiéru osvětleném kahanem</i>	Neznámí	18.st. - /značeno 1.pol/	Slovensko, severní Uhry	Olej na plátně	45 x 34 cm
4.	<i>Ptáci</i>	Neznámí	Konec 18.st., počátek 19.st.	Východní Slovensko, severní Uhry	Olej na plátně	18 x 22 cm

1986

Tabulka č. 32

Dílo ČFVU – Restaurování oltárních obrazů z kostela sv. Václava v Praze

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Sv. Karel Boromejský</i>	Jan Jiří Heintsch	Druhá polovina 17.st. /po r. 1678/	Slohový: baroko Uzemní: Praha	Olej na plátně	145 x 98 cm
2.	<i>Immaculata</i>	Neznámí	Konec druhé poloviny 17.st.	Slohový: baroko Uzemní: Praha	Olej na plátně	53 x 33 cm

Tabulka č. 33

Považské muzeum Žilina

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Portrét císařovny vdovy – Císařovna Amalia Maria Amalia</i>	Neznámí	1742	Uhry	Olej na plátně	79 x 97 cm
2.	<i>Portrét císaře Ferdinanda I. Dobrotivého</i>	Neznámí	První polovina 19.st. /1835-48/	Uhry	Olej na plátně	105 x 85,5 cm

Tabulka č. 34

Spišské muzeum Levoča

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Gotická tabule z Draviec</i>	neznámý	Pol. 15 století	Slohový: počátky renesance Uzemní: Itálie, Řím, Florencie	Tempera na plátně nalepeném na dřevěné desce	163,4 x 49,4

Tabulka č. 35

Museum Betliar – Specializovaná expozice NKP, Hrad Krásna Hôrka

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Dvě jezdky a dva jezdci</i>	Neznámí	18. století	---	---	36 x 44,5 cm
2.	<i>Dívka s třešněmi</i>	Neznámí	18. století	---	---	36 x 44,5 cm
3.	<i>Podobizen rakouského generála Laudona Gedeona Erno</i>	Neznámí	Druhá polovina 18. století	---	---	94 x 72,5 cm
4.	<i>Podobizen papeže Georga XVI.</i>	Neznámí	19. století	---	---	73 x 59 cm
5.	<i>Podobizen Kajetány Festetichové, rozené Stillfriedové</i>	Neznámí	19. století	---	---	86,5 x 65 cm
6.	<i>Dáma v modrém</i>	Neznámí	---	---	---	---
7.	<i>Venuše s amoretí</i>	Neznámí	---	---	---	---
8.	<i>Pruský král Fridrich</i>	Neznámí	---	---	---	---

1987

Tabulka č. 36

Považské muzeum Žilina

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Kristus na kříži</i>	Neznámí	17. století	Slovensko	Olej na plátně	143 x 85 cm nahore ukončen lunetou
2.	<i>Sv. Jan Nepomucký</i>	Neznámí	18.st., datované na rube 1722	Slovensko	Olej na plátně	144 x 87,5 cm, nahore ukončen lunetou

Tabulka č. 37

Považské muzeum Žilina

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	Vize sv. Jana Nepomuckého	---	---	---	---	144 x 87 cm
2.	Marie Magdaléna pod křížem	---	---	---	---	143 x 85 cm

1988

Tabulka č. 38

Museum Betliar, státní zámek

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>Portrét Nicolas Zrényi</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	55 x 45 cm
2.	<i>Portrét Gabriel Bebhalen, sedmihradský kníže, Princeps Trans</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	55,7 x 43,7 cm
3.	<i>Portrét Fr. Vestelényi „Palatin“</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	55,4 x 43,6
4.	<i>Portrét Georgius Thurzo Palatinus (Uhorský)</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	56,1 x 44,2 cm
5.	<i>Portrét Gróf Emercius Tököly</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	55 x 44,5 cm
6.	<i>Portrét Franciskus Rákotzy II. – dle údajů investora</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	55,3 x 44,6 cm

	<i>sedmihradský vévoda</i>					
7.	<i>Portrét generál Franciscus Nadasdy</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	56,3 x 45,3 cm
8.	<i>Portrét graf. Christophorus Frangepan</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	55,2 x 43,8 cm
9.	<i>Portrét Stephan Rotshay (Bocskai)</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	54,9 x 44,6 cm
10.	<i>Portrét Nicolans Bertényi, velitel Rakocziho vojsk</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	57,9 x 44,5 cm
11.	<i>Franciscus Rákozy I.</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	56,7 x 46,3 cm
12.	<i>Portrét vévoda Stephanus Barthory</i>	Malíř kol. r. 1900	Po r. 1890 okolo r. 1900	Východní Slovensko – Betliar	Olej na plátně	57,8 x 44,5 cm

1989

Tabulka č. 39

Museum Betliar, státní zámek

Číslo:	Název díla:	Autor:	Doba vzniku:	Původ:	Technika:	Rozměry:
1.	<i>V chlévě</i>	Karol Sterio	1983	Slohová: realismus Územní: Uhersko	Olej na plátně	60 x 76,5 cm
2.	<i>Na alpském jezeře</i>	Rakouský malíř, druhá polovina 19.století	Druhá pol. 19.století	Rakousko	Olej na plátně	30 x 36,5 cm
3.	<i>Milostná scéna</i>	Předpoklad. Autor: Antoin Palamedesz	Mezi r. 1650–1715	Slohová: rokoko Územní: dle oblečení Francie, dle plátna Itálie, podle malíře Holandsko	Olej na plátně	92 x 69,5 cm
4.	<i>Portrét sochaře Canovy</i>	Syn malíře Lampi Johan Batista	Konec 18. století		Olej na papíře, přilepeném škrobem na lněné plátno	68 x 42 cm